

ASKERİ ALANDA DEVRİM'İN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN PKK
TERÖRİZMİ İLE MÜCADELESİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

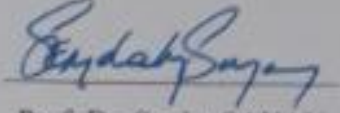
TOLGA ÖKTEN

GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KASIM 2018

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Serdar SAYAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü

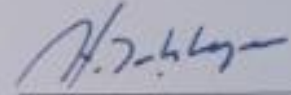
Müdürü

Bu çalışmayı okuduğumu ve çalışmanın kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda bir Güvenlik Çalışması Yüksek Lisans tezi olabilecek yeterlilikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA

(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Tez Jürisi Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL

(Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler)

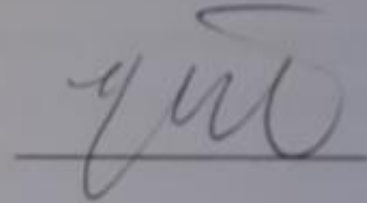

Dr. Öğr. Üyesi Nihat Ali ÖZCAN

(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Tolga ÖKTEN

ÖZ

ASKERİ ALANDA DEVRİM'İN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN PKK TERÖRİZMİ İLE MÜCADELESİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

ÖKTEN, Tolga

Yüksek Lisans, Güvenlik Çalışmaları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA

Bu çalışmada, Askeri Alanda Devrim tartışmasının merkezinde yer alan hassas hedefleme teknolojisinin, TSK ile PKK terör örgütü arasındaki mücadeleye olan etkisi incelenmiştir. Hassas hedeflemenin TSK lehine yarattığı güç asimetrisi, PKK'yı tepki vermeye zorlamıştır. Bu nedenle, PKK eylem tarzını değiştirerek, modern sistem taktiklerini zaman-mekan-kuvvet boyutlarında operasyonel hale getirmeye çalışmıştır. Bu değişimin PKK açısından iki sonucu olmuştur. Birincisi, PKK kuvvet boyutunda yaptığı değişiklik nedeniyle konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir. İkincisi, konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybetmesi nedeniyle, alan hakimiyet iddiasını korumak amacıyla, konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir. Çalışmada söz konusu süreç istatistiki ve açıklayıcı yöntemler kullanarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hassas Hedefleme, Ateş gücü, Manevra

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS EFFECT ON THE TURKISH ARMED FORCES STRUGGLE AGAINST PKK TERRORISM

ÖKTEN, Tolga

Master of Arts, Security Studies

Supervisor: Prof. Haldun YALÇINKAYA

In this thesis, the effect of precision engagement - which is located in the centre of Revolution in Military Affairs debate - over the struggle between Turkish Armed Forces and the PKK terrorist organization is analysed. The power asymmetry that is created in favour of Turkish Armed Forces by the precision engagement, forced PKK to react. That's why PKK changed its modi operandi and operationalized the modern tactics over the dimensions of time-space and force. On behalf of PKK, this changes caused two results. Firstly, due to changes in force dimension, PKK lost its capacity to commit conventional attacks and to assert control of area by this attacks. Secondly, due to losing the capacity of committing conventional attacks, PKK tried to continue its assert of area control by adapting a method that depends on conventional defences. In this thesis, this process was studied by using statistical and descriptive methodology.

Keywords: Precision Engagement, Firepower, Maneuver

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
HARİTALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
BÖLÜM II: YÖNTEM	9
BÖLÜM III: AKADEMİK YAZIN	17
3. 1. Teknoloji-Silahlı Çatışma İlişkisinin Ortaya Çıkışı.....	17
3. 2. Askeri Alanda Devrim Kavramının Ortaya Çıkışı.....	20
3. 3. Günümüzde Yaşanan Askeri Alanda Devrim'in Kökenleri	22
3. 4. Askeri Alanda Devrim'in Ateş Gücü ve Manevra Boyutu	25
3. 4. a. Ateş Gücü ve Manevra Kavramlarının Açıklanması	25
3. 4. b. Askeri Alanda Devrim'in Ateş Gücü ve Manevra Arasındaki Dengeye Etkisi	27
3. 4. c. Günümüzde Yaşanan Askeri Alanda Devrim Hakkındaki Tartışmalar	33
3. 4. c. i. Hava Odaklı Yaklaşımlar	34
3. 4. c. ii. Kara Odaklı Yaklaşımlar	37
3. 5. Değerlendirme.....	47
BÖLÜM IV: HASSAS HEDEFLEME MODELİ ve ETKİLERİ.....	49
4. 1. Hassas Hedefleme Modelinin Parçaları	49
4. 1. a. Teknik İstihbarat.....	51
4. 1. b. Komuta-Kontrol	52
4. 1. c. Hassas Gdümlü Mühimmat	55

4. 2. Hassas Hedefleme Manevrası ve Konvansiyonel Manevranın Karşılaştırılması	56
4. 2. a. Nicelik	57
4. 2. b. Nitelik.....	58
4. 2. c. Yakın Muharebe	59
4. 3. Hassas Hedeflemenin Ağırlık Merkezine Karşı Alınan Önlemler.....	61
4. 3. a. Zaman Değişkeni.....	65
4. 3. b. Kuvvet Değişkeni.....	68
4. 3. c. Mekan Değişkeni.....	70
4. 3. c. i. Dağlık Arazinin Kullanımı.....	72
4. 3. c. ii. Şehirlerin Kullanımı.....	75
4. 4. Konvansiyonel Savunmaya Geçiş.....	81
4. 4. a. Afganistan Savaşı	84
4. 4. a. i. Hava Harekatı	85
4. 4. a. ii. Kara Harekatı.....	87
4. 4. a. iii. Modern Taktiklerin Afganistan Savaşı'na Etkisi	89
4. 4. b. Lübnan Savaşı	91
4. 4. b. i. Hava Harekatı.....	91
4. 4. b. ii. Kara Harekatı	93
4. 4. b. iii. Modern Taktiklerin Lübnan Savaşı'na Etkisi	95
4. 5. Değerlendirme.....	96
BÖLÜM V: HASSAS HEDEFLEMENİN TSK'NIN PKK'YA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ MÜCADELEYE OLAN ETKİSİ	101
5. 1. TSK ve Hassas Hedefleme.....	102
5. 1. a. Teknik İstihbarat.....	103
5. 1. b. Komuta-Kontrol	106
5. 1. c. Hassas Güdümlü Mühimmat	106
5. 2. Modernizasyon Projelerinin Ateş Gücü ve Manevra Kapsamında Değerlendirilmesi	107
5. 2. a. Ateş Gücü Unsurları.....	107
5. 2. b. Manevra Unsurları	110
5. 3. PKK'nın Verdiği Tepki ve Sonuçları	113
5. 3. a. Zaman Değişkeni.....	114
5. 3. b. Kuvvet Değişkeni.....	115

5. 3. c. Mekan Değişkeni.....	123
5. 3. c. i. 2012 Şafak Harekatı	126
5. 3. c. ii. 2015-2016 Şehir Operasyonları.....	131
5. 3. c. iii. Konvansiyonel Savunmaya Dayalı Hareket Tarzının Değerlendirilmesi	133
5. 4. Değerlendirme.....	138
BÖLÜM VI: SONUÇ	141
KAYNAKÇA.....	149
EKLER.....	173

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3. 1. ABD Merkezli Çalışmalarda Öne Çıkan Kavramlar	24
Tablo 3. 2. Ateş Gücü – Manevra Karşılaştırması	26
Tablo 3. 3. Ateş Gücünün Saldırı ve Savunma Tercihleri Üzerindeki Etkisi.....	28
Tablo 4. 1. Kullanılan Mühimmatların Karşılaştırılması	55
Tablo 4. 2. Konvansiyonel Manevra-Hassas Hedefleme Amaçlı Manevra Karşılaştırması.....	56
Tablo 4. 3. Genişleyen Muharebe Sahası	68
Tablo 4. 4. Farklı Mekanların Karşılaştırılması	71
Tablo 5. 1. MALE Tipi İHA'ların Hizmet Dönemleri	105
Tablo 5. 2. Modernizasyon Projelerinin Kronolojik İlerleyişi	112
Tablo 5. 3. Saldırıların ve TSK'nın Kayıplarının Dönemlere Göre Dağılımı.....	119
Tablo 5. 4. Konvansiyonel Savunma Yapılan Harekatların Karşılaştırılması.....	134
Tablo 5. 5. 2012 Öncesi ve Sonrasının Karşılaştırılması	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1. Sarkacın Dönemsel Hareketi	3
Şekil 1. 2. Günümüzde Askeri Alanda Devrim'in Silahlı Çatışmalar Üzerindeki Etkisi	4
Şekil 1. 3. Dengenin Konvansiyonel Manevra Lehine Kayması	5
Şekil 3. 1. Tanımlar Arasındaki İlişki	20
Şekil 3. 2. Askeri Alanda Devrim'in Parçaları	22
Şekil 3. 3. Askeri Alanda Devrim'in Operasyonel Gelişimi	23
Şekil 3. 4. Sarkacın Dönemsel Hareketi	29
Şekil 3. 5. Beş Halka Modeli	35
Şekil 3. 6. Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Maoist Ayaklanma Aşamalarının Karşılaştırılması	41
Şekil 4. 1. Hassas Hedefleme Modeli	50
Şekil 4. 2. Manevra Unsurlarının Sahip Olduğu Ateş Gücünün Karşılaştırılması ..	59
Şekil 4. 3. Ağırlık Merkezi ve Karşı Önlemler	64

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFDD	: Air Force Doctrine Document
ANF	: Fırat Haber Ajansı
ATGM	: Anti Tank Guided Missile
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Central Intelligence Agency
FM	: Field Manuel
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
İHK	: İleri Hava Kontrolörü
JÖH	: Jandarma Özel Harekat
JP	: Joint Publication
MALE	: Medium Altitude Long Endurance
MOC	: Marine Corps Operating Concept
NATO	: Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
ONA	: Office of Net Assessment
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PÖH	: Polis Özel Harekat
RMA	: Revolution in Military Affairs
İHA	: İnsansız Hava Aracı
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SOCOM	: Special Operations Command
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4. 1. 2004-2010 Arasında ABD Hava Kuvvetleri Tarafından Irak ve Afganistan'da Yakın Hava Desteği Amaçlı Kullanılan Mühimmat Sayıları.....	79
Grafik 5. 1. Konvansiyonel Saldırıların ve TSK'nın Konvansiyonel Saldırılarda Verdiği Kayıp Sayısı	118
Grafik 5. 2. Harekatlara Katılan Güvenlik Gücü Sayısı	135
Grafik 5. 3. TSK'nın Kayıplarının Oranı.....	136
Grafik 5. 4. Harekat Sürelerinin Karşılaştırılması	138

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 5. 1. İnsansız Uçak Sistemleri Üs Komutanlıklarının Harekat Menzili..... 109

BÖLÜM I

GİRİŞ

Teknoloji, silahlı çatışmaların nasıl yürütüleceğini ya da yürütülmeyeceğini belirleyen en önemli değişkenlerden biridir. Bu nedenle, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nin PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleyi etkilemesi şaşırtıcı olmayacaktır. Günümüzde teknolojinin silahlı çatışmalara olan etkisi Askeri Alanda Devrim (Revolution in Military Affairs-RMA) kavramı altında ele alınmaktadır. Bu çalışmada, Askeri Alanda Devrim'in TSK ile PKK arasındaki mücadeleye olan etkisi ateş gücü ve manevra kavramları çerçevesinde incelenmiştir.

Teknolojinin TSK'nın PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleye olan etkisini incelemeye başlamadan önce, teknoloji - silahlı çatışma ilişkisi hakkındaki akademik yazının ortaya konulması gerekmektedir. Kronolojik olarak ele alınırsa, teknolojik gelişmelerin silahlı çatışmalara olan etkisine yönelik araştırmaların 20. yüzyıl ortalarında başladığı görülmektedir. Bu araştırmalarda, tarihçiler ve Sovyet askeri çevreleri etkili olmuştur. Özellikle Sovyetler Birliği'nde 1970'lerde ortaya atılan Askeri Teknik Devrim kavramı, 1980 sonrası yürütülen akademik ve askeri çalışmalarda katalizör görevi yapmıştır. Sovyet merkezli başlayan Askeri Teknik Devrim tartışmaları, kısa sürede ABD askeri çevrelerinin de dikkatini çekmiştir. ABD merkezli çalışmalar, Savunma Bakanlığı'nda Andrew Marshall'ın kurduğu ekip sayesinde hızla ilerlemiştir. Marshall'ın başında bulunduğu ekip Askeri Alanda Devrim kavramını kullanmaya başlayarak, ortak bir terminolojinin oturmasını sağlamıştır. Marshall'ın akademik yazına olan en önemli katkısı, teknoloji kadar bu teknolojinin nasıl kullanıldığının da önemine dikkat çekmesidir. Buna göre Askeri

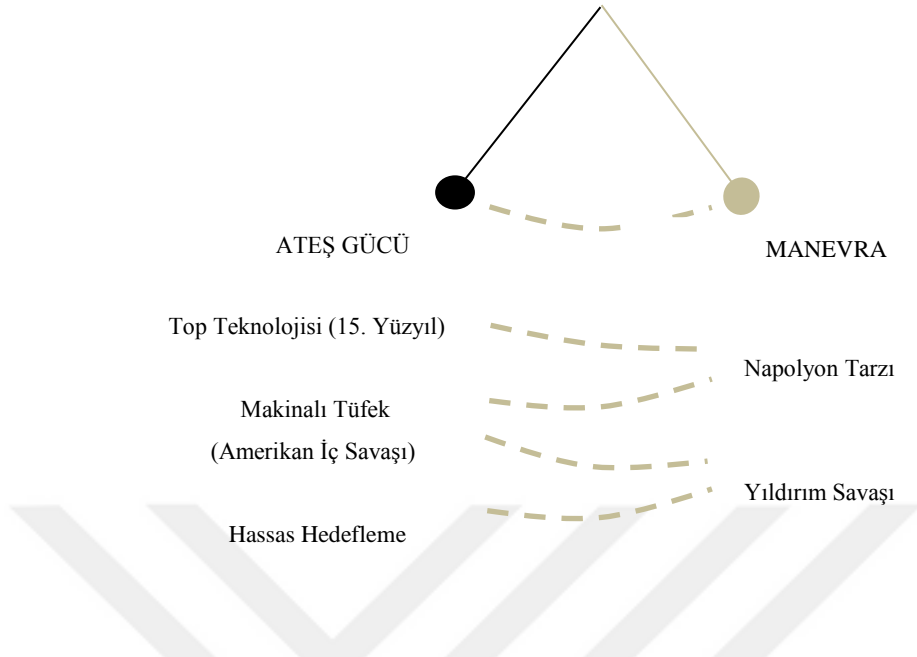
Alanda Devrim, hem teknoloji hem de organizasyonel yapı alanındaki değişimleri bünyesinde barındırmaktadır.

Çalışmada, Askeri Alanda Devrim'in silahlı çatışmalara olan etkisi hakkındaki tartışma, ateş gücü ve manevra kavramları çerçevesinde ele alınmıştır. Tarihsel sürece baktığımızda, Askeri Alanda Devrimler'in ateş gücü ve manevra arasındaki dengeyi dönemselsel olarak etkilediği görülmektedir. Bu durum bir sarkacın hareketine benzetilebilir.¹

Aslında ateş gücünün ilk kez bir mağara adamı düşmanına uzak mesafeden taş attığında, manevranın ise düşmanının arkasına dolanarak sürpriz saldırı yaptığında kullanıldığı söylenebilir. Diğer taraftan çalışmada bu süreç, modeli sadeleştirmek amacıyla, top teknolojisindeki gelişmelerin savaş alanlarındaki etkilerinin görüldüğü dönem olan 15. yüzyıldan başlatılmıştır. Ateş gücündeki gelişmeyi 19. yüzyıl başında Napolyon'un manevraya dayalı reformları izlemiştir. Amerikan İç Savaşı'nda ise Napolyon tarzı manevraların makinalı tüfek gibi ateş gücü unsurları karşısında çaresiz kaldığı anlaşılmıştır. Ateş gücünün öldürücülüğü, Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan siper tıkanıklığının ana sebebidir. İkinci Dünya Savaşı'nda ise sarkaç tekrar manevraya doğru hareket etmiştir. Nazi kuvvetleri, manevraya dayalı "yıldırım savaşı" (*blitzkrieg*) sayesinde, ateş gücünün yarattığı siper tıkanıklığını aşmayı başarmıştır. Günümüzde, Askeri Alanda Devrim kavramının merkezinde, modern ateş gücü (Biddle ve Friedman 2006, 80) olarak da adlandırılan hassas hedefleme teknolojisi bulunmaktadır (Şekil 1.1.).

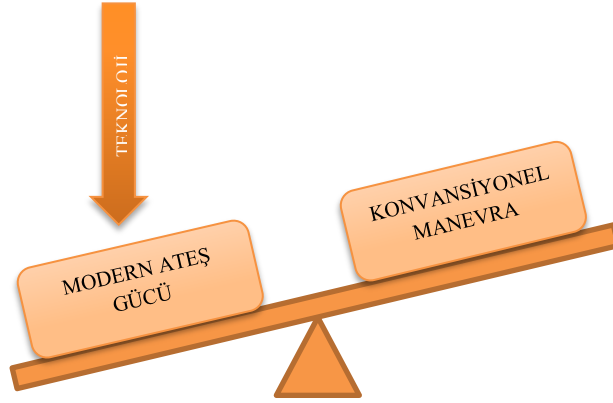
¹ Benzer bir metafor saldırı-savunma teorisinde (*offence-defence*) de kullanılmaktadır.

Şekil 1.1. Sarkacın Dönemsel Hareketi

Modern ateş gücüne sahip olan aktörler, konvansiyonel manevralar yaparak riske girmek yerine, ateş gücüne dayanarak kansız zaferler kazanmaya çalışmaktadır (Şekil 1.2.). Diğer taraftan, ateş gücü odaklı bu yaklaşım, akademik ve askeri çevrelerde büyük bir tartışmayı tetiklemiştir. Askeri Alanda Devrim savunucuları, savaşların konvansiyonel kara birliklerinin sağlayacağı alan hakimiyetine gerek duyulmadan ateş gücü ile kazanabileceğini savunurken, manevra yaklaşımını savunanlar konvansiyonel kara birlikler ile sağlanacak olan alan hakimiyetine vurgu yapmaktadır. Ayaklanmaya karşı koyma, 4. Nesil Savaş ve modern sistem gibi teoriler, güncel manevra yaklaşımını temsil etmektedir.

Şekil 1.2.Günümüzde Askeri Alanda Devrim'in Silahlı Çatışmalar Üzerindeki Etkisi

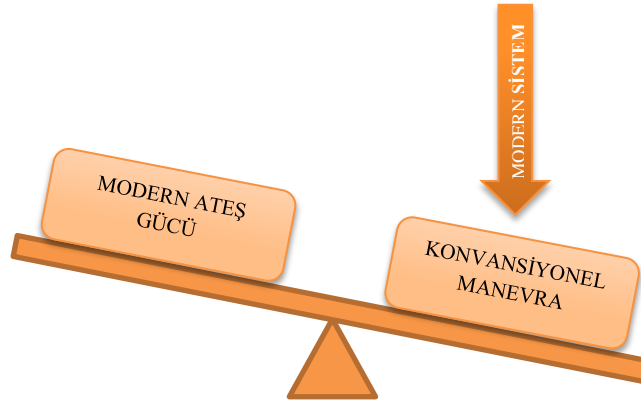

Akademik yazında ateş gücü - manevra karşıtlığından bahsedilmekle birlikte, pratikte ateş gücüne dayalı bir hareket tarzının manevraya, manevraya dayalı hareket tarzının ise ateş gücüne ihtiyacı vardır. Burada önemli olan nokta, hangisinin ana unsur, hangisinin destek unsuru olduğudur. Diğer taraftan destek unsurunun önemi tahmin edilenden büyük olabilir. Örnek vermek gerekirse, yıldırım savaşında hava kuvvetlerinin sahip olduğu ateş gücünün rolü, konvansiyonel manevrayı desteklemektir. Diğer taraftan Nazilerin hava sahasının kontrolünü kaybetmeleri sonrasında, manevra unsurlarının kaderi dramatik şekilde değişmiştir.

Benzer bir durum modern ateş gücünü oluşturan hassas hedefleme modeli için de geçerlidir. Bu model; teknik istihbarat, komuta-kontrol ve hassas güdümlü mühimmatlar olmak üzere üç alt sistemden oluşmaktadır. Bunlar sayesinde tespit-sabitleme-imha zinciri harekete geçirilerek, sistemin çalışması sağlanmaktadır. Tespit süreci hassas hedefleme modelinin manevra kısmını oluşturmaktadır. Bu manevra konvansiyonel unsurlar yerine algılayıcı görevi yapan platform ve özel birliklerce yapılmaktadır. Modern ateş gücünde destek unsuru olan manevra, modelin ağırlık merkezini oluşturmaktadır. Bunun nedeni, tespit edilemeyen bir hedefin vurulamamasıdır.

Teknolojiye dayalı güç asimetrisi yaşayan zayıf aktör, modern ateş gücünün yarattığı bu asimetriyi dengelemeye ihtiyaç duyar. Bu noktada zayıf tarafın amacı, çatışmayı tekrardan konvansiyonel manevraya çekmektir (Şekil 1.3.). Bu sayede daha denk koşullarda mücadele edileceğini düşünür. Teknoloji asimetrisinin dengelenmesi ve ateş gücü üstünlüğünün ortadan kalkması için hassas hedeflemenin ağırlık merkezini oluşturan tespit aşamasının engellenmesi gerekmektedir. Tespit aşamasının engellenmesi, Biddle'ın "Modern Sistem Güç Kullanımı" (*Modern System of Force Employment*) olarak teorikleştirdiği modern sistem taktikleri ile başarılmaktadır. Bu taktikler, özet olarak, kuvvetlerin dağılması (*dispersion*) ve görünürlüğünü azaltacak şekilde gizlenilmesidir (*concealment-camouflage*). Bu çalışmada, söz konusu taktiklerin, zaman-mekan-kuvvet boyutlarında yapılan değişiklikler sayesinde operasyonel seviyede anlamlı hale geldiği savunulmaktadır.

Şekil 1.3.Dengenin Konvansiyonel Manevra Lehine Kayması

Diğer taraftan modern sistem taktiklerinin kullanılması iki farklı sonucu doğurmaktadır. Birincisi, zayıf taraf kuvvet boyutunda gittiği küçülme nedeniyle konvansiyonel saldırıdan feragat etmektedir. Bunun sonucunda, alan hakimiyetinin konvansiyonel saldırı ile ele geçirilmesi olanaksız hale gelmektedir. İkincisi, alan

hakimiyeti amaçlayan, ancak kuvvetlerini dağıtmak zorunda kalan aktörün, bu hedefini konvansiyonel savunma ile hayata geçirmeye çalışmasıdır. Afganistan ve Lübnan gibi birçok çatışma bölgesinde bu durum gözlemlenmiştir.

TSK'da modern ateş gücüne sahip bir aktördür. Bu durumun, TSK'nın ve PKK'nın hareket tarzını etkilemesi gerekmektedir. Bu noktada, çalışmanın açıklamak istediği sorunsal olan, "TSK'nın sahip olduğu modern ateş gücü PKK'nın hareket tarzını nasıl etkiledi?" sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun cevaplanması amacıyla iki hipotez oluşturulmuştur. Hipotez-1, PKK'nın kuvvet boyutunda yaptığı değişiklik nedeniyle konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybettiğini savunmaktadır. Hipotez-2 ise konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK'nın, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirdiğini savunmaktadır. Çalışmada, bu iki hipotez açıklayıcı ve istatistiki yöntemlerle test edilmiştir.

Bu çerçevede, öncelikle TSK'nın sahip olduğu hassas hedefleme teknolojisinin gelişim süreci araştırılmıştır. TSK'nın sahip olduğu modern ateş gücü teknolojisinin 2007 sonrasında giderek olgunlaştığı ve taktik uygulamalarını etkilediği görülmektedir. PKK buna tepki vermiş ve oluşan asimetriyi dengelemek amacıyla hareket tarzını 2012 sonrasında değiştirmiştir. PKK, zaman, mekan ve kuvvet değişkenleri çerçevesinde uyguladığı modern sistem taktikleri ile hassas hedefleme teknolojisinin yarattığı güç asimetrisini dengelemeye ve TSK'yı konvansiyonel manevraya zorlamaya çalışmıştır.

Birincisi, PKK zaman boyutunda yaptığı değişiklik ile eylemlerini geceden gündüze çekmiştir. İkincisi, PKK kuvvet boyutunda küçülmeye gitmiş ve kuvvetlerini dağıtmıştır. Bu değişiklikler nedeniyle askeri üslere yönelik

konvansiyonel manevra düzenleme kabiliyetinden feragat ettiği anlaşılmaktadır. Üçüncüsü, PKK mekan boyutunu kullanarak konvansiyonel savunmaya geçmiştir. PKK'nın, Eylül 2012'de Şemdinli kırsalında gerçekleştirdiği alan hakimiyetine dayalı savunma, örgütün eylem tarzında önemli bir değişikliğin başlangıcına işaret etmektedir. PKK 2012 sonrasında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki çeşitli kent merkezlerinde bu yöntemi devam ettirmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada, günümüzde modern ateş gücü olarak ortaya çıkan Askeri Alanda Devrim'in, TSK'nın terör örgütü PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleye olan etkisi incelenmiştir. Bu süreçte, PKK'nın hareket tarzını değiştirerek, ateş gücü asimetrisini dengelemeye çalıştığı ve TSK'yı konvansiyonel manevraya zorladığı görülmüştür. Aslında bu durum PKK'ya özgü bir tepki değildir. Afganistan ve Lübnan gibi örneklerde de benzer gelişmeler yaşanmıştır. Bu eğilimin önümüzdeki dönemde de devam edeceği değerlendirilmektedir.

Sıradaki bölümde araştırmanın metodolojisi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, bağımlı ve bağımsız değişkenler somutlaştırılmış, aktör davranışlarını anlamlandırmak için yararlanılacak olan teoriler açıklanmış ve yararlanılan verilerin hangi yöntemle toplandığı açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Askeri Alanda Devrim hakkındaki akademik yazın incelenmiş ve ateş gücü – manevra tartışması detaylandırılmıştır. Dördüncü bölümde hassas hedefleme teknolojisi kavramsallaştırılmış ve ateş gücü-manevra teorileri çerçevesinde incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca, modern sistem taktiklerinin zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında nasıl operasyonel hale getirildiği hem teorik olarak hem de Afganistan-Lübnan örnekleri üzerinden anlatılmıştır. Beşinci bölümde modern ateş gücünün TSK'nın PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleye olan etkisi ele alınmış ve hipotezler test edilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmanın bulguları özetlenmiştir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Hassas hedefleme teknolojisi, bu teknolojiye sahip aktörler ile sahip olmayan rakipleri arasında güç asimetrisi yaratmaktadır. Asimetrinin zayıf tarafı tepki vererek, bu asimetriyi dengelemeye çalışır. Verilen tepki, hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezini oluşturan tespit (manevra) aşamasının engellenmesidir. Bunun başarılması için modern sistem taktiklerinin zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında operasyonel hale getirilmesi gerekir. Diğer taraftan, verilen tepki, dağılma ve gizlenmeye dayandığı için, sonuç alıcı bir muharebe ile düşmanı imha etme imkanı ortadan kalkmaktadır. Bunun nedeni, konvansiyonel saldırı için gereken kuvvet yoğunluğunu oluşturmanın çok tehlikeli hale gelmesidir. Konvansiyonel saldırı kapasitesini kaybeden ancak alan hakimiyeti sağlamayı amaçlayan zayıf aktör, bu hedefine ancak konvansiyonel savunma ile ulaşabilecektir. Bunun için asimetrinin güçlü tarafının, hassas hedeflemenin manevra unsurunun engelleneceği mekanlara çekilmesi gereklidir. Bu süreç, 21. yüzyılda Afganistan ve Lübnan'da yaşanan silahlı çatışmalarda net şekilde görülmüştür.

Bu etkileşimin, TSK ile PKK arasında da yaşanması öngörülebilir. Bu öngörünün kanıtlanması amacıyla TSK'nın hassas hedefleme kapasitesinin yarattığı güç asimetrinin ortaya konulması ve PKK'nın bu asimetriyi dengelemek için verdiği tepkinin test edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla iki hipotez ve dört alt başlık oluşturulmuştur.

H1: Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir.

H2: Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir.

Çalışma kapsamında hipotezleri desteklemek amacıyla oluşturulan alt başlıklar;

- TSK'nın sahip olduğu silah teknolojisindeki değişim,
- TSK'nın sahip olduğu silah teknolojisindeki değişimin, taktik² seviyedeki etkisi,
- TSK'nın hareket tarzındaki değişimin PKK'nın hareket tarzı üzerindeki etkisi,
- PKK'nın hareket tarzındaki değişimin modern sistem taktikleri ve zaman-mekan-kuvvet boyutlarındaki yansımaları,

şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmada bir bağımsız değişken ve üç bağımlı değişken kullanılmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkeni, TSK'nın sahip olduğu hassas hedefleme teknolojisi, bağımlı değişkenleri ise PKK'nın modern sistem taktiklerini operasyonel hale getirirken kullandığı zaman, mekan ve kuvvet boyutlarıdır. Bağımsız ve bağımlı değişkenler araştırılırken; akademik yazında yer alan kaynaklar, PKK yöneticilerinin ifadeleri ve açık kaynaklardan yararlanılmıştır. Söz konusu kaynaklar, TSK ve PKK'nın hareket tarzındaki değişim sürecinin açıklanması ve verilerin toplanması amacıyla kullanılmıştır. Karşılaşılan en önemli sorun, çalışmada yer alan bağımlı

² Silahlı çatışmalar taktik, operasyonel ve stratejik olmak üzere üç seviyede ele alınır. Taktik seviye doğruda çatışmaların yaşandığı cephe hattını, operasyonel seviye askeri komuta kademesinin ve lojistik hatlarının bulunduğu cephe gerisini, stratejik seviye ise kamuoyu ve siyasi karar alıcılar gibi cephe hattı ile doğrudan fiziki bağlantısı olmayan ancak askeri yapının arkasındaki manevi gücü oluşturan unsurları barındırır. Çalışmada taktik terimi ile birliklerin çatışma alanındaki kullanımı tanımlanmaktadır (FM 3-0 2008, 7-3). Bu durum, diğer bir deyişle, birliklerin cephe hattındaki sevk ve idaresidir. Komuta kademesince hazırlanan hareket planları, taktik uygulamalar üzerinden silahlı çatışmaların yaşandığı cephe hattında hayata geçirilmeye çalışılır. Taktik seviyede, ateş gücü ve manevra unsurlarının eşgüdümü vasıtasıyla, doğrudan düşmanın cephe hattında bulunan askeri kapasitesi hedef alınır.

değişkenler hakkında kullanılabilir hazır veri setlerinin bulunmamasıdır. Bu nedenle her bir değişken için veri toplanması gerekmiştir. Toplanan veriler ve verilere dair açıklamalar Ek bölümünde yer almaktadır.

Bağımsız değişken olarak belirlenen hassas hedefleme teknolojisi, hedeflerin tespiti, sabitlemesi ve imhası sürecinde görev alan alt sistemlerden oluşmaktadır. Söz konusu alt sistemler, teknik istihbarat, komuta-kontrol ve hassas güdümlü mühimmatları içermektedir. Bu teknolojiye sahip olan aktör, operasyonel planlamalarını bu güç asimetrisi üzerine kurmaktadır. Bu planlama süreci, ateş gücü teorisi ile uyumlu olacak şekilde, konvansiyonel manevraya dayalı emek yoğun alan hakimiyeti yerine algılayıcılara dayalı alan hakimiyetini öngörmektedir.

Birinci bağımlı değişkeni oluşturan zaman boyutu ile gece ve gündüz farklılığı kast edilmektedir. Bu farklılık gece görüş cihazlarının yarattığı asimetriyi işaret eder. PKK'nın gerçekleştirdiği eylemlerin zamanı konusunda her hangi bir çalışma bulunmaması nedeniyle, veriler PKK paralelinde yayın yapan Fırat Haber Ajansı (ANF)'nda yer alan eylem videoları incelenerek toplanmıştır.

İkinci bağımlı değişken olan kuvvet boyutu ile silahlı çatışmanın parçası olan her türlü kara unsuru tanımlanmaktadır. Alan hakimiyetini ele geçirmek amacıyla konvansiyonel saldırı gerçekleştiren aktörün, kuvvetlerini sonuç alıcı noktada yoğunlaştırması gerekir. Bu kaçınılmaz olarak kuvvet boyutunda bir büyümeye işaret eder. Kuvvet boyutu küçüldükçe konvansiyonel saldırıya dayanan planlamaların terk edildiği anlaşılmalıdır. PKK'nın gerçekleştirdiği farklı nitelikteki eylemlere (konvansiyonel saldırı, sabotaj, suikast vb.) katılan örgüt mensubu sayısının kati şekilde bilinmesinin imkanı bulunmamaktadır. Bu nedenle, konvansiyonel özellikler içeren saldırıların ve TSK'nın bu saldırılarda verdiği kayıpların yıllara göre değişimi incelenmiştir. Vaka çalışması olarak, PKK'nın Hakkari sınırları içerisinde

gerçekleştirdiği konvansiyonel saldırılar seçilmiştir. Bunun nedeni, bu bölgede çok sayıda konvansiyonel saldırı gerçekleştirilmesi ve gerçekleştirilen saldırılar hakkında yeterli veri bulunmasıdır. Hakkari bölgesinde gerçekleştirilen konvansiyonel saldırılar hakkındaki veriler toplanırken, Pamukoğlu ve Yazıcı'nın çalışmalarından yararlanılmıştır (Pamukoğlu 2004) (Yazıcı 2016). Bu kaynaklarda belirtilen eylemlerden, çalışmada kullanılan konvansiyonel çatışma tanımına uyanlar verilere eklenmiştir. Buna göre PKK tarafından gerçekleştirilen konvansiyonel saldırılardaki azalma, örgütün kuvvetini dağıttığına işaret etmektedir.

Üçüncü bağımlı değişken olan mekan boyutu, çatışmaların gerçekleştirildiği araziye tanımlamaktadır. Buna göre açık, yarı açık ve kapalı olmak üzere üç farklı mekandan bahsedilebilir. Açık alanlar görünürlüğü azaltma imkanlarının kısıtlı olduğu alanlardır. Bu imkanlar yarı açık ve kapalı alanlarda daha fazladır. Kapalı alanların farkı binalar gibi üç boyutlu engelleri, doğal olmayan arazi yapılarını ve sivilleri içermesidir. Açıktan kapalıya geçildikçe, ateş gücü ve manevra boyutlarında çeşitli kısıtlamalar ortaya çıkmaktadır. Çalışmada PKK'nın mekan değişkenini kullanarak TSK'yı konvansiyonel manevraya zorladığı ve teknoloji asimetrisini dengelediği değerlendirilmektedir. Bu yöntemin, 1991-2008 yılları arasında Kuzey Irak'ta yaşanan çatışmalardan farkı, savunmanın Türkiye toprakları içerisinde yapılması ve TSK'nın bilinçli bir şekilde konvansiyonel manevraya çekilmesidir. İki dönem arasındaki farkın istatistiki olarak da test edilmesi amacıyla, PKK'nın yöntem değişikliğini ilan ettiği 2012 öncesinde Kuzey Irak'ta yaptığı konvansiyonel savunmalar, 2012 sonrasında Türkiye'de yaptıkları ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma, harekate katılan güvenlik gücü sayısı, güvenlik güçlerinin verdiği kayıplar ve hareketlerin süresi üzerinden yapılmıştır. TSK ile PKK arasında geçtiği değerlendirilen konvansiyonel tarzdaki çatışmalar hakkında çok sayıda çalışma

bulunmakla birlikte, bu konuda hazırlanmış veri seti bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışma için veri toplanması yoluna gidilmiştir. PKK'nın konvansiyonel savunma yaptığı hareketlere ait veriler toplanırken açık kaynaklarda ve akademik yazında yer alan bilgiler kullanılmıştır.

Bu noktada çalışmada sıklıkla kullanılan konvansiyonel çatışma kavramının da detaylandırılmasında fayda vardır. Konvansiyonel tarzdaki saldırıları tanımlamak için akademik yazında farklı terimler kullanılmaktadır. ABD Kara Kuvvetleri Harekat Sahra Talimnamesi (*Operations Field Manuel - FM 3-0*)'nde bu tarz eylemler, "akın" (*raid*) olarak tanımlanmaktadır. Talimnameye göre akın, bir bölgeye geçici olarak sızılmasıdır ve planlı bir geri çekilme ile sonuçlanır (FM 3-0 2008, 2-6). Larsen de benzer bir yaklaşımı savunmaktadır (Larsen 2005, 195-196). Türkiye'deki akademik yazında bu tarz manevralar için "baskın" tanımı kullanılmaktadır. Cantenar ve Tümlü tarafından "baskın" kavramı ile "kalabalık terörist gruplar ile gerçekleştirilen eylemler" tarif edilmiştir (Cantenar ve Tüm 2016, 9).³ Diğer taraftan Pamukoğlu'na göre; saldırının zamanı, istikameti ve kuvveti önceden biliniyor ve savunma mevzileri buna göre hazırlanıp saldırı bekleniyorsa, baskın söz konusu değildir (Pamukoğlu 2004, 333). Bu çalışmada PKK tarafından konvansiyonel tarzda icra edildiği kabul edilen saldırılardan bir kısmı baskın niteliğindeki, birçoğunun oluşturulan istihbarat çerçevesinde TSK tarafından beklendiği ve hazırlıkların/takviyelerin yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, çalışmada ele alınan örnekler için konvansiyonel saldırı terimi kullanılacaktır.

Konvansiyonel çatışma tanımının kavramsallaştırılmasında, Biddle ve Friedman'ın kullandığı ölçütler esas alınmıştır. Bu ölçütler; "çatışmaların süresi", "çatışmaya katılan unsurların birbirlerine olan yakınlığı" ve "çatışmalar süresince

³ Cantenar ve Tümlü diğer eylem türlerini köy baskınları, pusu , taciz , mayın ve el yapımı patlayıcı kullanma, bombalı saldırı, yol kesme, adam kaçıрма, canlı bomba ve sabotaj olarak sınıflandırmıştır

karşı saldırı düzenlenmesi” olarak belirlenmiştir. Bu ölçütler; “alan hakimiyetinin sağlanması”, “müşterek hareket düzenlenmesi” (*combined arms*) ve “ateş gücü ile manevranın eşgüdümü” niyetini yansıtmaktadır. Konvansiyonel yaklaşımda, gerilla stratejisinin aksine kuvvet belli noktalarda yoğunlaşmakta, operasyonel seviyede ateş gücü, manevra, korunma, muhabere ve lojistik gibi alanlarda daha detaylı planlamalar gerekmektedir (Biddle ve Friedman 2006, 47-60, 62). Bunlar, konvansiyonel amaçlara ulaşmak için konvansiyonel teknik ve taktiklerin kullanılması olarak sadeleştirilebilir ve konvansiyonel strateji ile gerilla stratejisi arasındaki ayrımı oluşturmaktadır.

İlk olarak, çatışmanın süresindeki artış konvansiyonel çatışma emaresidir. Buna göre alan hakimiyetini korumayı ya da ele geçirmeyi amaçlayan taraf, bu hedefe ulaşana kadar bulunduğu mevziyi terk etmeyecektir. Gerilla stratejisinde ise sabit mevzilerin ya da alan hakimiyetinin bir önemi bulunmamaktadır. İkincisi, konvansiyonel bir çatışmada, tarafların birbirlerine olan mesafesi yaklaşacaktır. Fiziki anlamda alan hakimiyeti iddiasıyla gerçekleştirilen uzun süreli temaslar, doğası gereği yakın muharebe şeklinde geçecektir. Konvansiyonel bir çatışmada taarruz eden taraf yaklaşırsa bile mevzinin terk edilmemesi ve çatışmanın yakın muharebe şeklini alması beklenir. Gerilla stratejisinde önemli bir yeri bulunan pusu taktiğinde de yakın temas girilmektedir, ancak bu temas sürprize dayalı olmalı ve çok kısa bir süre içerisinde sonuçlandırılmalıdır. Bu nedenle yakın muharebelerin sıklığı ve temas süresi arttıkça, çatışmanın konvansiyonel hale dönüştüğü belirtilebilecektir. Şehir hareketlerinde sıklıkla karşılaşıldığı gibi, oda oda girilen yakın temaslar, konvansiyonel özellikleri yansıtmaktadır. Üçüncüsü, karşı saldırıların düzenlenmesi de bir diğer konvansiyonel çatışma emaresidir. Alan hakimiyetine sahip olmayı amaçlayan taraf, çekilmek zorunda olduğu mevzileri ele geçirmek

amacıyla karşı saldırılar gerçekleştirecektir. Bu hareket tarzı, görünürlüğü arttıran manevralar gerektirdiği için risklidir ve gerilla stratejisinde yer almamaktadır (Biddle ve Friedman 2006, 33-41).

Son olarak çalışmanın kısıtlılıklarından ve sınırlamalarından söz edilecektir. Çalışmanın en önemli kısıtlılığı, TSK'nın taktik seviyedeki uygulamaları ve organizasyonel yapısı hakkında birincil kaynaklara ulaşılamamasıdır. Bu eksiklik, açık kaynaklarda yer alan bilgilerin incelenmesi yoluyla giderilmiştir. Bu yöndeki bir diğer kısıtlılık, PKK'nın TSK'ya karşı konvansiyonel çatışmaya girdiği hareketlarda yaşanmaktadır. Bu harekâtlara katılan asker sayısı ve harekât planlamaları hakkında resmi kaynağa ulaşmak mümkün olmamaktadır. ABD ve İsrail tarafından gerçekleştirilen hareketlara ilişkin açılan soruşturma komisyonu raporlarına açık kaynaklardan ulaşmak mümkünken, Türkiye için böyle bir durum söz konusu değildir. Bu veriler, açık kaynaklarda yer alan az sayıdaki bilgiden ve hareketlara katılan güvenlik personeli ile yapılan görüşmelere dayanan ikincil kaynaklardan sağlanmıştır.

Çalışmanın iki sınırlaması bulunmaktadır. İlk olarak, çalışmanın kapsamı modern ateş gücünün etkisi ile sınırlandırılmış ve askeri gücü belirleyen diğer etkenler (rejim tipi, insan gücü kalitesi, ekonomik güç, örgütsel davranış süreçleri vb.) göz önünde bulundurulmamıştır. Bu çerçevede 2012 öncesi ve sonrasında yaşanan iç ve dış siyasete dayalı gelişmeler de kapsam dışında tutulmuştur. İkincisi, PKK'nın şehirlerde gerçekleştirdiği bombalı eylemlerin sayısındaki artıştır. Çalışma konvansiyonel tarzdaki eylemlerle sınırlandırıldığı için bu tarz eylemlerdeki artışın nedenleri incelenmemiştir.

BÖLÜM III

AKADEMİK YAZIN

Bu bölümde, Askeri Alanda Devrim hakkındaki akademik yazın incelenmiş ve güncel tartışmalar açıklanmıştır. Bu sayede, ateş gücü ve manevra arasındaki etkileşimin, günümüz silahlı çatışmaları üzerindeki etkisi hakkında bir temel oluşturulmuştur. Bu çerçevede ilk önce teknoloji – silahlı çatışma ilişkisi hakkındaki akademik yazının gelişimi incelenmiştir. İkinci olarak, Askeri Alanda Devrim kavramının ortaya çıkış süreci ele alınmıştır. Sonrasında, Askeri Alanda Devrim tartışmaları ateş gücü – manevra ve hava - kara odaklı olarak açıklanmıştır. Bu kapsamda çalışmada yararlanılan modern sistem teorisi de detaylandırılmıştır.

3.1.Teknoloji - Silahlı Çatışma İlişkisinin Ortaya Çıkışı

Askeri Alanda Devrim tartışmasının kökeni, teknolojik gelişmelerin silahlı çatışmalara olan etkisine yönelik araştırmaların başladığı 20. yüzyıl ortalarına uzanmaktadır. Murray ve Knox bu araştırmalarda, tarihçiler ve Sovyet askeri çevreleri olmak üzere iki kaynağın etkili olduğunu belirtmektedir (Murray ve Knox 2001, 1). Tarihçiler arasında konuyu ilk ele alan kişi Britanyalı tarihçi Michael Roberts'dır. Roberts'ın 1955 yılında Belfast Queen's Üniversitesi'nde, Gustavus Adolphus'un 17. yüzyılda hayata geçirdiği askeri devrim hakkında verdiği ders, akademik arka planın gelişmesinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve Askeri Devrim kavramını disipline sokmuştur (Rogers 1993, 1-2). Roberts'ın görüşlerine

yönelik ilk eleştiri, yaklaşık 20 yıl sonra, 1976 yılında Geoffrey Parker'dan gelmiştir. Parker, İtalyan şehir devletlerindeki ordu yapılanmalarını inceleyerek, Askeri Devrim'in Roberts'ın öngördüğünden yaklaşık 50 yıl önce gerçekleştiğini öne sürmüştür (Parker 1976, 197). Parker, 1988 tarihli çalışmasında ise nüfus ve yüzölçümü olarak daha küçük olan Avrupa devletlerinin ordu ve donanma teknolojisindeki üstünlüklerini kullanarak küresel çapta nasıl hakimiyet kurduklarını ele almıştır (Parker 1988).

Sovyetler Birliği'nde 1970'lerde ortaya atılan "Askeri Teknik Devrim" kavramı, bu yöndeki araştırmaların gelişimine önemli katkıda bulunmuştur. Sovyet araştırmacılar, 20. yüzyılın başından itibaren iki Askeri Teknik Devrim gerçekleştiğini ve üçüncü bir devrimin kapıda olduğunu değerlendirmişlerdir. Buna göre ilk Askeri Teknik Devrim, Birinci Dünya Savaşı'nda uçak, demiryolları, mekanize birlikler, makinalı tüfek ve uzun menzilli toplar çerçevesinde gelişmiştir. İkinci devrim, Birinci Dünya Savaşı teknolojilerinin pekiştirilmesinin yanı sıra, uçak gemileri, amfibi gemiler, telsiz, stratejik bombardıman, roket ve nükleer silahlar ile gerçekleşmiştir. Bu süreç, Sovyetler ile ABD'nin nükleer bir dengeye ulaşmaları ile tamamlanmıştır. Sovyet araştırmacılar, 20. yüzyılda yaşanmasını öngördükleri üçüncü devrimin; minyatürizasyon, otomatik komuta kontrol sistemleri, algılayıcı teknolojisi ve hassas hedefleme teknolojileri çerçevesinde oluşacağı öngörüsünde bulunmuşlardır. Mareşal Ogarkov tarafından 1984 yılında yazılan makalede, konvansiyonel silahların hassasiyetindeki artışın, bu mühimmatların nükleer silahlara benzer bir etkinliğe ulaşmalarını sağlayabileceği belirtilmiştir (aktaran Krepinevich ve Watts 2015, 194-195).

Sovyetler'deki araştırmaların, ABD'nin geliştirdiği yeni silah teknolojileri nedeniyle tetiklendiği kabul edilmektedir (Vickers ve Martinage 2004, 8,11) (Farrel

ve Rynning 2010, 675) (Freedman 1998, 27). Bu süreçte Sovyetlerin en büyük endişesi, taktik nükleer silahlara benzer etkide bulunacak hassas hedefleme teknolojisinin, Avrupa'daki güç dengesini NATO lehine bozması olmuştur (Tomes 2007, 123). Sovyetlerin üçüncü Askeri Teknik Devrim olarak adlandırdığı süreç, dönemin ABD Savunma Bakanı Harold Brown tarafından ortaya atılan “ikinci dengeleme” (*second offset*) kavramını tarif etmektedir (aktaran Martinage 2014, 14).⁴ Varşova Paktı'nın NATO'ya karşı kurduğu sayısal üstünlüğün, asimetrik şekilde, teknoloji ile dengelenmesine dayanan bu yöntem, resmen 1982'de kabul edilen “Hava-Yer Muharebesi” (*Air-Land Battle* – NATO belgelerinde *Follow-on Forces Attack (FOFA)*) ile doktrinleşmiştir. Bu doktrine göre; Avrupa'nın coğrafi kısıtları nedeniyle, çeşitli boşluklardan dalgalar halinde ilerleyecek olan Sovyet zırhlı birlikleri, NATO mevzilerine ulaşmadan, cephe hattının derinliklerinde imha edilecektir (Watts 2013, 7).

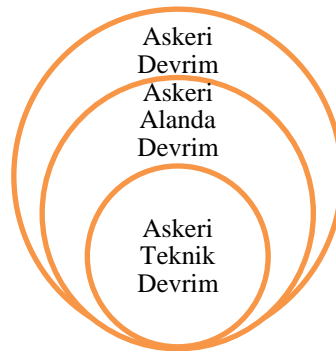
Sovyet merkezli başlayan Askeri Teknik Devrim tartışmaları, kısa sürede ABD askeri çevrelerinin de dikkatini çekmiştir. Askeri teknik devrim çalışmalarının ABD'de sistematik şekilde ele alınmaya başlaması, Savunma Bakanlığı bünyesinde, Andrew Marshall'ın başında olduğu bölüm (*ONA-Office of Net Assessment*) sayesinde olmuştur. Marshall, teknolojinin savaşlar üzerindeki etkisini incelemek üzere Williamson Murray, Steve Rosen, Barry Watts gibi araştırmacıların yardımına başvurmuştur.

⁴ Birinci dengeleme, Eisenhower yönetiminin bütçe kısıtları çerçevesinde konvansiyonel güçleri azaltarak nükleer silahların caydırıcılığına dayanmayı öngörmektedir. Bu süreç, Yeni Bakış (*New Look*) olarak da adlandırılmaktadır (Tomes, 2007, 40-41). Günümüzde Rusya ve Çin gibi devletlerin sahip olduğu “tecrit ve engelleme” (*anti-access/area-denial - A2AD*) imkanları (elektronik harp, hava ve deniz platformlarına karşı kullanılan gelişmiş füze sistemleri vb.) nedeniyle üçüncü bir dengeleme planının oluşturulması gerektiği savunulmaktadır (Petraeus ve O'Hanlon 2016).

3.2. Askeri Alanda Devrim Kavramının Ortaya Çıkışı

Akademik yazında, teknoloji – silahlı çatışma ilişkisini tanımlarken Askeri Devrim, Askeri Alanda Devrim ve Askeri Teknik Devrim kavramları eş anlamlı kullanılabilir (Thompson). Krepinevich ve Rogers bu yönde bir yaklaşım sergilemektedir. Rogers Askeri Devrim kavramını kullanarak, bu devrimlerin piyade, topçu, tahkimat (*fortification*) ve bürokratik yapılanma ile büyüyen orduları merkeze koyan askeri yapılanma olduğunu belirtmektedir (Rogers 1993). Krepinevich, tarihsel süreçte on farklı Askeri Devrim gerçekleştiğini belirtmektedir. Bunlar piyade, topçu, deniz platformlarının silahlandırılması (*sail and shot*), tahkimat (*fortress*), barut, Napolyon tarzı, kara savaşı, bahriye, iki savaş arası dönemde mekanizasyon-havacılık-bilgi teknolojileri ve nükleer devrimleridir. Krepinevich'e göre Askeri Devrimler, teknolojik değişimi, yeni sistemlerin geliştirilmesini, operasyonel yenilikleri ve organizasyonel uyumu bünyesinde barındıran geniş bir şemsiyedir (Krepinevich 1994).

Şekil 3.1. Tanımlar Arasındaki İlişki

Bu kavramları ayırıştırmaya çalışan çeşitli çalışmalar da mevcuttur (Şekil 3.1.). Örneğin, Murray Askeri Devrim – Askeri Alanda Devrim ayrımı yapmaktadır. Buna göre Askeri Devrimler bünyesinde çeşitli Askeri Alanda Devrimleri barındırır. Murray tarihsel süreçte; 17. yüzyılda örgütlü ve disiplinli ordulara dayanan ulus devletlerin ortaya çıkması, 1789-1815 tarihlerinde paralel Şekilde gerçekleşen Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi, 1. Dünya Savaşı ve nükleer silahların geliştirilmesi olmak üzere beş askeri devrim yaşandığını belirtmektedir. Bu beş askeri devrimin altında yer alan, otuza yakın Askeri Alanda Devrim bulunmaktadır (Murray 1997, 69-76). Murray, teknoloji ve taktiksel yenilikler arasında ise ayrım yapmamıŐtır. Askeri Alanda Devrimler, demiryolu gibi teknoloji ya da yıldırım savaşı gibi taktiksel alanda olabilir. Thompson, teknoloji ve taktiksel uygulamalar arasında ayrım yaparak, Askeri Alanda Devrim ve Askeri Teknik Devrim arasındaki farklılığa dikkat çekmektedir. Buna göre teknolojik yenilikleri Askeri Teknik Devrim, taktik alandaki yenilikler ise Askeri Alanda Devrim olarak tanımlamaktadır. Dönemsel olarak teknoloji ya da taktiksel boyutdaki değişimler etkili olabilmektedir (Thompson).

Marshall ve ekibi, teknolojik yeniliklerin beraberinde taktiksel ve organizasyonel deęiŐimleri getirdiğini vurgulayarak, 1993 tarihinden itibaren Askeri Teknik Devrim kavramı yerine, daha kapsayıcı bir tanım olan Askeri Alanda Devrim kavramını kullanmaya başlamıştır (Watts 2011, 3). Bu çalışmada, teknoloji ve taktik arasındaki etkileşimin üzerinde durulması nedeniyle Askeri Alanda Devrim kavramı kullanılmaktadır (Şekil 3.2.). Sıradaki başlıkta günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim'in arkasındaki teknoloji ve bu teknolojinin taktiksel uygulamalar üzerindeki etkileri açıklanmıştır.

Şekil 3.2. Askeri Alanda Devrim'in Parçaları⁵

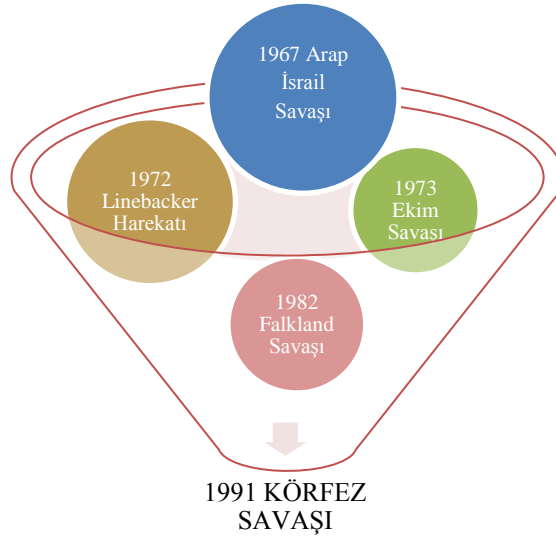

3.3. Günümüzde Yaşanan Askeri Alanda Devrim'in Kökenleri

Körfez Savaşı'nın, günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim tartışmalarında önemli bir yeri bulunduğu söylenebilir. Bunun nedeni ikinci dengelemeyi oluşturan teknolojinin, Sovyet teçhizatına sahip Irak ordusuna karşı test edilmesidir (Carter, Lettre ve Smith 2000, 129). Diğer taraftan Körfez Savaşı'nda Askeri Alanda Devrim'in parçaları mevcut olmakla beraber henüz tam anlamıyla eşgüdüm halinde çalışmadığı savunulmaktadır. Savaşta kullanılan mühimmatların %10'undan az bir bölümü hassas güdüm teknolojisine sahiptir (Watts 2011). Marshall, Körfez Savaşı'nı yıldırım savaşının 1920'lerdeki aşamalarına, Krepinevich ise, Büyük Britanya'nın tankları ilk defa toplu olarak kullandığı 1917 Cambrai Muharebesi'ne benzetmektedir (Krepinevich ve Watts 2015, 200).

⁵ Teknoloji; stratejik, operasyonel ve taktik seviyeleri etkilemektedir (Strachan 2013, 221-222). Bu çerçevede, teknolojik yeniliklerin tetiklediği Askeri Alanda Devrimlerin etkisi; taktik, operasyonel ya da stratejik seviyede daha fazla hissedilebilir. Örneğin, üzengi teknolojisi sayesinde at üzerinde manevra yaparken ok kullanılabilmesi taktik, dretnot teknolojisi operasyonel, nükleer teknoloji ise stratejik seviyede daha fazla etkili olmuştur. Çalışmada teknolojinin taktik boyuttaki etkisi üzerinde durulmuştur. Bunun nedeni, Marshall'ın da belirttiği üzere, sahip olunan teknolojiden ziyade bu teknolojinin hangi çerçevede (konsept) uygulandığının daha önemli olmasıdır. Teknolojinin uygulama alanı taktik seviyeye işaret etmektedir. Askeri Alanda Devrim kavramı çerçevesinde ele almak gerekirse; teknoloji kavramı aktörlerin sahip olduğu imkan ve kabiliyetleri gösterirken, taktik kavramı bu imkan ve kabiliyete sahip birliklerin cephe hattındaki sevk ve idaresini tanımlamaktadır. Teknoloji ve taktik arasındaki ilişki hakkında ayrıca bkz. (Sullivan ve Dubik 1993, iii) (Owens ve Offley 2000, 15) (Collins ve Futter 2015, 2) (Cordesman 2014)

Şekil 3.3. Askeri Alanda Devrim'in Operasyonel Gelişimi

Aslında, Körfez Savaşı öncesinde de Askeri Alanda Devrim çalışmalarına yön verecek önemli işaretler alınmıştır (Şekil 3.3.). Bu çerçevede 1973 Ekim Savaşı birçoklarına göre ABD açısından önemli bir uyarı niteliğinde olmuştur. Savaş süresince ABD'nin Avrupa'daki mevcudundan daha fazla sayıda tank ve topçu sistemi imha edilmiştir. Özellikle Mısır tanksavarları (*anti tank guided missile - ATGM*) çok sayıda İsrail tankını vurmuştur. Bu süreçteki diğer bazı işaretler; 1967'de İsrail'e ait *Eilat* savaş gemisinin Mısır donanması tarafından *Styx* füzesi ile batırılması, Linebacker harekatı kapsamında 1972 yılında Kuzey Vietnam'daki Paul Doumer ve Thanh Hoa köprülerinin lazer güdümlü füzelerce vurulması ve İngiliz savaş gemisi *HMS Sheffield*'in 1982 Falkland Savaşı sırasında Arjantin ordusu tarafından *Exocet* füzesi kullanılarak batırılmasıdır.

Günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim; algılayıcılar, küresel konumlama sistemi, komuta-kontrol sistemleri, hayalet teknolojisi ve özel kuvvetlerin rolü çevresinde kavramsallaştırılmaktadır. Bu, özünde platform odaklı sistemden, mühimmat odaklı sisteme geçiştir (Cohen 1996, 45). Platformlar; F-22 gibi ileri teknolojiye sahip beşinci nesil uçaklar, 2. Dünya Savaşı teknolojisi ile üretilmiş olan

bir B-52 ya da pervaneli uçak olabilmektedir. Rumsfeld Afganistan üzerine verdiği bir örnekte, yeni teknolojiler sayesinde “hassas güdümlü mühimmatların, B-52 gibi antika platformların ve katır sırtında hareket eden özel kuvvet unsurlarının bir arada kullanıldığı bir model oluşturulduğunu, konunun devrimsel tarafının da bu olduğunu” belirtmiştir (Rumsfeld 2002, 22). Benzer bir yaklaşım “ağ merkezli muharebe” (*network centered warfare*) tanımında da görülebilir. Buna göre Askeri Alanda Devrim, platform odaklı yaklaşımdan ağ odaklı yaklaşıma geçiştir (Cebrowski ve Garska 1998).

Bu noktada Askeri Alanda Devrim çalışmalarında ön plana çıkan “sistem entegrasyonu” (*system of systems*) yaklaşımından da bahsetmek gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre, bilgiyi toplayan, işleyen, birleştiren ve sonuçlandıran bu sistem bir bütün olarak çalışmalıdır (Owens 1995a, 35-39). Bu sayede “durumsal farkındalık” (*dominant battlespace awareness*) sağlanabilecektir. Sistem entegrasyonu yaklaşımının mimarlarından olan dönemin ABD Genelkurmay Başkan Yardımcısı Amiral William Owens, savaşın ayrılmaz parçaları olan “sürtünme” ve “sis” kavramlarının sistem entegrasyonu sayesinde ortadan kalkacağını savunmaktadır (Owens 1995b, vii).⁶ Cebrowski’de muharebe alanının giderek daha fazla şeffaflaştığını belirtmektedir (Tablo-1) (Cebrowski 2003, 30).

ABD Merkezli Çalışmalarda Öne Çıkan Kavramlar

Harold Brown – İkinci Dengeleme

Andrew Marshall – Askeri Alanda Devrim

Arthur K. Cebrowski – Ağ Merkezli Muharebe

William Owens - Sistem Entegrasyonu

Tablo 3.1. ABD Merkezli Çalışmalarda Öne Çıkan Kavramlar

⁶ Clausewitz’in muharebe alanında karşılaşılan aksaklıkları ve belirsizlikleri tanımlamak amacıyla kullandığı “sürtünme” ve “sis” kavramları hakkında bkz. (Clausewitz 1999, 89, 97)

Görüleceği üzere hassas hedefleme teknolojisi hakkındaki çalışmalar, Sovyet araştırmacıları tarafından tetiklenmiş ve zamanla ABD'ye taşınarak hızla gelişmiştir. Bu süreçte ABD merkezli Askeri Alanda Devrim tartışmaları giderek derinleşirken, teknolojinin silahlı çatışmalara olan etkisi hakkında yoğun bir tartışma yaşanmıştır. Bu çalışmada söz konusu tartışma ateş gücü ve manevra kavramları çerçevesinde ele alınmıştır.

3.4. Askeri Alanda Devrim'in Ateş Gücü ve Manevra Boyutu

Çalışmada teknoloji ve aktörlerin hareket tarzı arasındaki etkileşim, ateş gücü ve manevra kavramları kullanılarak açıklanmıştır. Bu çerçevede, teknolojik üstünlüğe sahip aktörün çatışmayı ateş gücü; rakibinin ise konvansiyonel manevra üzerinden tasarlamak istediği görülmektedir. Bu başlıkta öncelikle iki kavram arasındaki ilişki ele alınmıştır. Sonrasında Askeri Alanda Devrimlerin ateş gücü - manevra dengesini nasıl etkilediği incelenmiştir.

3.4.a. Ateş Gücü ve Manevra Kavramlarının Açıklanması

Ateş gücü ve manevra kavramları, birçok kişi tarafından savaşın ana teorileri olarak kabul edilmektedir. Kavramların tarihi geçmişine dikkat çeken araştırmacılardan Lind, manevranın ilk defa bir mağara adamının düşmanına arkadan saldırdığında, Hedstrom da ateş gücünün düşmana uzaktan taş atıldığında kullanıldığını belirtmektedir (Lind 1985, 4) (Hedstrom 2001, 37).

Manevra, muharebe öncesinde ya da sırasında gerçekleştirilen yer değişikliklerini kapsamaktadır (JP 3-0 2017, III-33). Birlikler, düşmana göreceli olarak daha avantajlı bir konuma gelmek için manevra yaparlar (FM-100-5 1993, 2-13) (FM 3-0 2008, 4-7). Manevra kavramı, yer değişikliğinden çok daha fazlasıdır ve düşmanı dezavantajlı konuma sokmayı amaçlar. Bu bir anlamda düşmanla nerede ve ne zaman karşılaşacağı ya da karşılaşılmayacağı kararıdır (Tooke 2000, 7-13) (Lind 1985, 24). Manevra teorisi konvansiyonel bir teoridir ve amaç alan hakimiyeti sağlanmasıdır. Bu nedenle odak noktası muharebe sahasıdır ve düşman kuvvetleri ile girişilecek sonuç alıcı nihai bir karşılaşmayı amaçlar (Bengo ve Segal 2015, 3-10, 4). Bu teoride, ateş gücü manevrayı destekleyici bir unsurdur (Echevarria, 2000, 11-19, 13).

Ateş gücü ise belirlenen hedeflere yönelik gerçekleştirilecek ısrarlı saldırılar ile düşmanı sürekli baskı altında tutmayı ve yıpratmayı amaçlamaktadır (Bengo ve Segal 2015, 3-10, 4)⁷. Bu sayede, yakın muharebe yoluyla alan hakimiyeti sağlamaya gerek kalmayacağı kabul edilmektedir (Tablo 3.2.). Ateş gücü silah teknolojisinin yıkıcı etkisinin yanı sıra menzil, isabet oranı, atış hızı gibi diğer teknik unsurları da ifade etmektedir (Lieber 2000, 80). Bu nedenle, ateş gücünün hareketin “bilim”, manevranın ise “sanat” kısmını oluşturduğu kabul edilmektedir (Raymond 1992, 31).

	ATEŞ GÜCÜ	MANEVRA
Ana Unsur	Ateş Gücü	Manevra
Destek Unsuru	Manevra	Ateş Gücü
Sıralama	Ateş Gücü Manevradan Sonra	Manevra Ateş Gücünden Sonra
Fiziki Alan Hakimiyeti	Yok	Var
Yakın Temas	Yok	Var

Tablo 3.2. Ateş Gücü – Manevra Karşılaştırması

⁷ Ateş gücü teorisi Birinci Dünya Savaşı'na kadar cephe hattındaki yıpratıcı etkisi çerçevesinde tanımlanmıştır. Hava gücü sayesinde mesafe boyutunun bir engel olmaktan çıkması sonrasında, İkinci Dünya Savaşı'nda şehirlere ve sivil yapılara yönelik uygulamaları tanımlamak için kullanılmıştır.

Bu aşamada önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Ateş gücü kavramı, terminolojik olarak aynen gerilla yazınında olduğu gibi “yıpratma” (*attrition*) ve “tüketme” (*exhaustion*) kavramları ile de eş anlamlı kullanılabilir. Bu nedenle çalışmanın konusu olan ateş gücü teknolojisine dayalı yıpratma ile gerilla taktiklerine dayalı yıpratma arasındaki farkın kısaca ele alınmasında fayda vardır. Öncelikle her iki yaklaşımın da konvansiyonel muharebenin ve dolayısıyla manevranın tehlikelerini bertaraf etmeyi amaçladığı belirtilmelidir. Alan hakimiyeti sonuç alıcı muharebeler ile değil, düşman yıpratılarak sağlanır. Bu sayede, tehlikeli muharebelere girmeye gerek kalmaksızın kamuoyunun ve karar alıcıların teslim olması öngörülmektedir. Aradaki fark, ateş gücü teorisinde sonuç ateş gücünün yıkıcılığı ile sağlanırken, gerilla teorisinde eylemlerin sürekliliği ve ısrarıyla başarılmasıdır. Bu çalışmada ateş gücü üstünlüğüne dayanan yıpratmadan bahsedilmektedir.

3.4.b. Askeri Alanda Devrim’in Ateş Gücü ve Manevra Arasındaki Dengeye Etkisi

Askeri Alanda Devrim, kaçınılmaz olarak ateş gücü ve manevra alanında değişimler yaratır (Vickers ve Martinage 2004, 2). Akademik yazında bu etki, genellikle savunma – saldırı karşılaştırması üzerinden ele alınmıştır. Miksche, sarkaç metaforu kullanarak, tarihsel süreçte dengenin saldırı ve savunma arasında hareket ettiğini belirtmektedir (aktaran Raymond 1992,16). Rogers’da her biri bir öncekinin yarattığı saldırı - savunma dengesizliğini düzeltmeyi amaçlayan devrimlerden bahsetmektedir (Rogers 1993). Bu yaklaşım en net şekilde saldırı – savunma teorisinde görülmektedir. Saldırı - savunma teorisine göre teknoloji, saldırı ve

savunma arasındaki dengeyi belirler ve bu denge göz önüne alınarak uluslararası sistemdeki gelişmeler öngörülebilir. Teknolojik gelişmeler saldırıyı savunmaya oranla daha avantajlı kılarca çatışma riski, dezavantajlı kılarca işbirliği olasılığı artacaktır (Biddle 2004, ix) (Lieber 2000, 71-104).⁸ Saldırı - savunma teorisi ateş gücü ve manevraya atıf yapmakla birlikte, ikisi arasında kesin bir ayırım yapmaz ve bunları saldırı ve savunma tercihleri içerisinde eritir. Örneğin, ateş gücü teknolojisi hem savunma, hem de saldırı amaçlı kullanılabilir. Buna göre, top teknolojisi kalelerin sağladığı savunmayı aşarak sarkacı saldırı lehine çevirirken, atom bombası⁹ oluşturduğu caydırıcılık ile sarkacı savunma lehine hareket ettirmiştir. (Tablo 3.3.).

SALDIRI	SAVUNMA
Top Teknolojisi Hassas Hedefleme	Atom Bombası Makinalı Tüfek-Tanksavar

Tablo 3.3. Ateş Gücünün Saldırı ve Savunma Tercihleri Üzerindeki Etkisi

Askeri Alanda Devrimin ateş gücü ve manevra arasındaki dengeye olan etkisini açıklamak için de sarkaç metaforu kullanılabilir (Şekil 3.4). Askeri alanda yaşanan devrimler, bu iki kavram arasındaki dengeyi dönemsel olarak değiştirmiştir.

⁸ Benzer bir şekilde demokratik sisteme sahip devletlerin, saldırıdan ziyade savunma amaçlı silahlar geliştirmeye meyilli oldukları iddia edilmektedir (House 1984, 168). Saldırı-savunma dengesindeki değişimlerinin uluslararası sistemdeki sonuçları hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. (Evera 1998).

⁹ Atom bombası İkinci Dünya Savaşı'nda saldırı amaçlı kullanılmıştır. Diğer taraftan yarattığı dehşet dengesi nedeniyle, Soğuk Savaş boyunca NATO ve Varşova Paktı üyeleri arasında konvansiyonel bir savaşın yaşanmasını engelleyerek savunmayı güçlendirici etki yapmıştır.

Şekil 3.4. Sarkacın Dönemsel Hareketi

Çalışmada, ateş gücü – manevra dengesinin sadeleştirilmesi amacıyla beş Askeri Alanda Devrim belirlenmiştir. Top teknolojisi, Napolyon tarzı savaş, makinalı tüfek, yıldırım savaşı ve hassas hedefleme teknolojisi olarak belirlenen bu devrimler, sarkacın ateş gücü ve manevra arasında hareket etmesine neden olarak içinde buldukları döneme damga vurmuştur.¹⁰ Sarkacın hareketi, ateş gücü ile başlamıştır. 15. yüzyılda metalürji, barut üretimi ve namlu tasarımındaki yenilikler, ateş gücünün etkinliğini arttırmıştır. Ateş gücünün yıkıcılığı, kalelerin sağladığı korumayı ortadan kaldırmıştır. Bu gelişmenin siyasi ve askeri seviyede çeşitli sonuçları olmuştur. Siyasi sonuç Avrupa’da derebeyliklerin yıkılarak merkezi otoritenin güçlenmesi, askeri sonuç ise kuşatma savaşlarının giderek azalarak meydan muharebelerinin artmasıdır (Krepinevich 1994).

¹⁰ Atom bombasının İkinci Dünya Savaşı sonrasında sarkacı manevradan ateş gücüne doğru ittiği düşünülebilir. Diğer taraftan, sahip olduğu yıkıcı etki nedeniyle, bu teknolojinin silahlı çatışmalar üzerindeki etkisi sınırlı kalmış ve konvansiyonel manevra önemini korumuştur. Nükleer silahların manevraya olan etkisi teşkilatlanma boyutunda da kendini göstermiştir. Özellikle taktik nükleer silahların yarattığı tehlike nedeniyle, manevra birliklerinin kadroları azaltılmıştır (House 1984, 144, 154).

Sarkaçtaki ilk hareketlilik Napolyon devrimleri ile gerçekleşmiştir. Napolyon'un planlamaları hızlı hareket etmek ve avantajlı bir konumda muharebeye girmek üzerine kuruludur. Yürüyüş düzenleri, organizasyonel yapılanma (tümen yapılanmasına gidilmesi), lojistik sistemi gibi alanlarda yapılan değişimler manevrayı güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu döneme organizasyonel yenilikler damga vurmuş, topların ağırlığının azaltılması gibi teknolojik yenilikler destekleyici rol üstlenmiştir.

19. yüzyılda makineli tüfek teknolojisinde yaşanan gelişmeler sarkacı bir kez daha ateş gücü lehine harekete geçirmiştir. Tüfeklerin sahip olduğu; menzil, nişan hassasiyeti ve atış hızı gibi özelliklerde yaşanan gelişmeler taktiksel uygulamaları etkilemiştir. Makinalı tüfek teknolojisinin etkileri, Amerikan İç Savaşı'ndan itibaren yaşanan çatışmalarda açık şekilde görülmüştür. Gettysburg'de, Napolyon tarzı yanaşık düzen manevralarının, tüfek teknolojisi karşısında etkisiz kaldığı anlaşılmıştır (Black 2009, 297) (House 1984, 7). Benzer şekilde Boer Savaşları'nda da, açıkta manevra yaparak hucüm eden birliklerin, mevzilenen rakibi karşısında dezavantaj duruma düştüğü görülmüştür. Manevranın çok tehlikeli hale gelmesi nedeniyle, Birinci Dünya Savaşı'nda muharebeler siper savaşlarına ve yıpratmaya dönüştürmüştür.

Dengeyi manevra lehine bozan yıldırım savaşı olmuştur. Genel kanı, yıldırım savaşının tank, motorlu araçlar, telsiz, uçak gibi teknolojik gelişmelerin bir sonucu olduğudur. Diğer taraftan, yıldırım savaşı düşüncesinin temelleri, söz konusu teknolojik gelişmeler ortaya çıkmadan çok önce atılmıştır. Düşünsel çerçevedeki kökeni 1905 tarihli Schlieffen Planı'na dayanmaktadır. Bu plana göre, Belçika, Fransa ve Rusya'ya yönelik ani ve sonuç alıcı saldırılar amaçlanmıştır. Ham madde kaynakları sınırlı olan Almanya'nın, kısıtlı kaynaklarını en verimli şekilde

kullanmaya çalışması, bu düşüncenin oluşmasında etkilidir (Black 2009, 401, 441).¹¹ Detaylı bir planlamaya ve birliklerin eşgüdümüne dayanan bu yöntem, lojistik ve muhabere alanındaki teknolojik yetersizlikler nedeniyle, Birinci Dünya Savaşı'nın başında istenen sonucu vermemiştir. Daha alt seviyedeki taktiksel uygulamaları ise Birinci Dünya Savaşı ilerledikçe, süreç içerisinde geliştirilmiştir. Savaş sırasında, özellikle Batı cephesinde yaşanan siper tıkanıklığını aşmak için çeşitli girişimler yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede İngilizler tank ve piyadenin eşgüdüm içerisinde hareket ettiği cephe taaruzlarını denemiştir. Almanlar ise cephe taaruzu yerine düşman mevzilerinin derin gerisine doğru sızmayı amaçlayan taktik seviyedeki manevraları uygulamaya başlamıştır. House bu hareket tarzını “tanksız yıldırım savaşı” olarak adlandırmaktadır. Ancak, hıza ve bağımsız hareket eden birliklere dayanan bu hareket tarzı, tank ve uçak gibi ateş gücü-manevra unsurlarının eksikliğini yanı sıra bu unsurlar arasında eşgüdümü sağlayan muhabere teknolojisindeki yetersizlikler nedeniyle de yeterince değerlendirilememiş ve taaruzlar tıkanmıştır. İki savaş arası dönemde Guderian gibi yaratıcı Alman generalleri, Birinci Dünya Savaşı'nda geliştirilen sızma ve ademi merkezi komutaya dayalı taktikleri, ateş gücü, manevra, muharebe ve lojistik teknolojilerindeki gelişmelerle destekleyerek mükemmelleştirmiştir (Reilly 1940, 254-265) (House 1984, 36, 52-53, 182). Bu nedenle, teknolojik gelişmelerin yıldırım savaşını değil, yıldırım savaşının teknolojik gelişmeleri yönlendirdiği söylenebilir.

Günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim, akademik yazında ateş gücü teorisi altında ele alınmaktadır (Wills 2016, 63) (Cohen 1996, 44).¹² Bu nedenle günümüzde sarkacın ateş gücü tarafında olduğu değerlendirilmektedir. Deputa, hassas hedefleme

¹¹ Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'ya yönelik uygulanan yaptırımlar da bu kapsamda ele alınabilir. Alman generalleri, yaptırımlar nedeniyle, yıldırım savaşı üzerine yürüttükleri çalışmalarını herhangi bir teknolojiye sahip olmadan fikirsel bazda başlatmak zorunda kalmışlardır.

¹² Kaldor, Askeri Alanda Devrim nedeniyle, savaşların uzak mesafelerden yönlendirilen bir gösteri (*spectacle*) haline geldiğini belirtmektedir (Kaldor 2006, 3).

sayesinde ulaşılan noktayı, “havacılar olarak geçtiğimiz yüzyılı dünyanın herhangi bir yerindeki bir hedefi, her türlü hava koşulunda, gündüz-gece farkı olmaksızın, hızlı ve hassas bir Şekilde vurmak için harcadık. Bunu bugün yapabiliyoruz” Şeklinde zetlemektedir (Deptula 2009). Çalışmanın dördüncü bölümünde hassas hedeflemenin hakkında daha detaylı bilgi verilmiştir.

Dikkat edilirse, savaşın “sanat” kısmını oluşturan manevra alanındaki yenilikler daha çok yenilikçi taktiksel uygulamalar tarafından tetiklenmiş, “bilim” tarafını oluşturan teknoloji yardımcı rol üstlenmiştir. Ateş gücünde ise tam tersi bir durum söz konusudur ve teknoloji tetikleyicidir. Bu nedenle, ateş gücünün önemini arttıran Askeri Alanda Devrimler’in teknoloji odaklı olduğu söylenebilir. Ignatieff de benzer bir Şekilde, tartişmanın, zaferlerin savaşi yetenekleriyle kazanıldığını savunan “*tarihçiler*” ile teknolojinin karar alıcı olduğunu savunan “*teknikiler*” arasında yaşandığını belirtmektedir (Ignatieff 2000). Ignatieff’in tarihi olarak adlandırdıkları manevra, tekniki olarak adlandırdıkları ise ateş gücü yaklaşımını savunmaktadır. Burada önemli olan nokta, kara manevrası yapılarak yakın muharebeye mi girileceği yoksa uzak mesafelerden sadece ateş gücü ile mi sonuca gidileceğidir.

Hassas hedeflemenin ateş gücü başlığı altında ele alınmasının nedeni, hassas hedefleme teknolojisine sahip olan aktörlerin, muharebeleri konvansiyonel manevraya ihtiyaç duyulmadan yrtebileceklerini düşünmesidir. Diğer taraftan bu görüşe karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Bir sonraki başlıkta, günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim’in, ateş gücü-manevra dengesinde yarattığı değişiklik üzerinde yürütülen tartişma incelenecektir.

3.4.c. Günümüzde Yaşanan Askeri Alanda Devrim Hakkındaki Tartışmalar

Modern ateş gücü olarak da adlandırılan hassas hedefleme teknolojisi, günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim'in merkezinde yer almaktadır. Buna göre, hassas hedefleme teknolojisi ateş gücü - manevra dengesinde büyük bir kaymaya neden olmuş ve ateş gücünün manevranın yerini almasına yol açmıştır. Değiştirebilirlik teorisi (*interchangibility teory*) olarak adlandırılan bu yaklaşım, muharebede hareket etmenin çok tehlikeli olması nedeniyle güvenli bir noktada konumlanarak ateş gücünün kullanılmasını önermektedir (Antal 1998, 12).¹³ Aktörler, manevra yaparak riske girmek yerine, ateş gücüne dayanarak kansız zaferler kazanmaya çalışmaktadır. Manevra yaklaşımına göre ise kolay yoldan kazanılacak bir zafer bulunmamakta ve hala konvansiyonel kara manevralarına ihtiyaç duyulmaktadır. Buna göre, Askeri Alanda Devrim savunucuları savaşların alan hakimiyetine gerek duyulmadan ateş gücü ile kazanabileceğini savunurken, manevra yaklaşımı konvansiyonel kara birlikleri ile sağlanacak olan alan hakimiyetine vurgu yapmaktadır. Günümüzde, ateş gücü yaklaşımı hava odaklı, manevra yaklaşımı ise kara odaklıdır.¹⁴ Bu nedenle günümüz ateş gücü – manevra tartışmasının aslında hava – kara tartışması olduğu da söylenebilir.

Hava-kara tartışması, özü itibariyle, askeri ve siyasi bir başarı kazanılabilmesi için coğrafi bir bölgede alan hakimiyeti kurulmasına ihtiyaç bulunup bulunmadığı üzerinedir. Buna göre, hava gücünün alan hakimiyeti sağlayacak kara unsurlarını destekleyici mi, yoksa tek başına savaşları kazandıracak şekilde sonuç alıcı mı olacağı tartışılmaktadır (Kiras 2006, 37) (Johnson 2007, 182). Havacılar bir savaşın kazanılması için düşman ordusunun imha edilmesine gerek olmadığını, karacılar ise

¹³ Manevra ve ateş gücü karşılaştırması için ayrıca bkz. (Creveld, Brower, Canby 2001).

¹⁴ Britanya, kolonilerde gerçekleştirilen hava hareketlerini, "işgalsiz kontrol" (control without occupation) olarak adlandırmıştır (Bishop, Clancey 2004, 60).

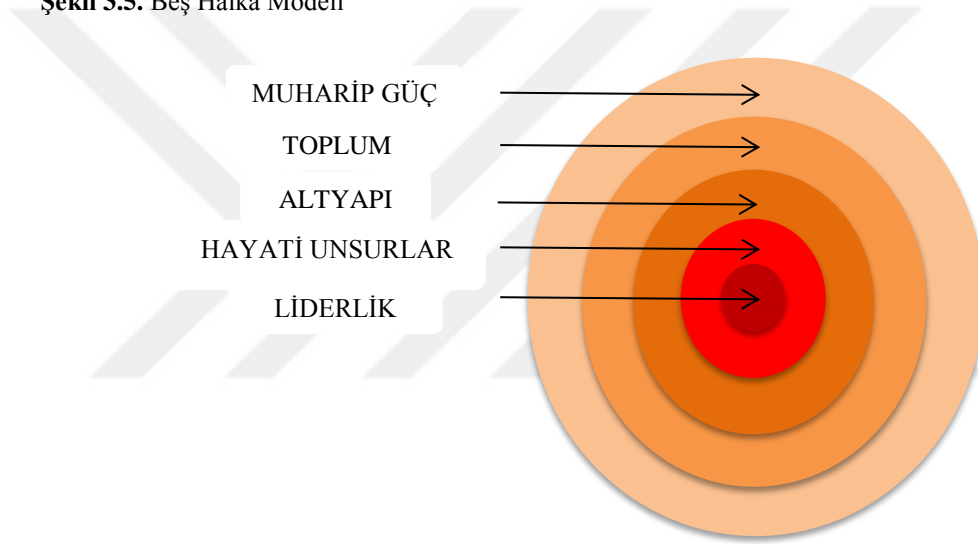
bunun gerekli olduğunu ve ancak başka bir orduyla başarılacağını iddia etmektedir (Pape 1997a, 95). Bu anlaşmazlık aslında hava gücünün taktik ya da stratejik bir güç olması tartışmasıdır. Hava kuvvetleri, sahip olduğu psikolojik etkiyi kullanarak savaşları hızlı yoldan kazanacak stratejik bir unsur olmak isterken (Cohen 1994) (Mueller 2010, 10-11) (Zenko 2011), kara kuvvetleri hava gücünü muharebe alanını yumuşatacak ve ordunun manevrasını destekleyecek taktik bir unsur olarak görmekte ısrar etmektedir (Scales 1993, 175-176). Bu çerçevede, ABD merkezli hava kuvvetleri doktrininin, “hava kuvvetlerinin, kara kuvvetlerine karşı yaklaşık 100 yıldır süren bağımsızlığını kazanma mücadelesi” olduğu vurgulanmaktadır (Jacobs vd. 2009, 14). Bu tartışma, yakın geçmişte Afganistan harekati sırasında net bir şekilde yaşanmıştır. Hava odaklı başlayan hareket, ilerleyen aşamalarda kara odaklı bir yapıya bürünmüştür. Bu süreçte yaşanan en büyük sorunun, kara odaklı komuta yapısının, hava gücünü hareket planlamalarına dahil etmekteki isteksizliği olduğu iddia edilmektedir (Eikelboom 2014, 126) (Peck 2014, 25). Bu aşamada, konunun daha iyi anlaşılması için akademik ve askeri arka plandaki hava ve kara odaklı yaklaşımların daha detaylı ele alınmasında yarar görülmektedir.

3.4.c.i. Hava Odaklı Yaklaşımlar

Hava kuvvetlerinin stratejik seviyedeki kullanımı hakkında tarihsel süreçte çok sayıda teorik çalışma yapılmıştır. Cephe hattında 1. Dünya Savaşı benzeri bir yıpratma savaşına girmeden önemli tesislerin ve sivillerin hedef alınarak, düşmanın savaşma azmini kırmayı amaçlayan stratejik hava saldırısı teorisinin kökeni, İtalyan havacı Giulio Douhet'e dayandırılmaktadır. Douhet, 1921 yılında yazdığı *The*

Command of the Air başlıklı kitabında stratejik bombardımanın detaylarını açıklamış ve savaşın fiziki yönünden ziyade moral yönüne odaklanarak savaşların çok daha az kayıpla atlatılabileceğini savunmuştur (Douhet çev:Ferrari 1983). Douhet'nin fikirleri İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD, İngiltere ve Almanya tarafından hayata geçirilmeye çalışılmıştır.¹⁵ İkinci Dünya Savaşı'nda geniş bir uygulama alanı bulan "stratejik bombardıman", Soğuk Savaş sürecinde nükleer saldırı ile eş anlamlı kullanılmıştır.

Şekil 3.5. Beş Halka Modeli

Hassas hedefleme teknolojisindeki gelişim ile birlikte yeni nesil hava gücü teorisyenleri ortaya çıkmıştır. Warden'ın, düşmana bir sistem olarak yaklaştığı ve "paralel savaş", "beş halka modeli", "stratejik paraliz" gibi farklı şekillerde adlandırılan teorisinin 1990'lı yıllara damga vurduğu söylenebilir. Teori, düşmanın sistemini oluşturan taktik ve stratejik seviyedeki hedeflerin, her biri kendi ağırlık merkezine sahip, iç içe geçmiş beş halkadan oluştuğu bir model önermektedir (Şekil

¹⁵ Bu yöntem ABD'de William Mitchell, Britanya'da Hugh Trenchard, Almanya'da ise Herman Goering tarafından savunulmuştur.

3.5.) (Warden 1995).¹⁶ Bu halkalar merkezden dışarıya doğru; liderlik, hayati unsurlar (*organic essentials*), altyapı, toplum ve muharip güç (*fielded military*) şeklindedir. Savaşın özü en içerdeki halkaya baskı yapabilmektir. Teknoloji vasıtasıyla aşılabiliyorsa, düşmanın askeri kapasitesiyle uğraşmak zaman kaybıdır. Halkanın dışına doğru gittikçe hedef sayısında artış yaşanır ve hassasiyetleri azalır.¹⁷ Warden bu sistemi, güneş sistemine ya da insan vücuduna benzetmektedir. Buna göre, güneş sistemini yok etmek isteyen birinin tek tek gezegenleri yok etmek yerine sadece güneşi yok etmesi yeterlidir. Benzer bir şekilde beyin yok edilirse, diğer organlar da işlevsiz kalacaktır. Deputa bu yöntemi “etki odaklı operasyonlar” (*effect based operations*) olarak tanımlayarak, klasik anlamdaki yıpratma ve imha yöntemleri ile düşmanın fiziki kapasitesini yıkmak yerine, düzgün işlemlerini sağlayan kilit noktaları hedef aldığını belirtmektedir (Deputa 2001, 3, 17). Kiras da, teorinin hava kuvvetleri içerisindeki iki ekol olan taktik ve stratejik yaklaşımlar arasında köprü kurmayı amaçladığını belirtmektedir. Bu sayede stratejik-operasyonel-taktik seviyelerdeki hedeflere yönelik paralel şekilde gerçekleştirilecek saldırılarla, düşmanı imha etmek yerine hareketsiz kılmaya odaklanılacaktır (Kiras 2006, 23-24).

Bu kabiliyetin karar alıcılara ucuz, düşük riskli ve esnek bir seçenek sunduğu vurgulanmaktadır. Teknoloji sayesinde kara birliklerinin hayatını tehlikeye atan manevralar yerine, farklı seviyelerdeki ağırlık merkezleri doğrudan hedef alınabilmektedir. Bu durum, 20. yüzyıl boyunca baskın ateş gücü ve lojistik imkanlar ile desteklenen yıpratma savaşlarını açıklamak için kullanılan “*Amerikan tarzı savaş*” kavramını da değişime uğratmıştır (aktaran Kent, Ochmanek 1998, 3). Hava gücüne dayanan ve “*Yeni Amerikan tarzı savaş*” olarak da adlandırılan bu yöntem

¹⁶ Ağırlık merkezi kavramı hakkında detaylı bir inceleme için bkz. (Echevarria, 2002).

¹⁷ Diğer taraftan beşinci halka olan muharip güç, toplum halkasına göre sayıca daha azdır. Ancak görevi gereği daha dayanıklı olacak şekilde tasarlanmıştır.

sayesinde, geçmişin kanlı muharebelerinin ortadan kalktığı iddia edilmektedir. Böylece, taktiksel seviyenin keşmekeşi aşılarak düşmanın teslim olması sağlanabilecektir (Echevarria, 2000, 14). Algılayıcılara, hassas mühimmatlara ve keşif amaçlı küçük kara unsurlarına dayanan bu yöntem, hava kuvvetlerini desteklenen güç statüsüne getirmiş, kara unsurları ise keşif kolu rolüne bürünmüştür (Boot 2003, 53) (Mets 2001, xii) (Biddle 1998, 2).

3.4.c.ii. Kara Odaklı Yaklaşımlar

Kara odaklı yaklaşım, hava gücünün stratejik seviyede sonuç alıcı gücünün bulunmadığını savunmaktadır. Özellikle teknolojinin sınırlarına dikkat çekmekte ve savaşların hala sis, sürtünme ve insani duygular gibi kavramların etrafında geliştiğini belirtmektedir. Bu görüşe göre halkın, kaynakların ve alanın kontrolü için kara harekatı hala gereklidir (Sullivan ve Dubik 1993, iii) (Levinson 2007, 28) (Czege ve Echevarria 1999, 69) (Scales 1993, 388). Fehrenbach sıkça atıf yapılan sözünde; “bir kara parçasının üzerinde sonsuza dek uçup yerdeki her şeyi toz haline getirebilirsiniz, ancak burayı insanların yaşadığı bir yer haline getirmek ve korumak istiyorsanız hayatını tehlikeye atacak askerlere ihtiyacınız var” diyerek bu yaklaşımı özetlemektedir (Fehrenbach 1963, 427). Pape’de, tarihsel örneklerin stratejik bombardımanın düşman üzerinde “baskı” (*coercion*) uygulamaya yetmediğini iddia etmektedir (Pape 1997b, 193). Kuzey Kore, Kuzey Vietnam, Irak, Japonya ve Almanya örneklerinde bu yöntemin işe yaramadığını ve düşman kara gücünün yenilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Pape 1997a, 103-113).

Aslında kara odaklı yaklaşım hava gücünün rolünü tamamen göz ardı etmemekte ve taktiksel kullanımının önemine vurgu yapmaktadır (Jacobs vd. 2009, 11) (Strachan 2013, 190-192).¹⁸ Bu durum, hassas hedefleme teknolojisinin yoğun olarak kullanıldığı Irak savaşında bile hava saldırılarının %79'unun (19,898 saldırının 15,592'si) konvansiyonel kara manevrasını destekleyen yakın hava desteği (*close air support*) ya da önleme (*interdiction*) şeklinde gerçekleşmesinden de anlaşılabilir (Fontenot, Degen, Tohn 2004, 250).¹⁹ Pape de, belli durumlarda hava gücünün işin büyük bölümünü hallettiğini ve kara unsurlarının yardımcı role büründüğünü kabul etmektedir. Ancak bu durum hava gücünün tek başına yeterli olduğu anlamına gelmekten ziyade, kara-hava işbirliğini güçlendiren bir kuvvet çarpanı olduğunu göstermektedir (Pape 2004, 127-128). Bu görüşü eleştirenler, hava platformlarının çok pahalı topçu sistemi konumuna düşme tehlikesine işaret etmektedir. Buna göre, Guderian'ın savaş uçaklarını yıldırım savaşının topçuları olarak gören yaklaşımı, kara odaklı görüşlerin yaratabileceği “tehlikeye” dair işaretler vermektedir (Link 2002, 83-87) (Pirnie vd. 2005, 3).

Akademik ve askeri çevrelerde ele alınan birçok konu ve teori, aslında kara odaklı yaklaşımın bir alt başlığı olarak görülebilir. Ayaklanmaya karşı koyma, Dördüncü Nesil Savaş ve modern sistem teorileri bu çerçevede ele alınabilir. Bu teorilerin ortak özelliği ateş gücü ve hava kuvvetlerinin rolünü sorgulayarak, muharebelerin hala kara odaklı olduğunu savunmasıdır. Bu üç teori, Askeri Alanda Devrim ve ateş gücü – manevra tartışmasının zenginleşmesinde etkili olmuştur.

Ayaklanmaya Karşı Koyma: Ayaklanmaya karşı koyma çalışmalarının, Askeri Alanda Devrim tezlerini yansıtan hava odaklı modern ateş gücü yaklaşımının antitezi olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu doğrultuda Biddle, ABD merkezli görüşlerin iki

¹⁸ Hava gücünün taktiksel kullanımı için ayrıca bkz. (Scales 1990, 317)

¹⁹ ABD Hava Kuvvetleri doktrininde, hedefler taktik seviyeye olan yakınlıklarına göre, “yakın hava desteği”, “önleme” ve “doğrudan saldırı” (*direct attack*) başlığı altında tanımlanmaktadır.

grupta temsil edildiğini belirtmektedir. Buna göre, birinci grup konvansiyonel kara birlikleri yerine hassas hedeflemeye dayalı bir modele geçilmesini, ikinci grup ise ayaklanmaya karşı koyma teorisi çerçevesinde hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Biddle 2004, 201). Ayaklanmaya karşı koyma yazını için temel kaynak, 2007'de ABD ordusu ve deniz piyadeleri için hazırlanan Ayaklanmaya Karşı Koyma Sahra Talimnamesi (*The U.S. ARMY - Marine Corps Counterinsurgency Field Manuel - FM 3-24*)'dir. Linn dokümanın, “bazen hiçbir şey yapmamak en iyisidir” ve “ne kadar çok korunursan o kadar az güvende olursun” gibi paradoksları içerdiğine dikkat çekerek, eski doktrinden devrimsel bir ayrım olduğunu ve bilinçli şekilde Clausewitz tarzını yansıtarak, birçok yerde belirsizlik, şans ve sürtünmeye atıf yaptığını belirtmektedir (FM 3-24 2007, 48-49) (Linn 2013, 49, 52). Teknoloji odaklı doktrinlerin aksine insan doğasına ilişkin analiz sunan bu çalışma, ABD ordusunu derinden etkilemiştir. Buna göre, 1990'lara hava gücü ve Askeri Alanda Devrim tartışmaları damga vurmuş, 21. yüzyılın ilk on yılı ise kara gücünün ve ayaklanmaya karşı koyma yaklaşımının hakimiyetine geçmiştir (Gray 2002, x). Diğer taraftan Linn, ABD deniz piyadelerinin tarihin her döneminde ayaklanmaya karşı koyma uygulamalarına ve Birleşmiş Milletler (BM) operasyonlarına önem verdiğini savunmakta ve herkesin “askeri alanda devrim vagonuna takılmışken” Charles Krulak'ın “üç blokta savaş” teorisini ortaya koyduğunu hatırlatmaktadır (Krulak 1999) (Linn 2003, 50).

Askeri Alanda Devrim, kara unsurlarının sayısını minimuma indirmeyi ve risksiz bir askeri zaferi amaçlarken, FM 3-24 kayıpları göze almak pahasına da olsa, kara birliklerinin uzun süreli kullanımını öngörmektedir (Stone 2004, 408-427) (FM 3-24 2007, xxvi). Bunun nedeni, güvenliğin sağlanması, insani yardımların dağıtılması, yeniden inşa programları ve sivil yönetime geçiş için hava gücünden ziyade, emek

gücüne ihtiyaç duyulmasıdır (Avant 1994, 69) (Gray 2002, 82) (Corum 2008, 95). Bu noktada, çeşitli matematiksel formüller de devreye girmektedir. FM 3-24, ayaklanmaya karşı mücadele eden birliklerin silahlı gruplara karşı 10-15'e 1 oranında üstün olması ya da her 1000 sivil başına minimum 20 güvenlik personelinin düşmesi gerektiğini vurgulamaktadır (FM 3-24 2007, 23). Diğer taraftan Friedman, 171 farklı örnek üzerinde yaptığı analizde 20/1000 oranının doğruyu yansıtmadığı, ancak 80/1000 oranında net başarılar görüldüğünü iddia etmektedir (Friedman 2011, 581-583).²⁰

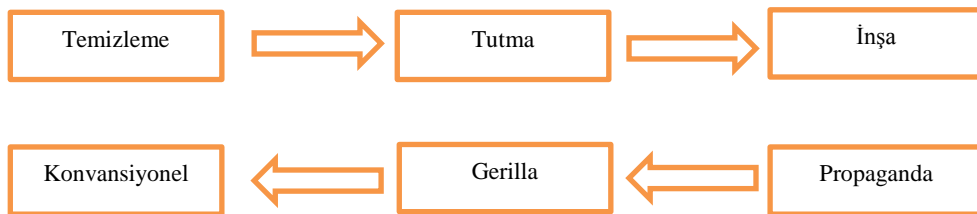
Ayaklanmaya karşı koyma teorisi, alan hakimiyetinin ve güvenliğin toplum merkezli kolluk görevleri çerçevesinde sağlanacağını öngörmektedir. Diğer taraftan bu süreçte, alan hakimiyetini ele geçirmeye çalışacak olan silahlı gruplarla mücadele edildiği görülmektedir. Anglo Sakson merkezli çalışmalarda, ayaklanmaya karşı koyma süreci temizlik-tutma-inşa (*clear-hold-build*) olarak üç aşamada ele alınmaktadır. Buna göre “temizlik” aşaması sürecin kinetik (askeri) yönünü oluşturmakta ve silahlı grupların alan hakimiyetinin sona erdirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte Afganistan'daki örneklerde olduğu gibi konvansiyonel tarzda karşılaşmalar yaşanması muhtemeldir. “Tutma” aşamasında askeri operasyonlar kolluk faaliyetine dönüşmeye başlar. Bu aşamada güvenlik-barınma gibi halkın temel ihtiyaçlarının sağlanması sürecine girilir. “İnşa” aşaması ise altyapı ve idari yapının oluşturulması sürecidir (Sullivan 2014, 221-222). Bu üç aşama her zaman kesin bir sıralamaya göre işlemeyebilir ve Krulak'ın üç blokta savaş teorisinde belirttiği gibi iç içe geçebilir.

Genel görüş, hava platformlarının sağladığı teknolojik üstünlüğün kinetik operasyonları içeren ilk aşamada etkili olduğudur. Çatışmalar, ayaklanmanın

²⁰ Konu hakkında ayrıca bkz. (Quinlivan 1995, 59-69)

yapısına göre konvansiyonel özellikler de gösterebildiği için ateş gücüne olan ihtiyaç artmaktadır. Dunlap ayaklanmaya karşı koymanın bir parçasının da, “saldırgan kinetik hareketler” gerektirdiğini vurgulamaktadır (Dunlap 2007, 65). Owens da, düşman unsurlarının yok edilmesinin ayaklanmaya karşı koymanın merkezinde yer aldığını, amacın bu sürece katılan bütün unsurların yakalanması ya da yok edilmesi olarak belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Owens 2011). Bu süreçte, hassas hedefleme düşmanı tamamen imha etmeyi başaramasa bile hareketsiz kılmakta, sonuç alıcı muharebelere girmesini ve konvansiyonel bir tehdit oluşturmasını engellemektedir (Wills 2016, 49). Hassas hedeflemeye dayalı senaryoda, konvansiyonel manevra yapan gruplara karşı sayısal üstünlük kurulmasına da gerek yoktur. Örneğin, Afganistan hareketinin “temizleme” sürecini oluşturan birinci aşamasında sayısal üstünlüğün 1:10 oranında Taliban güçlerinin lehine olmasına rağmen, ABD ve müttefikleri konvansiyonel anlamda büyük bir başarı kazanmıştır (aktaran Andres, Wills, Griffith 2006, 139). Diğer taraftan ikinci ve üçüncü aşamalarda ateş gücünün sağladığı marjinal faydanın hızla düştüğü, hatta toplumsal barış ve istikrarın tesisi gibi hedeflere ulaşmada zararlı olmaya başladığı iddia edilebilir. Kovich bu durumu, Amerikan futbolu metaforu üzerinden basitleştirerek, hava kuvvetlerini ilk çeyrekte çok sayı yapan, ancak son çeyrekte üstünlüğünü kaybeden bir Amerikan futbol takıma benzetmektedir (Kovich 2006, 1).

Şekil 3.6. Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Maoist Ayaklanma Aşamalarının Karşılaştırılması

Hava gücü ile Maoist ayaklanma yönteminin aşamaları arasındaki ilişki de akademik çevrelerde sıkça ele alınan bir durumdur. Aslında ayaklanmaya karşı koyma sürecinin aşamalarının, Maoist ayaklanma yönteminin aşamaları ile üst üste bindiği görülmektedir (Şekil 3.6.). Hava gücünün, Maoist ayaklanma yönteminin üçüncü aşaması olan konvansiyonel saldırı kısmında çok etkili olduğu kabul edilmektedir (Echevarria 2001, 16-17). Bu sayede ikinci aşamadan (gerillaların elinde tutacağı güvenli bölgeler oluşturmak) üçüncü aşama olan konvansiyonel ordunun oluşturulmasına geçiş engellenmektedir. Üçüncü aşamaya geçemeyen silahlı gruplar, birinci ile ikinci aşama arasında sıkışmaktadır. Bu durum, üç aşamanın teke inmesi olarak da tanımlanabilir (Crevelde 2001, 349) (Friedman 2014, 26). Bu duruma birçok örnek verilebilir. Vietnam, Afganistan ve bu çalışmanın vaka analizini oluşturan Türkiye gibi ülkelerde yaşanan süreçlerde benzer değişimler gözlemlenmiştir. Örneğin, Vietnam'da Vo Nguyen Giap, birçok kez taktiksel gerçekleri göz ardı ederek siyasi düşüncelerle konvansiyonel saldırı aşamasına geçiş kararı almış, bu nedenle 1965 Ia Drang, 1968 Tet ve 1972 Paskalya saldırılarında çok sayıda kayıp vermiştir.²¹

Özet olarak kara odaklı ekolü temsil eden ayaklanmaya karşı koyma teorisi, ateş gücünün etkinliğini sorgulayarak, akademik ve askeri çevrelerdeki tartışmaları hızlandıran önemli bir katalizör görevi görmüştür.

Dördüncü Nesil Savaş: Dördüncü Nesil Savaş kavramı ilk defa 1989 yılında Marine Corps Gazette de yayımlanan "*The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*" başlıklı makalede ortaya atılmıştır (Lind vd. 1989). Hammes Dördüncü Nesil Savaş teorisinin, FM 3-24'e benzer şekilde, yüksek teknolojiye dayalı hızlı ve

²¹ Diğer taraftan, askeri mağlubiyetler siyasi başarısızlık anlamına gelmemiştir. Ancak bu husus çalışmanın kapsamına girmemektedir.

sonuç alıcı muharebelerin karşı tezi olduğunu belirtmektedir (Hammes 2004). Teoriye göre tarihsel süreçte yaşanan savaşlar dört nesil altında ele alınabilir. Birinci nesil savaşlar insan gücünün toplu halde kullanımı (Vesfalya sonrası dönem), ikinci nesil ateş gücünün toplu halde kullanımı (Birinci Dünya Savaşı), üçüncü nesil manevra (İkinci Dünya Savaşı), dördüncü nesil ise siyasi-ekonomik-sosyal-askeri unsurları kullanarak rakibini yıpratmayı amaçlayan bir ayaklanma (Maoist halk ayaklanması-Hamas-El Kaide vb.) üzerine kuruludur (Lind 2004, 12-16). Bir nesilden diğerine geçiş taktiksel yenilikler getirmekle birlikte, tetikleyici güç teknoloji ve ateş gücünün yıkıcılığıdır. Birlikler, nesiller ilerledikçe muharebe alanında daha fazla dağılmaya başlamış, savaşın temposu ve manevraya verilen önem artmıştır (Lind vd. 1989, 23).

Dördüncü Nesil Savaş teorisi, ayaklanmaya karşı koyma tartışmalarına benzer şekilde ateş gücünün sınırlılıklarına dikkat çekmektedir. Nesiller boyunca ateş gücünün yıkıcılığı artmış, ancak alınan önlemler sayesinde bu güç dengelenebilmiştir. Biddle'in modern sistem teorisi de benzer bir çerçeve sunmakta ve bu bahsedilen önlemlerin kavramsallaştırılmasına çalışmaktadır.

Modern Sistem Güç Kullanımı: Biddle'in Uluslararası İlişkiler disiplininin "kapasite" kavramına olan yaklaşımını ele aldığı ve orta-yüksek yoğunluklu çatışmalar için alternatif bir teori önerdiği "*Military Power*" başlıklı çalışması, akademik yazında önemli bir yer tutmaktadır. Konvansiyonel manevrayı ön plana çıkaran teoride, kapasite asimetrisinin yetenek ile dengelenebileceği iddia edilmektedir.

Biddle çalışmasının ilk bölümünde güç kapasitesi hakkındaki mevcut teorileri inceleyerek bunlara çeşitli eleştiriler getirmektedir. Buna göre akademik yazındaki kapasite kavramı "sayısal üstünlük", "teknoloji" ve "güç kullanımı" olmak üzere üç

grupta incelenmektedir. Biddle realist teorileri, kapasitenin sadece maddi yönü üzerinde durmakla eleştirerek, en azından 20. yüzyılın başından beri maddi faktörlerin askeri sonuçlar açısından güvenilir bir belirleyici olmadığını iddia etmektedir. Buna göre, maddi üstünlüğün uzun vadede savaşları kazanabileceği öngörülse bile, bu durum muharebeler için geçerli değildir (Biddle 2004, 20-23, 192).

Modern sistem teorisi, maddi ve maddi olmayan faktörlerin etkileşimi hakkında sistematik bir analiz sunduğunu iddia etmektedir. Teoriye göre, modern sistemin ilk uygulamaları, Birinci Dünya Savaşı'nda Batı cephesinde girilen siper tikanıklığının aşılması için yürütülen fikirsiz girişimlerden doğmuştur. Bu fikirler modern muharebe alanlarının öldürücü ateş gücüne maruz kalmadan nasıl manevra yapılacağı üzerine odaklanmış ve 1918 sonrasına damga vurmuştur (Biddle 2004, 30, 190).²² Aslında birçok yazar Birinci Dünya Savaşı için benzer yorumlarda bulunmaktadır. Murray, bütün askeri devrimler arasında Birinci Dünya Savaşı'nın en önemlisi olduğunu belirtmektedir. Buna göre, 1918 yazında muharebe sahasında bulunan bir Alman ya da İngiliz subayının 1944'de -hatta 1991'de- uygulanan muharebe konseptlerini anlayabileceğini, ancak 1914'teki bir subayın 1918'deki konsept hakkında en ufak bir fikri bile olmayacağını, bunun da dört yıllık süreçte gelinen noktayı gösterdiğini savunmaktadır (Murray 1997, 72). King de, 1917'de Alman ordusundaki temel birimin takım olarak belirlendiğini ve küçük unsurların ateş gücü ve manevra eşgüdümü içerisinde hareket etmeye başladıklarını belirtmektedir (King, 2013, 131). Alman ordusunun "fırtına birlikleri" (*stormtroops*) olarak adlandırdığı unsurlar, 4-12 kişilik küçük gruplar halinde hareket etmeleri, ateş gücü ve manevranın eşgüdümünü etkili şekilde uygulamaları ve klasik tüfek-süngü

²² Bu çalışmada söz konusu taktiksel uygulamaların, sarkacın ateş gücünden manevraya kaymasına neden olduğu savunulmuştur.

ikilisinin yerine el bombası, alev makinası, hafif makinalı tüfek gibi daha yaratıcı ve etkili teknolojileri kullanmaları nedeniyle fark yaratmışlardır.²³ Bu değişiklik, daha önce de belirtildiği üzere, manevra teknolojilerindeki değişimi tetikleyerek nihai olarak yıldırım savaşını mümkün kılmıştır.

Biddle modern sistem güç kullanımının kavramsallaştırılması aşamasında, binlerce sayfalık doktrinel çalışmalar içerisinde hangilerinin teorik açıdan incelemeye değer olduğu ve güç kullanımının hangi açılardan teknoloji ve sayısal üstünlük ile etkileşim içerisine girerek askeri sonuçlar ürettiği sorularına yanıt aradığını belirtmektedir (Biddle 2004, 28). Sonuç olarak - saldırı ve savunma için farklı uygulamalardan bahsetmekle birlikte - bu taktiklerin ortak noktasının; “görünürlüğü azaltmak” (*exposure-reduction tactics of cover*), “gizlenme” (*concealment*), “dağılma” (*dispersion*), “küçük unsur manevrası” (*small-unit independent maneuver*), “baskı” (*suppression*), ve “müşterek hareket” (*combined arms integration*) olduğu sonucuna varmıştır (Biddle 2004, 44).²⁴

Teorinin çalışmamız açısından önemi ateş gücü ile modern sistem taktiklerinin uygulanması arasında kurduğu ilişkidir. Teori, ölümcül ateş gücüne karşı hayatta nasıl kalındığına odaklanmış ve modern sistem taktiklerinin maddi dezavantajları büyük ölçüde dengeleyebileceği sonucuna varmıştır (Biddle 2004, 191, 241). Biddle algılayıcı ve silah teknolojilerindeki yaşanan bütün gelişmelerin çok önemli sonuçlar doğurduğunu, ancak bunun modern sistem taktiklerini etkisiz hale getirmekten ziyade önemini daha da arttırdığını belirtmektedir. Teoriye göre, 21. yüzyıl savaşları, 20. yüzyıl boyunca birikimli devam eden ve taraflar arasındaki yetenek

²³ Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki piyade manevra taktikleri hakkında bkz. (King 2013, 133) (House, 1984, 34)

²⁴ Örneğin, FM-100-5 “korunma” (*protection*) başlığı altında, düşmanın gözetleme faaliyetinden kurtulmak için; aldatma operasyonları, keşif ve keşfe karşı koyma, uygun şekilde dağılma (*proper dispersion*), kamuflajın kullanımı ve korunaklı siper unsurlarının uygulanması gerektiğini belirtmektedir (FM-100-5 1993, 2-10/11). Biddle'ın belirttiği unsurlar taktik seviyedeki uygulamalardır. Biddle, operasyonel seviyede unsurları “derinlik”, “ihtiyat birlikleri” ve “karşı saldırı” olarak belirlemiştir.

farklılıklarının kazananı belirlediği bir süreci takip etmektedir. Biddle için yetenek kavramı, sürekli gelişen öldürücü ateş gücüne maruz kalmamayı başarmaktır (Biddle 2001, 10-12, 62). Modern sistem; artan öldürücülüğe, hıza ve algılayıcıların hassasiyetine karşı modern olmayan sistem güçlerine göre çok daha korunaklıdır. Sonuçta, hava sahası günümüzde bile çoğunlukla boştur ve dünya yüzeyinin sunduğu gizlenme ve korunma imkanlarını tamamen ortadan kaldıracak bir teknolojik gelişme olana dek modern sistem taktikleri en güvenilir hareket tarzı olmaya devam edecektir (Biddle 2004, 52-59). Diğer taraftan yeterli zaman varsa tek taraflı teknolojik ve sayısal üstünlük modern sistem savunmasını bile eninde sonunda yıpratacak, ancak bunun kendisi açısından da bir bedeli olacaktır (Biddle 2004, 67-71, 191). Biddle, modern sistem taktikleri uygulayan bir silahlı gruba karşı başarılı olabilmek için yeterli eğitim, tecrübe ve taktik anlayışa sahip konvansiyonel kara birliklerine sahip olmanın önemini vurgulamaktadır. Konvansiyonel yetenekler, teknolojik üstünlükten daha önemlidir (Biddle 1996, 177). Bu nedenle silahlı kuvvetlerin organizasyonel yapısı ve bütçe harcamaları planlanırken, modern ateş gücü ve konvansiyonel yetenekler arasında dengeli bir yapılanmaya gidilmelidir (Biddle 2007, 7).

Özet olarak modern sistem teorisinin, ateş gücü ve manevra arasındaki ilişkinin açıklanması için önemli bir teorik çerçeve sunduğu değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, modern sistem taktikleri kullanılarak modern ateş gücünün yarattığı asimetrinin dengelendiği ve çatışmaların konvansiyonel manevraya döndüğü savunulmuş ve etkileri araştırılmıştır.

3.5. Değerlendirme

Bu bölümde, çalışmanın temelini oluşturan kavram ve teoriler hakkındaki akademik yazın açıklanmıştır. Bu kapsamda öncelikle teknoloji – silahlı çatışma ilişkisini konu alan çalışmalar incelenmiştir. Söz konusu ilişki hakkındaki akademik yazın, 20. yüzyılın ortalarından itibaren oluşmaya başlamıştır. Bu süreç tarihçiler ile Sovyet araştırmacılar olmak üzere iki kaynaktan beslenmiştir. Özellikle Sovyet merkezli araştırmalar kısa süre içerisinde ABD askeri kurumlarının dikkatini çekmiş ve çalışmalar ABD'ye doğru kaymıştır. Andrew Marshall'ın ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde yürüttüğü çalışma, Askeri Alanda Devrim kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Askeri Alanda Devrim kavramı bünyesinde teknolojik gelişmeleri ve organizasyonel-taktiksel yenilikleri barındırmaktadır. Tarihsel süreci incelediğimizde, bu değişimlerin silahlı çatışmaların nasıl yürütüleceğine yönelik işaretler verdiği görülmektedir.

İkinci olarak Askeri Alanda Devrim'in ateş gücü ve manevra ilişkisine olan etkisi incelenmiştir. Bunun nedeni çalışmanın teorik temelinin bu iki kavram etrafında şekillendirilmesidir. Askeri Alanda Devrim'in ateş gücü ve manevraya olan etkisi sarkaç metaforu kullanılarak basitleştirilmiş, günümüzde sarkacın ateş gücü tarafına doğru hareket ettiği belirtilmiştir.

Ateş gücü - manevra tartışması günümüzde hava ve kara odaklı yaklaşımlar tarafından yürütülmektedir. Modern ateş gücünü temsil eden hava odaklı yaklaşım, konvansiyonel kara birliklerine gerek olmadığını savunmaktadır. Bu sayede daha ucuz ve risksiz zaferler kazanılabilecektir. Warden gibi yeni nesil hava gücü teorisyenleri Douhet'nin fikirlerini geliştirerek devam ettirmiştir. Bu görüşe karşı çıkan kara odaklı yaklaşım, muharebelerin kazanılması için hala konvansiyonel

manevraya ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşımı savunanlar, günümüzde Ayaklanmaya Karşı Koyma, Dördüncü Nesil Savaş ve Modern Sistem Güç Kullanımı teorileri bünyesinde temsil edilmektedir. Üçünün ortak yanı ateş gücünün etkinliğini sorgulamaları ve kara odaklı bir yaklaşım sergilemeleridir. Bu çalışmada ateş gücü - manevra ilişkisi ve TSK'nın terör rgt PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleye olan etkisi incelenirken Biddle'ın Modern Sistem Güç Kullanımı teorisinden yararlanılmıştır. Bu sayede, TSK ile PKK arasındaki çatışmaların seyri hakkında birtakım tespitler yapılmıştır.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde, günümüz Askeri Alanda Devrimi'ni oluşturan hassas hedefleme modeli kavramsallaştırılacak ve zaman, mekan, kuvvet boyutlarındaki etkileri açıklanacaktır. Ayrıca, hassas hedeflemenin etkileri Afganistan ve Lübnan rnekleri üzerinden somutlaştırılacaktır.

BÖLÜM IV

HASSAS HEDEFLEME MODELİ VE ETKİLERİ

Bu bölümde, öncelikle günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim'in merkezinde yer alan hassas hedefleme teknolojisi²⁵ incelenecektir. Bu kapsamda ilk önce modeli oluşturan tespit, sabitleme ve imha aşamaları açıklanacaktır. Sonrasında, bu aşamalar ateş gücü ve manevra kavramları çerçevesinde ele alınacaktır. Buradaki amaç, hassas hedeflemenin manevra boyutu ile konvansiyonel manevra arasındaki farkların ortaya konulmasıdır. Çalışma kapsamında, manevra boyutunun, hassas hedeflemenin ağırlık merkezini oluşturduğu kabul edilmektedir.

Bu bölümün bir sonraki başlığında teknoloji asimetrisi yaşayan aktörün vereceği tepki ele alınacaktır. Bu tepki, modern sistem taktiklerinin zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında operasyonel hale getirilmesidir. Bu sayede, teknolojik üstünlüğe sahip aktörün ateş gücüne dayanan üstünlüğü engellenebilir ve bu aktör konvansiyonel manevraya zorlanabilir. Bu bölümde söz konusu etki - tepki dengesi detaylandırılarak, Afganistan ve Lübnan örnekleri üzerinden somutlaştırılmıştır.

4.1. Hassas Hedefleme Modelinin Parçaları

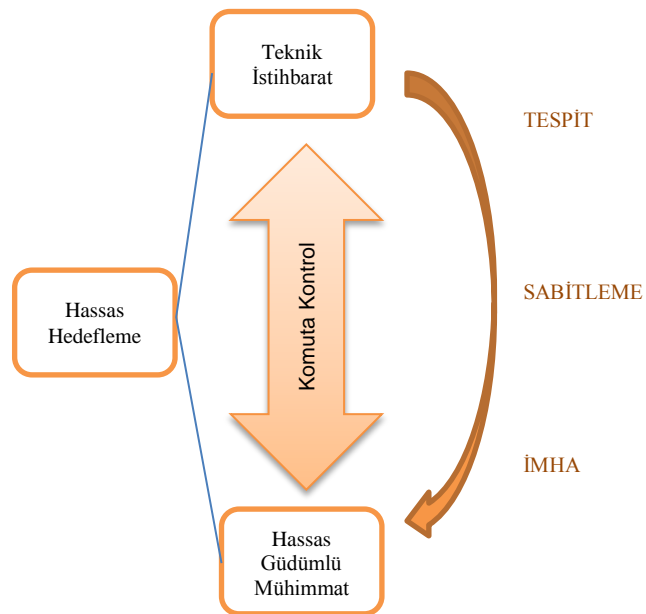
Ateş gücü teorisine göre hedefleme süreci “tespit-sabitleme-imha” (*find-fix-fight*) zincirini takip etmektedir. Tespit aşaması hedefin konumunu ve özelliklerini hızlı ve kesin bir şekilde tespit ederek gerekli birimlere iletmektir. Sabitleme aşaması,

²⁵ Bu kavram için Türkiye’de “akıllı bomba” terimi yaygın olarak kullanılmaktadır.

kullanılmasına karar verilen ateş gücü hazır oluncaya kadar hedefi durdurmak ya da yavaşlatmaktır (Blasko 2011, 356). Sabitlemede amaç, imha kararı verilinceye kadar hedefin üstünden gözünü ayırmamaktır (Faint ve Harris 2012). İmha aşaması ise hedefin uygun mühimmat ile vurulmasıdır.

Hassas hedefleme modelinde tespit aşaması teknik istihbarat (*intelligence-surveillance-reconnaissance-ISR*), sabitleme aşaması komuta kontrol, imha aşaması ise hassas güdümlü mühimmatlardan oluşmaktadır (Şekil 4.1.). Sovyet yazınında “keşif-imha yapısı” (*reconnaissance-strike complex*) olarak geçen bu model (Watts 2011, 1-2), Deptula tarafından “muharebe bulutu” olarak tanımlanmaktadır (Deptula 2015, 7). Bu üç boyutun modern savaş yeteneğinin özünü oluşturduğu savunulmaktadır (Jacobs vd. 2009, 1). Doğru hedefin, doğru zamanda ve isabetli şekilde vurulabilmesi için bu sürecin eksiksiz şekilde tamamlanması gerekmektedir. Sıradaki başlıkta, hassas hedefleme modelinin boyutları daha detaylı şekilde ele alınacaktır.

Şekil 4.1. Hassas Hedefleme Modeli

4.1.a. Teknik İstihbarat

Hassas hedeflemenin tespit aşaması, hedefin algılayıcılar vasıtasıyla bulunması ile başlar (AFDD 2-1.9 2006, 2). Bu algılayıcılar, teknik haber toplama vasıtaları ya da konvansiyonel amaçlı olarak kullanılmayan özel birliklerdir (Pirnie vd. 2005, 162). Algılayıcıların görevi, “keşif” ve “gözetleme” şeklinde özetlenebilir. Keşif ve gözetleme imkanları sayesinde toplanan bilgiler ise analiz edilerek “istihbarat” haline getirilir. Bu süreç kısaca “teknik istihbarat” olarak adlandırılabilir.²⁶

Teknik istihbarat, çeşitli keşif ve gözetleme unsurlarından gelen bilgilerin anlamlı bir bütün oluşturacak ve karar alıcıların kullanımına sunulacak şekilde tasnifi, analizi ve dağıtımını ifade etmektedir. Harekat alanı boyunca durumsal farkındalık yaratarak doğru ve faydalı bir istihbaratın oluşturulması için, algılayıcılar vasıtasıyla keşif ve gözetleme yapmak gerekmektedir. Gözetlemenin keşiften farkı, genellikle edilgen/pasif olması ve süreklilik göstermesidir. Keşif görevleri ise daha kısa vadeli ve manevra gibi etken/aktif araçları kullanmaktadır. Bu manevra özel kuvvetler gibi küçük kara unsurları ya da teknik istihbarat platformları vasıtasıyla yapılabilir. Diğer taraftan keşif görevleri belli bir süre gözetleme gerektirebilmektedir (FM 3-0 2008, 4-9, 4-10). Bu çerçevede gözetlemenin bir yöntem, keşfin ise bir görev türü olduğu söylenebilecektir.

Günümüz çatışmalarında, tespit aşamasının sürecin en zor ve önemli boyutunu oluşturduğu kabul edilmektedir. Buna göre 20. yüzyılda hedeflemenin birinci önceliği, büyük gruplar halinde hareket eden hedefleri bulmak değil imha etmektir. Günümüzde ise en büyük sorun imha değil, küçük gruplara dağılan ve genellikle sivillerin arasına karışan hedefleri tespit etmek ve sabitlemektir (Deptula 2009).

²⁶ Teknik istihbarat, farklı kontrol unsurları tarafından toplanan bilgileri (görüntü, ses, sinyal vb.) kapsayan geniş bir çatı kavramdır. Bu çalışmada, teknik istihbarat kavramı, imha edilecek hedeflerin tespiti sürecinde askeri amaçlarla kullanılan unsurları kavramsallaştırmak için kullanılmaktadır.

Tespit edilen ve sabitlenen bir hedef, çok büyük bir yüzdeyle imha edilebilmektedir. Günümüzde, tespit edilerek sabitlenen bir hedefin isabetli şekilde vurulmasının yetenekten ziyade standart haline geldiği kabul edilmektedir (Forsyth 2014, 120-121) (Benitez 2017). Bu durum, “görülebilir her şey vurulabilir” sözüyle sloganlaşmıştır (Cohen 1996, 44) (Dudzinsky ve Digby 1976, 17) (Krepinevich ve Watts 2015, 201) (Scales 1993, 10) (Pape 1997a, 110). Bu doğrultuda, hassas hedeflemenin özünde istihbarat olduğunu savunan görüşler de mevcuttur (Meilinger 1995, 1). Michael Flynn’in “bilgi ve istihbarat 21. yüzyılın manevra ve ateş gücüdür” şeklindeki sözleri bu görüşü yansıtmaktadır (aktaran Bowden, 2012). Hassas hedeflemede istihbaratın önemi, CIA gibi istihbarat teşkilatlarının doğrudan kendi hava platformlarını kullanarak hareket düzenlemesinden de anlaşılabilir (Lambeth 1995, 339).

4.1.b. Komuta-Kontrol

Potansiyel bir hedefin tespiti sonrasında sabitlenerek daha detaylı incelemeye tabi tutulması gerekir. Bu süreç, hedefin konumu hakkındaki detaylı bilgilerin temini ve vurulma kararının verilmesini içermektedir. Dinamik hedeflerin tespiti ve imhası arasındaki süreçte, mühimmat taşıyan platformların konumu, hava durumu, angajman kuralları, hedefin mesafesi, dost birliklerin konumu, yakıt ve mühimmat durumu, karşı önlemlerin yaratabileceği tehditler gibi birçok değişken değerlendirmeye alınmaktadır (AFDD 2-1.9, 2006 50-52).²⁷ Hedefin tespiti ve vurulması arasında geçen bu süreç komuta-kontrol vasıtasıyla yürütülmektedir (Manthorpe 1996, 308). Komuta-kontrol, farklı kaynaklardan gelen bilgilerin

²⁷ ABD Hava Kuvvetleri literatüründe “kararlaştırılmış” (*determined*) ve “dinamik” olmak üzere temelde iki tür hedef yer almaktadır. (AFDD 2-1.9 2006, 8). Bir başka talimnamede hedefler “planlı” (*preplanned*) ve “ani” (*immediate*) olarak sınıflandırılmıştır (JP 3-09.3 2014, III-127).

işlenerek anlamlandırılmasını sağlayan teknolojidir ve tespit eden algılayıcılar ile imha eden mühimmatlar arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Bu sayede doğru hedeflerin, doğru zamanda ve uygun mühimmatla vurulması mümkün hale gelmektedir (Hazlett 1995, 56).

Tespit, sabitleme ve imha zinciri akademik yazında “algılayıcı - nişancı döngüsü” (*sensor to shooter cycle*) şeklinde de adlandırılmaktadır (Krause 2003, 6). Komuta kontrol teknolojisi vasıtasıyla, algılayıcı ve nişancı arasında doğrudan bağlantı kurulabilmekte, özellikle dinamik ya da zaman hassasiyeti bulunan hedeflerin tespiti ile imhası arasındaki süre kısalmaktadır.²⁸ Komuta-kontrol teknolojileri geliştikçe bu süreç daha hızlı ve etkili şekilde işlemektedir. Bu çerçevede 1991 Irak Savaşı’nda üç gün olan tespit-sabitleme-imha süresi, 2007’de 15-18 dakikaya düşmüştür²⁹. Bu zaman dilimi, tespit ve imha kabiliyetlerinin aynı platformda birleştiren silahlı insansız hava araçları (SİHA) sayesinde birkaç dakikaya inmiştir (Boot 2003, 52) (Meulman 2014, 91). Afganistan’daki hava saldırılarının %80’inin, önceden planlanmamış şekilde rutin uçuşlarını yapan platformlar tarafından gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulursa bu sürecin kısılması çok önemlidir (Lambeth 1995, 259).

Komuta ve kontrol, hava kuvvetleri bünyesinde faaliyet gösteren İleri Hava Kontrolörleri (İHK) tarafından da gerçekleştirilebilmektedir.³⁰ Aslında, hava kuvvetleri personelinin hedef tespiti ve komuta-kontrol amaçlı olarak kullanılması yeni bir gelişme değildir. Helikopter ve keşif uçaklarına konuşlu hava kuvvetleri personeli, Fransa ve ABD tarafından Vietnam’da etkin şekilde kullanmıştır (Scales 1990). Diğer taraftan, günümüzde İHK’ların görevi çok daha önemli hale gelmiş ve

²⁸ Zaman hassasiyeti olan hedefler, dinamik hedeflerden farklıdır. Tespiti, sabitlenmesi ve imhası daha zordur. İki hedef türü arasındaki fark için bkz. (AFDD 2-1.9, 2006, 8-9).

²⁹ Zeyin Dalı Harekatı sırasında TSK unsurlarında işaretlenen işaretlenen PKK hedeflerinin 10-15 dakika içerisinde vurulduğu belirtilmektedir (CNN Türk 2018a).

³⁰ ABD askeri talimnamelerinde İHK görevi hakkında farklı terminolojiler kullanılmaktadır. Bkz.(JP 3-09.3 2014).

hassas hedefleme modelinin merkezine yerleşmiştir. Eksen görevi gören İHK'lar; hedefleri ateş gücü için hazırlamakta, komuta-kontrol ve muhabereyi tesis etmektedirler. Görevleri hava gücünün zaman ve mekan gözetmeksizin kullanılmasını sağlamaktır (Thomson 2007) (SOCOM 2017, 26, 28).³¹ Özünde, sivil hava kontrolörlerinin yaptığı işi çatışma bölgelerinde icra etmektedirler (Webb 2011). İHK'lar, taktiksel resmi pilotlara en iyi şekilde anlatabilecek unsurdur. Hava platformları, taşınan mühimmatlar, atış teknikleri ve bunların taktiksel uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Gereksiz bilgilerin verilmesi gibi zaman kaybettiren hatalar, ateş gücünün etkisini azaltacaktır (Pirnie vd. 2005, 133) (Scales 1990, 240). Bu nedenle en yetenekli İHK personelinin, yer görevine kaydırılmış olan eski pilotlardan oluştuğu kabul edilmektedir (Lambeth 1995, 184).

İHK'lar bu uzmanlıkları nedeniyle, sadece hassas hedeflemenin manevra unsuru olarak değil, diğer özel kuvvet birimleri ve konvansiyonel birliklerin içerisine yerleştirilerek de faaliyet göstermektedir (AFDD 2-3 2007, 24) (JP 3-24 2013, VII-9) (Webb 2011). Lambeth, Afganistan'daki en önemli taktik keşfin, İHK'ların diğer özel kuvvet birimlerinin içerisine yerleştirilmesi olduğunu belirtmekte ve gelecekteki harekatlarda çok sayıda İHK'ya ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede, ABD özelinde, konvansiyonel birlikler için 2100, özel kuvvetler için 800 İHK'ya ihtiyaç duyulduğu belirtmektedir. Diğer taraftan 2017 itibarıyla ABD ordusunda yaklaşık 500 kadar İHK bulunmaktadır. Afganistan harekatı sırasında görev yapmış olan İHK sayısı ise 100'den azdır. ABD ve diğer ülkelerin hava kuvvetleri bünyesinde yeterince İHK bulunmaması nedeniyle, kullanıcı dostu işaretleme cihazları sayesinde, hava kuvvetleri geçmiş olmayan diğer özel kuvvet

³¹ İHK görevi hakkında detaylı bilgi için bkz. (Pirnie vd. 2005). Lazer işaretleyicilerin teknik ve taktik detayları için bkz. (JP 3-09.3 2014).

unsurlarının da bu görevi üstlenecek kabiliyete ulaşması gerekmektedir (Lambeth 1995, 207, 218, 260) (Balestrieri, 2017) (Shankerjan 2002).

4.1.c. Hassas GÜdümlü Mühimmat

Hassas hedeflemenin imha kısmını hassas güdümlü mühimmatlar oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmeler, tespit ve sabitleme aşamalarında olduğu gibi, imha aşamasını da doğrudan etkilemiştir. Her hangi bir güdüm sistemine sahip olmayan klasik bombalar, ucuz maliyetlerle akıllı bombalara dönüştürülebilmektedir. Küçük çaplı hassas güdümlü mühimmatların İHA'lar ve pervaneli uçaklarca da kullanılabilmesi sayesinde pahalı platformlara olan bağımlılık azalmıştır.³² Bu kapsamda, hassas güdümlü mühimmatların kullanımındaki artış istatistiki verilerden de anlaşılabilir (Tablo 4.1.).

	Toplam Mühimmat	Has. GÜd. Müh. Yüzdesi
Körfez Savaşı (1991)	227.000	6
Kosova (1999)	23.300	29
Afganistan (2001)	17.500	57
Libya (2011)	7642	100

Tablo 4.1. Kullanılan Mühimmatların Karşılaştırılması (Mueller 2015, 4)

Bu başlıkta, hassas hedeflemeyi oluşturan ateş gücü ve manevra unsurları ele alınmıştır. Sıradaki başlıkta, hassas hedefleme modelinde yer alan manevra ile

³² Akıllı bombaların gelişimi hakkında detaylı bilgi için bkz. (Mahnken 2008, 200-209) (Luttwak 2002, 20) (Warden 2002, 76) (Mets 2001, 42-43) (Owens ve Offley 2000, 143-144) (Vickers ve Martinage 2004, 16-17) (Watts 2011, 15, 20)

konvansiyonel manevra arasındaki farklar ele alınacaktır. Bunun nedeni, iki manevra türü arasındaki farkın silahlı aktörlerin davranışlarını etkileyerek günümüz silahlı çatışmalarına ışık tutmasıdır.

4.2. Hassas Hedefleme Manevrası ve Konvansiyonel Manevranın

Karşılaştırılması

Modern ateş gücü olarak tanımlanan hassas hedefleme modelinde, alan hakimiyeti teknik istihbarat unsurlarıyla sağlanmakta, bu sayede konvansiyonel birlik manevrasına olan ihtiyaç azalmaktadır. Manevra boyutunun hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezini oluşturmasının nedeni bu farktan kaynaklanmaktadır. Bu farkın anlaşılması için öncelikle iki manevra türü üç başlık altında karşılaştırılmıştır. (Tablo 4.2.). Bunlar; manevra yapan unsurların sayısı (nicelik), manevra yapan unsurların sahip olduğu ateş gücü (nitelik) ve manevra yapan unsurların karşılaştığı tehlikelerin ölçüsüdür (yakın muharebe).

	Konvansiyonel Manevra	Hassas Hedefleme Amaçlı Manevra
Nicelik	Büyük	Küçük
Nitelik	Küçük	Büyük
Yakın Muharebe	Var	Yok

Tablo 4.2. Konvansiyonel Manevra - Hassas Hedefleme Amaçlı Manevra Karşılaştırılması

4.2.a. Nicelik

Konvansiyonel manevranın amacı, hedefle en uygun koşullar altında yakın temasa girerek alan hakimiyetini kazanmak ya da korumaktır. Yakın temasa girmek üzere saldırıya geçen ve açığa çıkararak manevra yapmak zorunda kalan tarafın, sayısal anlamda üstünlüğü elinde bulundurması gerekir.³³ Bunun en önemli nedeni, yakın muharebede ateş gücünün genellikle manevra unsurlarınca sağlanması ve sayı arttıkça ateş gücünün de doğru orantılı şekilde artacak olmasıdır. Bu durum sadece konvansiyonel tarzdaki muharebelerde değil, klasik ara-bul-yok et (*search and destroy*) yöntemi için de geçerlidir. Alan hakimiyetinin ve durumsal farkındalığın emek yoğun konvansiyonel manevralar vasıtasıyla sağlandığı bu yöntemde, çok sayıda konvansiyonel birliğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Hassas hedeflemede ise amaç konvansiyonel anlamda alan hakimiyeti sağlamak değildir. Alan hakimiyeti ve durumsal farkındalık, konvansiyonel manevra yerine algılayıcılar ile sağlanmaktadır (Libicki 1995, 10) (Owens ve Offley 2000, 100). Özellikle İHA'lar, uçakların ve kara unsurlarının aksine geniş bir alanda, çok uzun süreyle kesintisiz manevra yapabilme kapasitesine sahiptir (Deptula 2009). Geniş bir coğrafyada 24/7/365 esasında faaliyet gösteren hava gücü, kuvvet çarpanı etkisi yaratarak gerekli kara unsurlarının sayısının azaltılmasını sağlamaktadır (Hoog 2014, 255) (AP 3000 2009, 59) (Mueller 2010, 13). Hava odaklı ekol, daha da ileri giderek, tespit ve imha teknolojilerindeki gelişmelerin büyük çaplı kara birliklerince yapılan manevra dönemini kapattığını iddia etmektedir (Levinson 2007, 29). Bu görüşü savunanlar, Afganistan gibi zorlu bir coğrafyada, gizlenen Taliban ve El Kaide unsurlarına karşı konvansiyonel kara gücünün kullanılmasının büyük riskler içerdiği

³³ Konvansiyonel manevrada saldıran - savunan arasındaki sayısal farkın, taktik seviyede 3-1, operasyonel seviyede 1,5-1 oranında olması gerektiği kabul edilir. Detaylı bilgi için bkz. (Biddle, 2004, 15).

ve özel kuvvet manevrasının mücadelenin tek yolu olduğunu ileri sürmektedir.³⁴ Hassas hedefleme amaçlı manevrada, daha az insanın hayatının tehlikeye atılmasının yanı sıra, manevra süreci çok daha ucuza da mal olmaktadır. Özel kuvvet birlikleri ABD savunma bütçesinin yaklaşık %1'ini oluşturmakta olup, bu durum birçok ülke için aynıdır (Biddle 2004, 8).

4.2.b. Nitelik

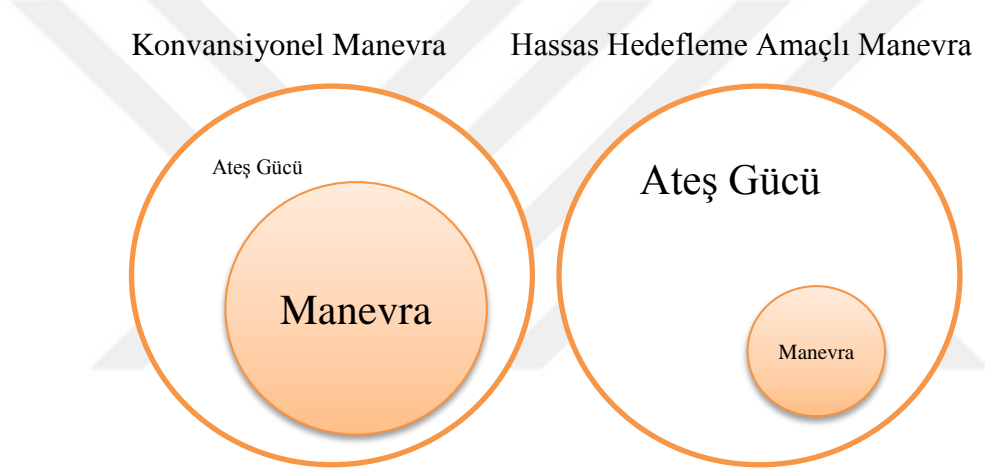
Hassas hedefleme modelinde manevra yapan unsur sayısı azalırken, bu unsurların öldürücülüğü artmaktadır. Manevra çok daha küçük, ancak gerek yetenek, gerekse yönlendirdiği ateş gücü açısından çok daha nitelikli birliklerce yapılmaktadır. Kara unsurları sayısal olarak giderek küçülmesine rağmen, ateş gücü, tempo ve durumsal farkındalık açısından daha güçlü hale gelmiştir (AFDD 2-3 2007, 21) (Scales 1990, 241). İHA'lar sayesinde, bazı durumlarda manevra hiçbir kara unsuru kullanılmaksızın gerçekleştirilmektedir. Bu durum, görünürlüğünü azaltan, ancak yönlendirdiği ateş gücünün büyüklüğü sayesinde öldürücülüğü artan bir kuvvet demektir (Sullivan ve Dubik 1993, xxi). Rumsfeld tarafından “nitelik açısından ağır nicelik açısından hafif” olarak tarif edilen bu yapılanma (aktaran Freedman 2013, 19), “karada hafif havada ağır” olarak da tanımlanmaktadır (Watman ve Raymer 1994, 14)

Konvansiyonel manevrada ise ateş gücünün manevra yapan birliklerce ve bu birlikleri destekleyen ateş destek unsurları ile karşılanması öngörülmür. Konvansiyonel manevrayı destekleyecek olan ateş destek unsurları; planlama hataları, arazi şartları,

³⁴ ABD özel kuvvetler mensubu Christopher Haas ve Dagger Görev Gücü sorumlusu Mark Rosengard ile yapılan görüşmeler (aktaran Andres, Wills, Griffith 2006, 149).

hava durumu, yükseklik, baskı ateşi, lojistik zorluklar, yan hasar ve dost ateşi tehlikesi gibi nedenlerle istenilen etkiyi yaratamayabilir. Bu bölümde detaylandırılacağı üzere, Afganistan’da yürütülen Anakonda Harekatı’nda planlama hataları ve lojistik sınırlılıklar, Medusa Harekatı’nda ise dost ateşi vakası yaşanması, yeterli ateş desteği alınamamasına neden olmuştur. Bu çerçevede konvansiyonel manevrada sahip olunan ve kullanılabilen ateş gücünün, hassas hedefleme manevrası yapan unsurlara göre daha az olduğu öngörülmelidir (Şekil 4.2.).

Şekil 4.2. Manevra Unsurlarının Sahip Olduğu Ateş Gücünün Karşılaştırılması

4.2.c. Yakın Muharebe

Konvansiyonel kara birlikleri ile yapılan manevranın amacı düşmanla fiziki temas sağlayarak yakın muharebeye girmektir. Yakın muharebe, tarafların görsel temas sağladığı bir süreçtir ve aradaki mesafe birkaç yüz metreden birkaç metreye kadar değişebilir (Creveld, Brower, Canby 2001, 10) (Kilcullan 2013, 264) (FM 3-0 2008, 1-16). Yakın muharebede her iki taraf da hedefle görsel temas sağlayabilmesi nedeniyle algılayıcıların yarattığı tek taraflı avantaj büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. Bu tarz bir manevra, askeri hareketin en tehlikeli yönünü

oluşturmaktadır. Bunun nedeni, manevrada hareket halinde olunması nedeniyle güvenlikten feragat edilmesidir. Saldırıya geçen taraf kendini açığa çıkarmak zorunda kalacağı için savunma mevzilerinde hazırlanan taraf avantajlı hale gelmektedir (Scales 2001, 73). Lutwak, yakın muharebeye girecek olan birliklerin daha yüksek “zaiyat hassasiyet göstergesine” (*casualty exposure index*) sahip olacağını belirtmektedir (Lutwak 1996, 41). Bu nedenle asimetrinin güçlü tarafı bundan kaçınırken, dengelemek isteyen tarafı, rakibini konvansiyonel manevraya çekmeye çalışacaktır.

Konvansiyonel manevrada düşmanın açıkları aranmakta, yaratıcılık ve yetenek ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte rakibin daha yetenekli olması ve manevrayı dost unsurlardan daha etkili yapması her zaman olasıdır (Lind 1985, 24). Bu nedenle hassas hedefleme üstünlüğü bulunan tarafın manevraya çekilmesi kendisi açısından öngörülemeyen tehlikeler doğuracaktır (Crevelde, Brower, Canby 2001, 226-227). Düşmanla yakın temas ihtimalinin artması belirsizlik, şans, korku gibi birçok değişkenin denkleme girmesi anlamına gelmektedir.

Hassas hedefleme manevrasında ise amaç düşmanla yakın temasa girmek değildir. Manevra keşif ve gözetleme amaçlı yapılır. Temas, darbe şeklindedir ve ateş gücü tarafından sağlanır. Bu durum, temasın nerede ve ne zaman yaşanacağı kararının, manevra birliklerince verilmesi anlamına gelmektedir. Kalabalık konvansiyonel birliklerce yapılacak olan manevra ise edilgen bir yapıdadır ve düşman unsurlarının sizi daha önce tespit etmesi olasıdır. Hassas hedefleme modelinde ise algılayıcı görevi yapan unsurlar etkindir ve temas, yakın muharebeye girilmeksizin uzak mesafeden sağlanır (Scales 2001, 4) (Freedman 1998, 13). Algılayıcılar sayesinde taktiksel seviyenin belirsizlikleri ve tehlikelerinden kaçınmak mümkün hale gelmektedir.

Nadiren de olsa, hassas hedeflemeye dayalı hareketlerde konvansiyonel manevraya başvurulduğu görülmektedir. Diğer taraftan burada kullanılan konvansiyonel manevra yakın muharebeye girmek için değil, gizlenen hedefleri aldatarak açığa çıkmalarını sağlamaya yöneliktir. IŞİD belgelerinde bu durum açıkça ortaya konulmaktadır. Buna göre, ABD ve Rusya destekli kara unsurlarının görevi konvansiyonel hareketin parçası olmaktan ziyade, hava platformları tarafından vurulacak hedeflerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu nedenle IŞİD kadrolarına, kara unsurları ile konvansiyonel tarzda bir çatışmaya girilmeye çalışılmadan, şehirlerde bağımsız küçük gruplar halinde hareket edilmesi talimatı verilmiştir (aktaran Hassan 2017, 3-4).

4.3. Hassas Hedeflemenin Ağırlık Merkezine Karşı Alınan Önlemler

Tarihsel süreçte birçok aktör, teknolojik alandaki eksiklerini taktik alandaki uygulamalarıyla dengelemeye çalışmıştır. Hammes Dördüncü Nesil Savaş teorisine atıf yaparak, teknolojik açıdan güçlü tarafın, planlamadaki eksiklikleri nedeniyle yenilgiye uğrayabildiğini belirtmektedir. Örneğin, İngilizler Boerlerden daha iyi silahlara sahip olmalarına rağmen birinci nesil savaş taktiklerinde ısrar etmişlerdir. Benzer bir şekilde, Fransızlar daha fazla tanka sahip olmalarına rağmen yürüttükleri ikinci nesil savaş taktikleri ile Almanların üçüncü nesil savaş taktiklerine karşı başarısız olmuştur (Hammes 2004). Bu durum hassas hedefleme modelinin gelişim süreci açısından da geçerlidir. Scales bu süreci özetlerken, “eninde sonunda yaratıcı bir rakibin hassas hedeflemeye dayalı ateş gücü üstünlüğüne karşı koymanın yolunu bulacağını ve bu durumun muharebelerin tıkanmasına, hatta teknolojik açıdan güçlü

tarafın yenilgiye uğramasına neden olabileceğini” belirtmektedir (Scales 2001, 21) (Pape 1997a, 110).

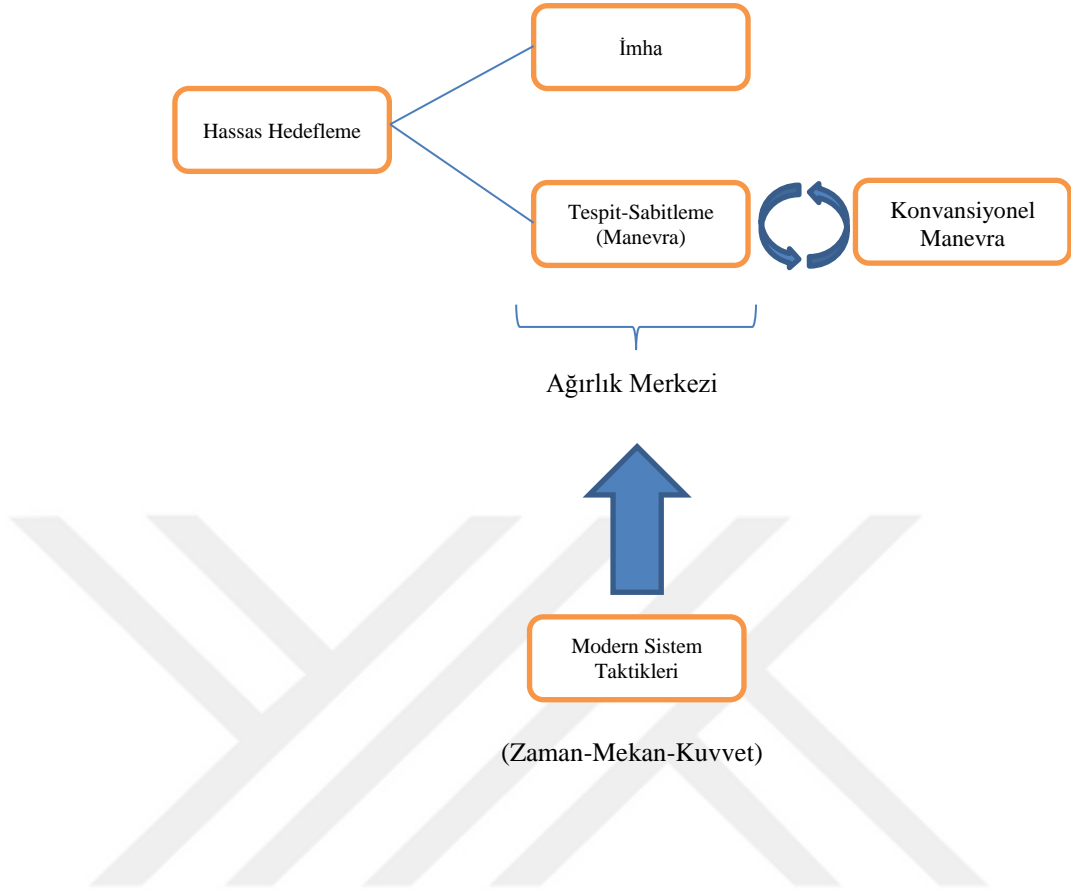
Daha önce de belirtildiği üzere, hassas hedefleme ateş gücüdür ve modern ateş gücü olarak adlandırılmaktadır. Diğer taraftan ağırlık merkezini, hedeflerin tespit ve sabitlenmesini içeren manevra aşaması oluşturmaktadır. Bunun nedeni, teknoloji sayesinde sabitlenen bir hedefin vurulmasının günümüzde bir beceriden ziyade standart haline gelmesidir. Kilit aşama, hedeflerin teknik istihbarat ve komuta kontrol vasıtalarıyla hızlı bir şekilde tespiti ve sabitlenmesidir. Bu sayede, Clausewitz’in “savaşın sisi” olarak belirttiği belirsizlik durumunun azaltılabileceği savunulmaktadır. Diğer taraftan, teknoloji vasıtasıyla muharebe alanı şeffaflaştırmak ve durumsal farkındalık yaratacak şekilde sisi azaltmak mümkün olsa da, alınan tedbirler ile bu sis tekrardan oluşturulabilir (Singh 1998, 178). Bunu başarmak için hassas hedeflemenin ağırlık merkezinin hedef alınması ve engellenmesi gerekmektedir. Bu sayede imha aşamasına geçiş de önlenebilecektir. “Görülebilir her şey vurulabilir” sloganını tersten okursak “görülemeyen bir hedef de vurulamamaktadır” (McCabe 1999, 4). Bu süreç aranan ile arayan (*hider - finder*) arasında geçen bir mücadele olarak da tanımlanmaktadır (Vickers ve Martinage 2004, 201).

Biddle, modern sistem taktikleri olarak nitelediği görünürlüğü azaltma, gizlenme, dağılma ve küçük unsur manevrasına dayanarak “arayanlardan” kurtulmanın mümkün olduğunu belirtmektedir. Biddle’a göre aslında bu hassas hedeflemeye özgü bir durum değildir. Günümüz uygulamalarının, Batı cephesinde 1916-1918 arasında savaşınların topçu ateşi ve makineli tüfeğe, Kuzey Vietnam birliklerinin ise ABD hava gücüne karşı uyguladıkları hareket tarzından farkı yoktur (Biddle 2002, 20). Teknolojik asimetri yaşayan aktörler eninde sonunda tepki vermekte ve hayatta kalan

unsurlar yeni duruma adapte olmaktadır. Cockburn, hassas hedeflemeye dayalı hareketlerin ilk haftasının en etkili dönem olduğunu, ilk haftadan sonra zayıf tarafın tepki vererek hedef olmaktan kurtulmaya başladığını belirtmektedir (Cockburn 2011). Biddle'in binlerce sayfalık doktrin ve talimnamelerin ortak noktası olarak nitelendirdiği bu taktikler, modern ateş gücüne karşı da kullanılmaktadır. Deneyimler; görünürlüğünü azaltan ve gizlenen hedefleri hassas hedefleme kullanarak imha etmenin, 1990'ların başında düşünülenenden daha zor olduğunu göstermiştir (Krepinevich ve Watts 2015, 207).

Hassas hedeflemenin yarattığı asimetrinin farkında olan zayıf taraf, ağırlık merkezini oluşturan algılayıcıları işlevsiz hale getirecek taktikleri uygulamaya çalışmalıdır. Buradaki amaç, güçlü tarafın algılayıcılara dayalı manevrasını konvansiyonel unsur manevrasına dönüştürerek, taktik seviyenin tehlikesine çekmektir. Bu hedefe, Biddle'in modern sistem taktikleri olarak teorikleştirdiği yöntemleri, zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında uygulayarak ulaşabilecektir (Şekil 4.3.).

Şekil 4.3. Ağırlık Merkezi ve Karşı Önlemler

Bu başlığın devamında, öncelikle modern sistem taktiklerinin zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında nasıl hayata geçirildiği anlatılmıştır. İkinci olarak, yapılan bu değişimin sonuçları ele alınmıştır. Bu çerçevede, kuvvetlerini dağıtan aktörün konvansiyonel saldırıdan feragat ettiği, diğer taraftan mekan boyutunu kullanarak konvansiyonel savunmaya yöneldiği savunulmuştur. Son olarak bu gelişmeler, Afganistan ve Lübnan örnekleri üzerinden örneklendirilmiştir.

4.3.a. Zaman Değişkeni

Algılayıcı teknolojisindeki ilerlemenin en önemli ürünü, belki de gece görüş yeteneğidir. 20. yüzyılın sonlarına kadar tespit yeteneği insan gözünün görüş kabiliyeti ile sınırlı kalmış, bu nedenle gece karanlığından yararlanmak, gizliliğin en etkili yolu olmuştur. Gece hareket etmek, önemli bir gerilla taktiği olarak görülmüştür. Algılayıcı teknolojilerindeki gelişmeler ise bu durumu tersine çevirmiştir. Gelişen algılayıcı teknolojisiyle hedefler geceleri gündüzden daha az korunaklı hale gelmiştir (Pirnie vd. 2005, 23). Metz, “hava gücünün mesafeyi engel olmaktan çıkarmasına benzer şekilde, gece görüş sistemlerinin de karanlığı engel olmaktan çıkardığını” belirtmektedir (Mets 2001, 47-48). Gündüz saatlerinde doğal örtü nedeniyle ayırt edilemeyen hedefler, ısı farkından dolayı gece görüş sistemleri ile kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Görünürlüğünü azaltarak kamuflaj tekniklerini kullanan bir hedef, aydınlık havada algılayıcılardan kurtulmayı başarsa bile, teknoloji sayesinde gece koşullarında tespit edilmektedir. Bu durum “geceye sahip olmak” şeklinde adlandırılmaktadır (Perry 1991, 72).

Gece görüş yeteneğine sahip olan taraf, hareket planlamalarını bu üstünlük üzerine kurmalıdır (Kilcullan 2013, 79). ABD’nin bu yeteneğin yarattığı asimetriyi sıklıkla kullandığı görülmektedir (Tomes 2007, 126) (Boot 2003, 53). Hoog, Afganistan’daki özel kuvvet unsurlarının gece 22.00’de tespit-sabitleme-imha faaliyetine başladıklarını, bir hedefi tespit ettikten sonra zaman kaybetmeksizin diğerine geçtiklerini belirtmektedir (Hoog 2014, 249).³⁵ TSK’nın de hareket

³⁵ Killcullen ABD Özel Kuvvetlerine bağlı hava birliğinin çağrı adının Night Stalkers olduğuna dikkat çekmektedir (Kilcullan, 2013, 79). Özel Kuvvetler Komutanlığı’na bağlı kara havacılar da benzer bir şekilde Yarasa çağrı adını kullanmaktadır

planlarını bu üstünlüğün üzerine kurduğu görülmektedir (aktaran Ağar 2017, 75, 154, 164).³⁶

Teknoloji asimetrisi yaşayan aktörün bu asimetriyi dengelemesi gerekir. Bu nedenle, manevralarını, lojistik faaliyetlerini ve eylemlerini gecedan gündüz saatlerine çekecektir. Bu durumun sadece gerilla taktiklerinde (sızma, pusus, keşif vb.) değil, konvansiyonel tarzdaki çatışmalar için de geçerli olması beklenir. Bu çerçevede, alan hakimiyeti sağlanması amacıyla gerçekleştirilen ve dar bir alana sıkışarak birkaç günlük sürelerle yayılan çatışmalarda bile, zayıf tarafın karşı saldırılarını gün ışığında başlattıkları gözlemlenmektedir. Fırat Kalkanı hareketinde TSK birliklerine yönelik gerçekleştirilen konvansiyonel amaçlı saldırıların gündüz saatlerinde başlatıldığı görülmüştür (aktaran Ağar 2017, 246, 251).³⁷ Harekat süresince özellikle zırhlı araçlara yönelik yapılan saldırılar, benzer şekilde gündüz saatlerinde gerçekleştirilmiştir.³⁸ Benzer bir durum TSK tarafından Suriye'nin Afrin kırsalında dağlık araziye kullanarak konvansiyonel savunma oluşturan terör örgütü PKK'ya karşı 20 Ocak 2018 tarihinde başlatılan Zeytin Dalı Harekatı'nda da yaşanmıştır. Bu çerçevede 1 Mart 2018 tarihinde 1083 rakımlı tepe olarak tanımlanan bölgede yaşanan muharebe, bu çalışma açısından önemli işaretler sunmaktadır. Çatışma, tepeyi savunmak amacıyla konvansiyonel bir cephe sistemi oluşturan PKK unsurları tarafından, tepeyi kuşatan ve yaklaşık 100 kişiden oluşan birliğe (4 jandarma komando, 2 polis özel hareket timi), saat 0730 da ateş açılmasıyla başlamıştır. Çatışmanın gündüz saatlerinde başlamasının yanı sıra yoğun sis nedeniyle de teknik istihbarat imkanları etkin biçimde kullanılamamıştır. Güvenlik güçleri, yaklaşık 16 saat süren çatışmanın ardından, ancak havanın kararmasıyla

³⁶ Ağar tarafından Fırat Kalkanı Harekatı ve Çukurca'da gerçekleştirilen operasyonlara katılan askeri personel ile gerçekleştirilen görüşme.

³⁷ Ağar tarafından Fırat Kalkanı Harekatı'na katılan personel ile yapılan görüşme.

³⁸ Video paylaşım sitelerinde çok sayıda eylem videosu bulunmaktadır.

birlikte tepeyi ele geçirmiştir (CNN Türk 2018b). Harekata katılan jandarma komando birliğinin dokuz kayıp verdiği bu çatışma, zaman boyutunun teknolojik üstünlük karşısındaki kullanımı hakkında önemli işaretler vermiştir.

Diğer taraftan bu durum, zayıf tarafın hiçbir zaman gece koşullarında temasa girmediği anlamına da gelmemektedir. Teknolojik gelişmelere rağmen, gece hareketi hala yavaş ve zorludur (FM 3-97.6 2000, 4-20). Ayrıca, gökyüzünün açıklığı, rüzgar, ay ve güneşin konumu gibi değişkenler algılayıcıların ve mühimmatların etkinliğini azaltma potansiyeli barındırmaktadır.³⁹ Zayıf taraf bu potansiyeli kullanmak isteyecektir. Gece görüş sistemlerinin önemli bir eksikliği de “muharip-muharip olmayan” ayrımında zorlanmasıdır. Bu nedenle teknoloji asimetrisi yaşayan aktörlerin, gece faaliyetlerinde sivillerin yoğun olarak yaşadığı bölgeleri tercih ederek hedef şaşırtmaları gerekir. Bu durum ABD'nin Afganistan'daki ayaklanmaya karşı koyma uygulamalarını da etkilemiştir. 101. Hava İndirme Tümeni gibi birlikler, sivillerin ayırt edilmesi amacıyla gündüz faaliyet göstermeyi tercih etmektedir (Boot 2003, 53). Bu tercih farklılığı, kara ve hava odaklı ekol arasında zaman değişkeni özelinde de ayrışma yaşandığını göstermektedir.

Akademik yazında, gece görüş teknolojisinin hareket planlamalarına etkisi hakkında araştırmalar bulunmakla birlikte, asimetri yaşayan aktörün tepkileri hakkında yeterince bilgi bulunmamaktadır. Bilgilerin çoğunluğu ise istatistiki verilerden ziyade, mülakatlara ve anılara dayalıdır. Bu nedenle, zaman boyutunun istatistik olarak da incelenmesi gereklidir. Bu çerçevede, çalışmanın beşinci bölümünde, PKK'nın zaman boyutundaki tepkisi istatistiki olarak test edilmiştir.

³⁹ Hava koşullarının hassas güdümlü mühimmatlar üzerindeki etkisi hakkında ayrıca bkz. (JP 3-09.3 2014).

4.3.b. Kuvvet Değişkeni

Hassas hedeflemenin bir diğer önemli sonucu da, teknolojinin öldürücülüğüne karşı dağılmanın öneminin daha da artmasıdır. Biddel ve Friedman, kuvvet değişkeninin ve dağılmanın modern sistem taktikleri için öneminin, 1917 yılından itibaren net bir şekilde ortaya çıktığını belirtmektedir. Buna göre, yavaşık düzende hareket eden birliklerin, arazinin sağladığı gizlenme ve korunma imkanlarından yeterince yararlanamadığı fark edilmiştir. Bu nedenle konvansiyonel birlikler, arazinin sahip olduğu potansiyelin kullanılması amacıyla, giderek daha fazla dağılmaya başlamış ve süngü hücumları yerine sızma manevraları uygulamışlardır (Biddle ve Friedman 2006, 16).

	Antik Çağ	Napolyon Savaşları	ABD İç Savaşı	Birinci Dünya Savaşı	İkinci Dünya Savaşı	1973 Ekim Savaşı	Körfez Savaşı
Alan (km ²)	1.00	20.12	25.75	248	2750	4000	213200
Cephe (km)	6.67	8.05	8.58	14	48	57	400
Derinlik (km)	0.15	2.50	3.0	17	57	70	533
Km ² 'ye düşen kişi sayısı	100000	4790	3883	404	36	25	2.34

Tablo 4.3. Genişleyen Muharebe Sahası (Sullivan ve Dubik 1993, 16).

Silahların öldürücülüğündeki artış ile muharebe alanındaki asker yoğunluğu arasında ters bir ilişki bulunmaktadır (Bellamy 1990, 47). Tablo 4.3.'de görülebileceği üzere, antik çağdan günümüze kadar muharebe sahalarındaki asker yoğunluğu giderek azalmış, cephe hattının genişliği ve derinliği ise giderek artmıştır. Bu dağılmaya işaret etmektedir. Hassas hedefleme teknolojisi de benzer şekilde fiziki

anlamda savaş alanının boşalmasına neden olmuş, savaşları kesin sonuçlu meydan muharebelerinden ziyade taktik seviyede çok sayıda küçük temasa dönüştürmüştür (Vickers ve Martinage 2004, 169).

Ateş gücü teknolojisinin, gerilla ve konvansiyonel birlik taktiklerini giderek birbirine yakınlaştırdığı kabul edilmektedir (Cohen 1996, 48) (Friedman 2014, 25). Guevara, konvansiyonel orduların en küçük birimlerinin gerilla birlikleriyle aynı karaktere sahip olduğunu, gizliliği, sürprizi ve aldatmayı kullandıklarını belirtmiştir (Guevara 1961, 4). Levy bu durumu, “gerilla savaşının düzenlileşmesi” ya da “düzenli savaşa gerilla enjekte edilmesi” olarak tanımlamaktadır (Levy 1964, 18).

18. yüzyıl Avrupası’nda, ayırt edici üniforma giymeyen, düşman ordularının kanatlarına ve gerisine doğru manevra yaparak baskınlar gerçekleştiren destek unsurları gerilla, gayri nizami vb. şekillerde adlandırılmıştır. Bu dönemde konvansiyonel ordu tanımı ise, parlak kıyafetler giymiş, yanaşık düzende sabit ve yavaş bir tempoda, hiçbir gizlenme girişiminde bulunmadan ilerleyen birlikler için kullanılmıştır (Boot 2014, 56). Muharebe alanlarının genişlemesi ve asker yoğunluğunun azalması nedeniyle günümüzde bu tarz bir yapıdan bahsetmek mümkün değildir. Son iki yüzyıldır ordular sayısal anlamda büyümekle beraber, komuta olarak giderek daha küçük gruplara bölünmüştür. Yakın muharebeler, binlerce küçük birlik arasında geçmeye başlamıştır (Levy 1964, 19). Bu eğilim ABD Deniz Piyadeleri tarafından; “ateş gücünün öldürücü etkisi nedeniyle...21. yüzyılda manevra yapabilmek için... gerektiği zaman toplanarak kuvvet oluşturacak olan...daha küçük boyutlardaki birlikler halinde hareket etmeliyiz” şeklinde ifade edilmektedir (MOC 2016, 15-16).

4.3.c. Mekan Değişkeni

Görünürlüğü azaltmak amacıyla arazi yapısını kullanmak 21. yüzyıla özgü bir durum olmamakla birlikte, hassas hedeflemenin artan öldürücülüğü mekan boyutunu çok daha önemli bir hale gelmiştir. Bunun nedeni teknolojik gelişmelerin saklanma imkanlarını her geçen gün daha da azaltmasıdır (Wills 2016, 50). Diğer taraftan teknoloji bile dünya yüzeyini deniz sathı gibi dümdüz hale getirememektedir. Dünya yüzeyinin karmaşıklığı teknik istihbarat açısından hala önemli bir engeldir ve ateş gücünün etkisinden korunmak için önemli fırsatlar yaratmaktadır (Biddle 2004, 72, 270).

Modern sistem taktiklerinin mekan değişkeni çerçevesinde uygulanması, her iki tarafa da ateş gücünün öldürücülüğüne karşı koruma sağlayacaktır. Diğer taraftan görünürlüğün azaltılması nedeniyle ilerleme hızı yavaşlayacak ve çatışmaların süresi uzayacaktır. Saldırıya geçen taraf hızlı bir zafer elde etmek için daha cüretkar manevralar yapıp görünürlüğünü arttırabilir, ancak bu kayıplarının artmasına neden olacaktır. Biddle iki tarafın da modern sistem uyguladığı senaryoyu “kontrollü hücum” (*contained offensive*) olarak adlandırmaktadır. Bu seçenekte, teknolojinin yarattığı asimetri dengelenir, her iki tarafın kayıpları dengeli şekilde artar, arazi kazanımı yavaşlar ve hareketler daha uzun sürer (Biddle 2004, 204, 229).⁴⁰

Modern sistem taktiklerinin uygulanabileceği mekanlar dağlık alanlar ve şehirler olarak ön plana çıkmaktadır.⁴¹ Doğal ve yapay çok sayıda engelin bulunduğu bu mekanlar, teknolojik asimetrinin dengelenmesi ve kuvvetli tarafın konvansiyonel manevraya çekilmesi için önemli fırsatlar barındırmaktadır. Konvansiyonel tarzdaki

⁴⁰ Biddle çalışmasında, “modern-modern olmayan” sistem karşılaşmalarına ait de detaylı yansıtımlar yapmıştır (Biddle 2004, 74).

⁴¹ Ormanlar da dağlık araziye benzer sonuçlar üretmektedir. Diğer taraftan, bu çalışmada ele alınan örnekler göz önünde bulundurularak, mekan boyutu dağlık arazi ve şehirler ile sınırlandırılmıştır.

muharebeler bu alanlara kayacak ve kuvvet yoğunluğu oluşacaktır. Açık alanlar teknolojinin öldürücülüğü nedeniyle boşalırken, görünürlüğü azaltmaya yardımcı olan mekanlar kalabalıklaşacaktır. Mekan boyutunda ele alınan farklı arazilerin; manevra türü, boyut sayısı, temas mesafesi, yoğunluk, ateş gücü, sivil varlığı ve süre başlıkları altında karşılaştırılabileceği değerlendirilmektedir (Tablo 4.4.).

	Açık	Yarı açık (Dağ)	Kapalı (Şehir)
Manevra Türü	Algılayıcı	Algılayıcı+Konvansiyonel	Konvansiyonel
Boyut Sayısı	Düşük	Orta	Yüksek
Temas Mesafesi	Uzak	Orta	Yakın
Yoğunluk	Düşük	Orta	Yüksek
Ateş Gücü	Yüksek	Orta	Düşük
Sivil Varlığı	Düşük	Düşük	Yüksek
Süre	Kısa	Orta	Uzun

Tablo 4.4. Farklı Mekanların Karşılaştırılması

Öncelikle açık alandan kapalı alana doğru geçtikçe, hedeflerin tespiti amacıyla gerçekleştirilen manevranın biçimi değişir. Bunun nedeni, kapalı alanların çok boyutlu olması ve algılayıcıların verimliliğini düşüren çok sayıda doğal ve yapay engellemeye sahip olmasıdır. Algılayıcıların engellenmesi nedeniyle, hedeflerin tespiti amacıyla konvansiyonel manevra yapılması gerekecektir. Konvansiyonel birlikler, hedeflerin tespiti amacıyla düşman unsurlarına yaklaşmak zorunda kalacak ve yakın temas arayışına girecektir. Bu süreçte, algılayıcılar tarafından tespit edilemeyen düşman unsurları daha kolay şekilde güç yoğunluğu oluşturarak konvansiyonel tarzda çatışmalara girebilecektir. Ateş gücünün kullanım alanı da kapalı araziye

ilerledikçe olumsuz etkilenir. Tank, obüs vb. ateş destek unsurlarının, lojistik sınırlamalar nedeniyle dağlık alanda her zaman kullanılması mümkün olmamaktadır. Şehirlerde ise dar sokaklarda manevra yapmakta zorlanan ağır zırhlı araçların yerini, zırh koruması daha az olan hafif araçlar almaktadır. Benzer bir durum yakın hava desteği için de söz konusudur. Dağlık alanda mağaralar ateş gücüne karşı koruma sağlarken, şehirlerdeki sivil varlığı yan hasar tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bahsedilen bütün bu sınırlamalar ve ortaya çıkan tehlikeler, hareketlerin ve taktik seviyedeki çatışmaların kaçınılmaz olarak daha uzun sürmesine neden olmaktadır. Bu bölümün devamında, mekan boyutunu açıklamak için belirlenen ve Tablo-7’de sıralanan bahse konu değişkenler daha detaylı olarak ele alınmıştır. Söz konusu değişkenler, çalışmanın genel çerçevesine uyacak şekilde, manevra ve ateş gücü başlıkları altında toplanarak detaylandırılmıştır.

4.3.c.i. Dağlık Arazinin Kullanımı

Dağlık coğrafya, herhangi bir silahlı çatışma durumu olmasa bile başlı başına çeşitli belirsizlikler ve tehlikelerle doludur. Çığ tehlikesi, kazalar, soğuk hava, pus, fırtına, yıldırım, oksijen eksikliği vb. nedenler yıpratıcı etkiye sahiptir. Konu silahlı çatışma olduğunda dağlık coğrafyanın daha da zorlayıcı etkileri ortaya çıkmaktadır.

Manevra: Dağlık coğrafya, gerek algılayıcılara dayalı hassas hedefleme amaçlı gerekse konvansiyonel amaçlı olsun manevrayı engelleyici özellikler barındırmaktadır. Arazinin sahip olduğu yükseltiler, mağaralar, ölü bölgeler ve sert hava koşulları, kara ve hava platformları ile yapılan haber toplama faaliyeti ile muhabere imkanlarını olumsuz etkilemektedir (Grau ve Falivene 2006) (FM 3-97.6

2000, 1-20, 2-2). Teknolojinin yerini gözler almakta, görsel temas sağlayacak şekilde manevra yapılması gerekmektedir. Bu da, daha yavaş ve emek yoğun konvansiyonel kara hareketi anlamına gelmektedir.

Dağlık arazideki konvansiyonel unsur manevrası da zorlaşmaktadır. Harekatlar, zırhlı araçların eksikliğinde, hafif birliklerin manevrasına dayalı yürütülmek zorundadır. Genel maksat helikopterleri, manevranın temposunun artırılması açısından önemli kuvvet çarpanlarıdır. Dağlık arazide, sadece hafif birliklerce temizlenebilecek çok sayıda mağara bulunmaktadır. Foglesong, bu durumu vurgularken, “Afganistan’da bütün övgüyü hava kuvvetleri aldı, ama tahmin edin saklanan unsurları mağara mağara arayarak ortaya çıkarmak kimin görevidir? Emin olun hava kuvvetlerinin değil” demektedir (Johnson 2007, 178). Doğal oluşumların yanı sıra yapay olarak hazırlanan tüneller de savunma hattının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Ateş Gücü: Dağlık arazide kara odaklı ateş gücünden yararlanılması da mümkün olmayabilmektedir. Bunun en önemli nedeni lojistik zorluklar ve manevra imkanının kısıtlanmasıdır. Kara unsurlarınca sağlanamayacak olan ateş gücünün hava gücü ile karşılanması gerekecektir (FM 3-97.6 2000, 1-17, 3-6, 4-2, 4-3). Karada ağır olunamaması durumunda havada ağır olabilmek önemli bir kuvvet çarpanıdır. Yan hasar riskinin azalması nedeniyle ateş gücü kısıtlama olmadan kullanılabilir. Diğer taraftan dağlık alanın sahip olduğu gizlenme imkanları, hava şartlarının değişkenliği, yükseklik gibi nedenler gerek hassas hedeflemenin, gerekse yakın hava desteğinin verimliliğini etkileyen unsurlardır.

Zeytin Dalı Harekati, ateş gücünün kullanımı hakkında çeşitli örnekler sunmaktadır. Harekate dair istatistiki veriler incelendiğinde, hava ve kara platformlarının sahip olduğu ateş gücünün önemli rol üstlendiği anlaşılmaktadır

(Kasapoğlu ve Ülgen 2018, 1, 9, 11). Diğer taraftan dağlık arazinin sunduğu gizlenme imkanları, ateş gücünün etkinliğini sınırlandıran bir unsur olmuştur. Hassas hedeflemeye dayalı ateş gücü ile planlı hedefler baskı altına alınmış ancak dağılan ve görünürlüğünü azaltan hedefler tehdit olmayı sürdürmüştür. Bu tehdit, harekate katılan TSK mensuplarının ifadelerine de yansımıştır. Buna göre hareketin kara aşamasının hemen başında vurulan bir tankın personeli, hareket öncesinde manevra yapılacak alanın üç gün boyunca yoğun bir şekilde bombalandığını, ancak sınırdan yalnızca 200-300 metre ilerledikten sonra tanklarının isabet aldığını belirtmektedir (Cumhuriyet 2018). Benzer bir şekilde 1083 rakımlı tepede yaşanan çatışmada da ateş gücünün kullanımında büyük zorluklar yaşanmıştır. Çatışma sırasında hava koşullarının görüş mesafesini olumsuz etkilemesinden faydalanan kalabalık bir PKK grubunun aldatma amaçlı çekilme manevrası yaptığı, sonrasında önceden hazırlanan savunma mevzileri ve tünelleri kullanarak TSK unsurlarının geri bölgesine sarkmayı başardığı anlaşılmaktadır (Vatan 2018).⁴² Konvansiyonel manevra yapan güvenlik güçlerinin bünyesinde İHK unsurlarının bulunmasına rağmen, temas mesafesinin kısılması nedeniyle yakın hava desteğinin kullanılamadığı anlar olmuştur. (Hürriyet 2018). Çatışma boyunca çok sayıda saldırı ve karşı saldırı yaşanmış, güvenlik güçlerince sıkça mühimmat ve personel takviyesi yapılmıştır. Gün boyu süren çatışmada, gerek sayı gerekse ateş gücü boyutunda dezavantajlı konuma düşen güvenlik güçleri toplam dokuz kayıp vermiştir. Zeytin Dalı Harekatı'nda yaşanan bu tarz vakalar, dağlık arazinin ateş gücü üzerindeki kısıtlayıcı rolüne dair güncel örnekler sunmaktadır.

⁴² Bu durum yaralıların verdiği röportajlardan da anlaşılmaktadır (Youtube 2018)

4.3.c.ii. Şehirlerin Kullanımı

Şehirler, 21. yüzyılda silahlı çatışmaların en yoğun olarak yaşandığı mekanlardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri teknoloji asimetrisini dengeleyebilecek çok sayıda fırsatı içermesidir. ABD doktrininde şehir muharebeleri şehir üçlüsü (*urban triad*) kavramı altında ele alınmaktadır. Buna göre şehirler; fiziki arazi (yüzey alanı - yapıların iç ve dış mekanları, yer altı ve hava sahası), siviller (siyasi, ekonomik ve sosyal boyut) ve altyapı (fiziki ve hizmet altyapısı) olmak üzere üçlü bir mimariye sahiptir (JP 3-06 2002, vii). Bu mimari yapı şehir muharebelerinin seyrini doğrudan etkilemektedir.

Manevra: Şehirlerde oluşan sisi azaltacak çok az teknolojik cihaz mevcuttur (Richardson 2008, 165). Yapılar, gürültü, sivil varlığı ve iç mekanların görülememesi gibi nedenlerle algılayıcılar engellenir. Haritalar, yarı açık arazinin aksine, binaların içerisini göstermezler. Bu nedenle, durumsal farkındalık yaratılması için yakın mesafeden görsel temas sağlanması gerekmektedir. Algılayıcıları engelleyen önemli bir değişken de ısı farkıdır. Şehirler doğal araziden daha sıcaktır ve gece görüş cihazlarının etkinliğini azaltma potansiyeli taşımaktadır. Cadde ve sokakların oluşturduğu “şehir kanyonları” hava odaklı teknik istihbarat faaliyetini engelleyen bir diğer önemli faktördür. Algılayıcı rolü üstlenen özel kuvvetler bu alandaki açığın kapatılması bakımından önemli bir alternatiftir. Özel keşif yapacak olan bu birimler, düşman unsurlarının yerini tespit etme konusunda platform tabanlı algılayıcılardan daha etkili olacaklardır (JP 3-09.3 2014, III-20, 21) (JP 3-06 2002, viii, III-19, 32).

Şehirler, hassas hedeflemenin manevra unsurunu oluşturan algılayıcıların engellendiği ve yakın muharebenin temel çatışma yöntemi olduğu mekanlardır (FM

3-0 2008, I-17) (JP 3-06 2002, I-10). Emek yoğun olan bu süreç, konvansiyonel birlikler arasında yaşanan çok sayıdaki yakın temastan oluşur.⁴³ Şehir muharebeleri doğası gereği çok boyutludur. Çatışmalar sokaklar ve bina katlarının yanı sıra yerin altındaki tünellerde, bodrum katlarında ve kanalizasyon sistemlerinde sürebilmektedir. Teknoloji vasıtasıyla sağlanamayan durumsal farkındalık ve alan hakimiyetinin konvansiyonel manevra ile sağlanmaya çalışılması, beraberinde birçok tehlikeyi getirecektir. Savunan taraf, konvansiyonel manevra yapan birlikleri durdurmak için engeller tasarlayacaktır. Barikat, patlayıcı ve keskin nişancı gibi engeller bu amaçla kullanılmaktadır. Bu engeller nedeniyle sokakların manevra için kullanılması çok tehlikeli hale gelmektedir. Musul harekatı sırasında IŞİD tarafından kullanılan taktikler bu durumu açıklayan örneklerle doludur.⁴⁴ Bu nedenle şehirde manevranın en güvenli yolu, binalar arasında açılacak delikleri kullanmaktır (Levy 1964, 109).

Şehir hareketlerinde hız büyük bir tehlikedir. Arazi yapısı ve yapay engeller alan hakimiyetini ele geçirmek isteyen tarafın hareketini yavaşlatacaktır. Güvenliği ikinci planda tutarak çabuk ve sonuç alıcı bir zafer için hızlı hareket edilmesi, taarruz edenin taktik seviyedeki hatalarının çok daha kolay cezalandırılmasına neden olacaktır (Scales 2001, 3) (Kilcullan 2009, 132). Konuya tersten yaklaşırsak, Clausewitz'in de belirttiği gibi yavaş ilerleyen bir harekatta hataları düzeltmek daha kolay olacaktır (Clausewitz 1999, 32). Bu duruma verilecek en dikkat çekici örnek 1994-1995 Birinci Çeçenistan harekatıdır. Birinci harekatta, Ruslar Grozni'ye yönelik yıpratıcı bir hava bombardımanını takiben, hızlı ve sonuç alıcı bir kara harekatına girmeyi planlamıştır. Amaçları, yıllar önce Prag'da olduğu gibi güç

⁴³ ABD doktrininde şehir muharebesinin alternatifleri olarak, sızma ve pas geçme (*bypass*) olarak sıralanmaktadır (JP 3-06, 2002, III-1). Richardson da seçenekleri, pas geçme, kuşatma ve bina bina yakın çatışmaya girmek olarak sıralamaktadır (Richardson, 2008, 163)

⁴⁴ IŞİD tarafından kullanılan taktikler için bkz. (Knights ve Mello 2017).

gösterisi yaparak Çeçen hükümetini devirmektir. 26-27 Ekim 1994'de Grozni merkezine doğru 170 tanktan oluşan bir kuvvetle sürpriz bir hareket düzenleyen Rus birlikleri, beklemedikleri bir direnişle karşılaşmıştır. Rus birlikleri, Çeçenlerin tanksavar ve keskin nişancılarla şehir içerisinde kurduğu çok sayıda pusuya hedef olmuş ve 67 tankı kaybederek geri çekilmek zorunda kalmıştır (Lambeth 1996, 367) (Grau 2001, 1). Yeterli sayısı, eğitimi, tecrübesi, teçhizatı, istihbaratı ve savaşma azmi olmayan bir ordu ile savaşı devam ettirmeye çalışan Rusya, kötü hava koşullarının etkisi altında olmalarına rağmen 31 Aralık 1994'de ikinci kez Grozni'ye yönelik büyük bir saldırı başlatmıştır. Bu saldırı da büyük bir başarısızlığa dönüşmüş, taarruza geçen Rus alayının envanterindeki 120 aracın 105'i imha edilmiş, saldırı süresince toplamda 600'e yakın Rus askeri hayatını kaybetmiştir (Grau 2001, 2) (MCIA 1999, 10). Ruslar, zırhlı birlik manevrasına dayalı bir harekatta başarılı olamayacaklarını anlayarak planlamalarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Birinci Çeçenistan Savaşı, ancak, ateş gücünün yan hasar gözetilmeksizin kullanılması sonucunda Rusların lehine dönebilmiştir. Diğer taraftan, Rusya, savaş boyunca verdiği ağır kayıplar nedeniyle, 1996'da barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır.

Daha farklı koşullar altında olsa da, Somalili yerel bir lider olan Mohamed Farrah Aidid'e bağlı üst düzey hedeflerin yakalanması amacıyla 3 Ekim 1993'de Mogadişu'da gerçekleştirilen harekatta da benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır. Yeterli ateş gücü, manevra ve korunma unsurlarından yoksun şekilde hızlı ve sonuç alıcı bir hareket gerçekleştirmeyi amaçlayan ABD birliği, yaşanan aksaklıklar nedeniyle şehrin içerisinde tuzağa düşmüştür. Mogadişu Muharebesi olarak kayıtlara geçen ve 24 saat süren çatışmada, 18 ABD askerinin yanı sıra çok sayıda sivil de hayatını kaybetmiştir. ABD birlikleri ancak BM bünyesindeki zırhlı araçların ve diğer ABD

güçlerinin yardımıyla şehri tahliye edebilmiştir. Askeri açıdan yaşanan bu başarısızlığın önemli siyasi neticeleri olmuştur.⁴⁵

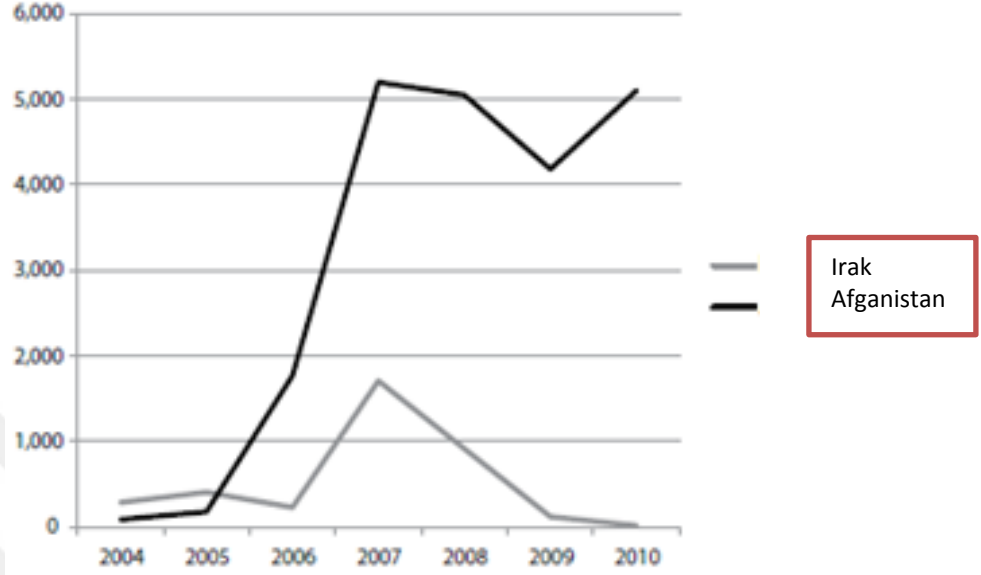
Şehir hareketlerinin operasyonel seviyede yavaş ilerlemesi beklenmelidir ancak taktik seviyedeki tempo çok yüksektir ve yorucudur. Yaşanması muhtemel çok sayıda yakın muharebe nedeniyle kayıplar artacaktır. Yüksek tempo ve kayıp oranı nedeniyle birliklerin sürekli yenilenmesi gerekecektir (MCIA 1999, 2).⁴⁶ Bu da çatışmaların küçük unsurlar arasında geçmesine rağmen rotasyona girecek çok sayıda yedek birliğin hazır bulunması anlamına gelmektedir.

Ateş Gücü: Şehirler, sadece manevrayı değil ateş gücünü de engellemektedir. Bunun iki ana nedeni vardır. Birincisi çok boyutlu arazi yapısıdır. Dar sokaklar, tank gibi ateş destek unsurlarının manevrasını engellediği için bu unsurlar kullanılamamaktadır. Sokaklar zırhlı birliklerin kullanımına uygun olsa bile, tanksavar gibi asimetrik silahlardan korunmak ve binalarda saklanan düşman unsurları ortaya çıkarmak için hafif birliklerin kullanılması gerekecektir. Hafif birlikler bina bina hareket ederek, zırhlı unsurların zayıf yanlarını oluşturan tepe, yan ve arka taraflarını korumalıdır (Biddle 2007, 36). Lübnan ve Grozni örneklerinde olduğu gibi piyade desteğinden mahrum şekilde hareket eden tanklar çok sayıda kayıp vermiştir. Şehir kanyonları da, benzer bir şekilde yakın hava desteğinin etkinliğini azaltmaktadır (JP 3-09.3 2014, III-98). İkinci neden ise yan hasar tehlikesi ve uluslararası meşruiyet ihtiyacının getirdiği sınırlılıklardır. ABD'nin Irak ve Afganistan'da gerçekleştirdiği hava hareketlerinin karşılaştırılması, ateş gücünün dağlık arazide ve şehirlerdeki kullanım imkanları hakkında net bir fikir vermektedir

⁴⁵ Operation Gothic Serpent ve Mogadişu Muharebesi hakkında detaylı bilgi için bkz. (Bowden 1999).

⁴⁶ Irak'ın işgali öncesinde ABD Deniz Piyadeleri olası bir şehir savaşında kayıp oranının en iyi ihtimalle 1:1 oranında olacağını hesaplamışlardır. Ancak, Irak ordusunun şehir muharebesine döndürme yönündeki operasyonel ve taktiksel yetersizliği nedeniyle savaş bu yönde gelişmemiştir (Biddle 2007, 18).

(Grafik 4.1.). Buna göre, 2007'deki “hamle” (*surge*) sürecinde bile, Irak'ta Afganistan'da kullanılan mühimmatın yarısından daha azı kullanılmıştır.

Grafik 4.1. 2004-2010 Arasında ABD Hava Kuvvetleri tarafından Irak ve Afganistan'da Yakın Hava Desteği Amaçlı Kullanılan Mühimmat Sayıları (Henriksen 2014, 288).

Diğer taraftan bu durum, angajman kurallarının her zaman gözetildiği anlamına gelmemektedir. Dahası, şehir operasyonlarında angajman kurallarına hassasiyet göstermeyen taraf, askeri anlamda büyük bir avantaj sağlayacaktır. Bazı örneklerde manevranın getireceği kayıplardan kaçınmak için, “şehrin öldürülmesi” (*urbicide*) yoluna gidildiği görülebilmektedir.⁴⁷ Bu yöntemde, tespit aşaması atlanarak, hedeflerin bulunduğu değerlendirilen yapılar ateş gücüyle imha edilmektedir. 21. yüzyılda aralarında Grozni ve Halep gibi şehirlerin bulunduğu çok sayıda örnekte uygulanan bu yöntem, İkinci Dünya savaşı sırasında hem müttefikler hem de Almanya tarafından uygulanan stratejik bombardımanla benzerlik göstermektedir.

⁴⁷ “Urbicide” kavramı 1992-1995 Bosna savaşı sürecinde popülerlik kazanmıştır. Kavram hakkında detaylı bilgi için bkz. (Coward 2009)

Şehir hareketlerinde ateş gücünün kullanımı hakkında Grozni vakası üzerinden devam etmek faydalı olacaktır. Rus ordusu, Birinci Çeçenistan hareketinde ateş gücü ve manevranın kullanımı hakkında önemli dersler çıkarmıştır. Bunların en önemlisi şehirlerde hızlı hareket etmenin yarattığı tehlikedir. Bu doğrultuda, Rus ordusu ikinci savaşta şehir merkezine yönelik hızlı bir manevra yerine ateş gücüne dayalı yavaş bir hareket tarzı uygulamaya karar vermiştir. Özellikle hassas güdümlü mühimmatlar ve topçu birlikleri açık arazide etkili olmuştur. Ruslar hareket planlamalarında Çeçenleri, silahlarının etkili menzili olan 300 metreden uzakta tutmaları gerektiğini tespit etmiş, ancak açık arazi için kolaylıkla uyguladıkları bu standardın, dağ ve şehir operasyonlarında uygulanmasının çok zor olduğunu görmüşlerdir (Grau 2000, 1-2). Birlikler Grozni ve dağlık alana yaklaştıkça hareket yavaşlamıştır. Ruslar Grozni’de yakın muharebeye girmemek adına yoğun şekilde ateş gücüne başvurmuştur. Ateş gücünün angajman kuralları gözetilmeden kullanılması nedeniyle inisiyatif Çeçenlerin elinden alınmıştır (Scales 2001, 223-226). Bu sayede, şehir üçlüsü olarak adlandırılan, fiziki arazi, alt yapı ve hepsinden önemlisi siviller engelleyici unsur olmaktan çıkmıştır.

Rus ordusu ikinci harekatta manevra unsurlarını da farklı şekilde kullanmaya çalışmıştır. İlk harekatta zırhlı birlikler şehirdeki kritik noktaları ele geçirmek üzere şehre sokulmuş, ikinci harekatta ise Rus ordusu şehri kuşatmış ancak içeriye yönelik hızlı bir harekate girişmeyerek küçük kara unsurlarını kullanmıştır. Tespit edilen binalar ateş gücü ile imha edilmiş, konvansiyonel kara birlikleri şehre girmeden önce şehrin büyük bir bölümü yıkılmıştır (Grau 2000, 5). Konvansiyonel kara birlikleri yıkılan mahalleleri sokak sokak ele geçirmiş ve mümkün olduğunca yakın muharebeden kaçınmaya çalışmıştır (Scales 2001, 226).⁴⁸

⁴⁸ Çeçenistan tecrübesinin Rusya’nın taktiksel uygulamaları üzerindeki etkisi günümüzde de görülmektedir. Rus kara kuvvetlerinin muharip gücünü oluşturan tugayların ABD’li muadillerine göre

4.4. Konvansiyonel Savunmaya Geçiş

Buraya kadar olan bölümde, teknoloji asimetrisi yaşayan aktörün ateş gücüne dayalı bir çatışmayı manevraya döndürmek için verdiği tepkiler incelenmiştir. Verilen tepki, modern sistem taktiklerinin zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında hayata geçirilmesidir. Bu tepkiler esas itibariyle hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezi olan tespit ve sabitleme boyutlarını hedef almaktadır. Bunun nedeni, sabitlenebilen bir hedefin farklı yollarla da olsa kaçınılmaz şekilde imha edilebilecek olmasıdır. Bu nedenle modern ateş gücünün ağırlık merkezini oluşturan algılayıcılar engellenerek tespit-sabitleme-imha zinciri kırılmalıdır. Bu başarırsa, hedefler güvenli bir mesafeden tespit edilemeyecek ve daha yakından bakılması gerekecektir. Bu süreçte çok sayıda yakın muharebe gerçekeşecektir (Jacobs vd. 2009, 7) (Johnson 2007, 140). Açıklayıcı olması amacıyla bir metafor kullanmak gerekirse, teknoloji asimetrisinin bulunduğu bir çatışma, sağlıklı bir kişiyle görme engelli bir kişinin dövüşmesine benzetilebilir. Görme engelli dövüşçünün dezavantaj yaşamaması için rakibini kendine yakın tutacak şekilde boks ringi yerine güreş minderine çekmesi gereklidir. Yeni durumda algılayıcı görevini gözler yerine eller yapacak ve görüş asimetrisi dengelenebilecektir. Akademik ve askeri arka planda bu yöntem için “kucaklama” (*hugging*) ve “toplanma” (*swarming*) gibi çeşitli terimler de kullanılmaktadır. Diğer taraftan, tespit edilmeden, düşmanı yakın muharebe amaçlı konvansiyonel manevraya zorlayabilmek için yüksek seviyede taktiksel disiplin ve beceri gerekmektedir (Biddle 2007, 22).

nicelik ve nitelik olarak daha büyük ateş destek unsurlarına (top, obüs vb.) sahip olduğu ve yakın temas imkanları arayacak çevik konvansiyonel manevra unsurları yerine ateş destek unsurlarının yıkıcılığına yoğunlaştığı belirtilmektedir. Bu yöntem “bloklama” (*blokirovanie*) olarak tanımlanmaktadır (Boston ve Massicot 2017, 11).

Daha önce de belirtildiği üzere zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında verilen tepki, asimetrinin zayıf tarafının alan hakimiyetini sağlama hedefine etki edecek iki sonuç doğurmaktadır. Birincisi, kuvvetlerini sonuç alıcı noktada toplayamaması nedeniyle konvansiyonel saldırıdan feragat etmesidir (Wills 2016, 29) (Scales 1990, 16) (Biddle ve Friedman 2006, 80). Bu değişiklik, zayıf tarafın hayatta kalmasını sağlamakta, ancak gücünü bir noktada toplayarak sonuç alıcı muharebeye girme şansını da elinden almaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere bu durum Maoist ayaklanma modelinin ilk iki aşamasında sıkışmak şeklinde de yorumlanabilir. İkinci sonuç, konvansiyonel saldırıya geçemeyen aktörlerin, alan hakimiyeti hedeflerine konvansiyonel savunma üzerinden ulaşmayı amaçlamalarıdır. Biddle ve Friedman, bu aktörlerin modern sistem taktiklerini uygulayarak konvansiyonel askeri tepkiler vermeye çalıştığını belirtmektedir (Biddle ve Friedman 2006, 77). Bu özünde savunmaya yönelik bir dönüşümdür ve asimetrinin zayıf tarafı bu hedefe, mekan boyutu kullanarak ulaşmaya çalışacaktır. Bu iki sonuç, beşinci bölümde test edilecek olan hipotez-1 (Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir) ve hipotez-2 (Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir)'nin de alt yapısını oluşturmaktadır.

Bu yeni hareket tarzında, zayıf aktörün konvansiyonel savunma yapabilmesi için öncelikle güçlü aktörün alan hakimiyeti kuramadığı bir bölgeye yerleşmesi gerekmektedir. Bu bölge belirlenirken teknik istihbarat unsurlarının imkan ve kabiliyetlerinin sınırlı olduğu mekanlar tercih edilmeli, intikaller gündüz yapılmalı, mümkünse sivillerin arasına karışılmalı ve küçük gruplar halinde hareket edilmelidir. Bölgeye bir kere yerleştikten sonra, alan hakimiyetini savunmak için konvansiyonel

bir savunma hattı tasarlanabilecektir. Bu mekanlar Türkiye’de Şemdinli ve Sur, Afganistan’da Shah-i-Khot vadisi, Lübnan’da Wadi al-Saluki olarak karşımıza çıkmıştır.

Konvansiyonel manevraya dayalı bir muharebede savunan taraf avantajlı konumdadır (Clausewitz 1999, 391). Bunun nedeni, alan hakimiyetini ele geçirmeye çalışan tarafın manevra yaparak açığa çıkacak olması ve savunan tarafın araziye doğal ya da yapay engellerle önceden tasarlamasıdır (Creveld, Brower, Canby 2001, s.16). Saldırı, savunmaya nazaran daha yüksek taktik beceri gerektiren bir faaliyettir. Açığa çıkılması ve eşgüdüm içerisinde hareket edilmesi gerekir. Bu süreçte yapılan hatalar büyük riskler içermektedir. Zayıf taraf bu durumu fırsata dönüştürmek isteyecektir. Bu sayede kamuoyu ve ordu yıpratılabilir hatta taktik seviyede başarılar da elde edilebilir. Diğer taraftan bir noktaya dikkat çekilmesinde fayda vardır. Güçlü tarafın şartların daha dengeli olduğu konvansiyonel manevraya ve yakın muharebeye çekilmesi yenilgiye uğratılacağı anlamına gelmemektedir. Konvansiyonel bir taarruzu başarıyla yürütecek teknik imkanlara ve taktik beceriye sahip olan, ateş gücü ve manevra eşgüdümünü başarıyla uygulayan, yakın hava desteğini etkili şekilde yönetebilen yetenekli ve tecrübeli bir ordu, riske girmesine ve kayıplar vermesine rağmen konvansiyonel anlamda zafer kazanabilecektir. Karşılıklı olarak büyük kayıplar verilse bile, siyasi ve askeri alanda savaşma azmini devam ettirmeyi başarırsa asimetrinin zayıf tarafını yıpratmayı da başarabilecektir. Ayrıca, Grozni örneğindeki gibi angajman kuralları esnetilirse, ateş gücüne sahip aktör avantajını koruyacaktır.

Modern sistem taktiklerini uygulayarak konvansiyonel savunmaya dayalı hareket tarzı benimseyen en dikkat çekici aktörler Afganistan’da Taliban ve El Kaide, Lübnan’da ise Hizbullah’dır. Teknik eksikliklerini taktik açıdan kapamaya çalışan bu

aktörler kısmi başarı sağlamışlardır. ABD ve NATO'nun öldürücü ateş gücünün en yakın şahidi olan Taliban ve El Kaide, özellikle mekan ve kuvvet değişkenleri üzerinde yaptıkları değişikliklerle ABD ve NATO güçlerini konvansiyonel manevraya çekmiştir. Hizbullah bu konuda Taliban ve El Kaide'ye oranla çok daha hazırlıklı olduğunu göstermiştir. Hizbullah, 2006 Lübnan Savaşı'nın ilk aşamasından itibaren İsrail hava gücüne karşı görünürlüğünü azaltmayı başarmış, konvansiyonel manevraya zorladığı İsrail kara birliklerine karşı çok sayıda taktik zafer kazanmıştır. Sıradaki başlıkta Afganistan ve Lübnan da yaşanan gelişmeler, çalışma sınırları ve hipotezler çerçevesinde ele alınacaktır.

4.4.a. Afganistan Savaşı

Afganistan Savaşı, Taliban ve El Kaide'nin uyguladığı hareket tarzı çerçevesinde iki aşamada ele alınabilir. Bu aktörler, birinci aşamada ABD'nin ateş gücüne maruz kalacak şekilde açık alanda hareket etmiş ve sonuç alıcı konvansiyonel muharebe arayışına girmiştir. İkinci aşamada ise mekan ve kuvvet değişkenlerini kullanarak konvansiyonel bir savunma hattı oluşturmuş, bu sayede ABD ve NATO'yu konvansiyonel manevraya zorlamıştır. Bu aşamalar hava ve kara hareketi olarak sınıflandırılabilir.

4.4.a.i.Hava Harekatı

Afganistan hareketinin ilk aşaması hava odaklıdır ve tarihe “Afgan modeli” olarak geçmiştir. Harekat kapsamında 300’den fazla özel kuvvet mensubu hedeflerin tespitinde ve sabitlenmesinde etkin rol oynamıştır (Lambeth 1995, 340). Özel kuvvetler ve ateş gücü ortaklığı yeni olmamakla birlikte, daha önce Afgan modelindeki gibi bir araya getirilmemiştir. Bu yönüyle, tarihte ilk defa özel kuvvet unsurları ve hava gücünün, konvansiyonel bir savaşın odak noktası olduğu söylenebilir (Wills 2016, 40) (Biddle 2002, 19). Deptula, Afgan modeli ile getirilen yenilikleri; İHK’lar ile hava platformları arasında yeni bir sinerji oluşturulması, algılayıcı-nişancı süresinin dakikalara inmesi, zaman ve hava şartları fark etmeksizin hassas hedeflemenin kullanılması, durumsal farkındalığın artması ve zaman hassasiyeti olan hedeflere yönelik İHA kullanılması olarak sıralamıştır (aktaran Lambeth 1995, 342). Diğer taraftan, hava saldırılarının yerel müttefiklerin kara hareketini desteklemek amacıyla kullanıldığı, bu nedenle özü itibariyle yakın hava desteğinden farkı olmadığını savunan görüşler de mevcuttur (Jarkowsky 2002, 16).

Afgan modelini önemli kılan husus, bu yöntemin beklenenin ötesinde bir başarı yakalamasıdır. Harekatın birinci aşamasında, asıl hedef konvansiyonel ABD güçleri intikal edinceye kadar Taliban ve El Kaide’nin askeri gücünün yıpratılmasıdır. Diğer taraftan, hassas hedefleme modeli kesin sonuçlu bir zafer elde ederek beklentileri aşan bir başarı sağlamıştır (Kiras 2006, 117). Bu başarının en önemli nedeni, Taliban gruplarının açık alanda büyük gruplar halinde konvansiyonel manevra gerçekleştirmeye çalışarak hedef teşkil etmesidir. Bu süreçte çok az yakın muharebeye girilmiş, çatışmalar uzak mesafelerden hassas hedefleme ile kazanılmıştır. Örneğin, 21 Ekim 2001’de Bishqab’daki muharebede, açıktaki Taliban

mevzileri 8 km'den uzak bir noktadaki özel kuvvet unsurlarınca işaretlenerek imha edilmiştir (Biddle 2006, 168). Bir Kuzey İttifakı mensubunun da dikkat çektiği üzere, ABD uçakları 48 saat içerisinde kendilerinin bir önceki yıl öldürdüğünden daha fazla Taliban mensubunu etkisiz hale getirmiştir (Wills 2016, 40).⁴⁹ Bu tarz bir savaşa hazır olmayan ve büyük kayıplar veren Taliban, konvansiyonel muharebe arayışından vazgeçerek başkent Kabil'e giden yolu boşaltmıştır. Sonuç olarak savaşın ilk aşaması Taliban açısından felaketle sonuçlanmış ve rejim devrilmiştir.

Afganistan hareketinin ikinci aşaması, Taliban ve El Kaide'nin asimetriyi dengeleme girişimlerine sahne olmuştur. Aslında bu uyum süreci çok hızlı gerçekleşmiştir. Harekatın henüz başlangıcı sayılabilecek olan 22 Ekim 2001 tarihinde, özel kuvvet birimlerince, çamura bulanarak kamufle edilmiş Taliban araçları raporlanmaya başlanmıştır. Benzer bir şekilde, 5 Kasım 2001 tarihli Bai Beche muharebesinde El Kaide mevzilerinin başarılı şekilde gizlendiği tespit edilmiştir. Görünürlüğünü azaltan Taliban ve El Kaide unsurlarının tespit edilerek sabitlenmesi için ABD'nin birliklerinin konvansiyonel manevra gerçekleştirmesine ve kaçınılmaz olarak çok sayıda yakın muharebeye girmesine gerek duyulmuştur (Biddle 2002, 20-27, 42) (Jarkowsky 2002, 16) (Peck 2014, 25). Savaşın bu aşaması, ABD ordusunun Vietnam'dan sonra karşılaştığı en şiddetli çatışmalara sahne olmuştur (Andres, Wills, Griffith 2006, 150).

⁴⁹ Tom Entwistle tarafından Ekim 2002'de gerçekleştirilen "Task Force Enduring Look. Subject: Operation Enduring Freedom Preliminary Lessons" başlıklı brifingden aktarılmıştır. Benzer bir durum 1991 Irak Savaşı'nda da yaşanmıştır. Iraklı askeri yetkililer ifadelerinde, İran-İrak Savaşı'nda koruyucuları olan tankların, 1991 savaşında düşmanlarına dönüştüğünü ve tugaylarının 30 dakika içerisinde 8 yıllık savaştan daha fazla hasar gördüğünü belirtmiştir (Wills 2016, 17).

4.4.a.ii. Kara Harekatı

Afganistan savaşının kara safhası, Mart 2002 tarihli Anakonda harekatı ile başlamıştır. Yaklaşık 1400 komando, 200 özel kuvvet personeli ve 1000 kişilik yerel Afgan gücünün katıldığı hareket, özel kuvvetlerce desteklenen Afgan birliklerinin Taliban ve El Kaide unsurlarını ortaya çıkararak ABD konvansiyonel birliklerinin bulunduğu noktaya sürmesi ve hedeflerin burada imha edilmeleri üzerine planlanmıştır. Harekat öncesinde gerçekleştirilen teknik istihbarat faaliyeti sonucunda, Taliban ve El Kaide'nin sabit mevziler kullanarak derinlemesine bir savunma yapacağı öngörülmemiş, bu nedenle hava kuvvetleri hareket planlamalarına alınmamıştır (Johnson 2007, 98-99).

Harekatın ilk saatlerinde Taliban hatlarına doğru ilerlemeye başlayan Afgan güçleri, iyi hazırlanmış ve gizlenmiş mevzilerden gelen karşı ateş sonrasında çekilmek zorunda kalmıştır. Taliban ve El Kaide, yerel Afgan güçlerinin devre dışı kalması sonrasında, tıkama görevi yapan ABD birliklerine karşı saldırıya geçmiştir (Andres, Wills, Grifith 2006, 150). Bu aşamada, hareketin planlandığı 10 km karelik alandaki sığınak ve mevzilerin tespiti için yoğun bir teknik istihbarat faaliyeti yürütülmesine rağmen, sığınakların %50'sinin tespit edilemediği anlaşılmıştır (Biddle 2002, 28).

Hava gücünün hareket planlamalarına dahil edilmemesi nedeniyle, hareketin başından itibaren manevrayı destekleyecek yeterli ateş desteği alınamamıştır. Planlamada yakın hava desteği için düşünülen altı taarruz helikopterinden dördü kırıma uğramıştır. Ayrıca hareketin konvansiyonel kara unsurunu oluşturan 10. Dağ Tümeni, bünyesindeki 105mm obüsleri lojistik nedenlerle Afganistan'a

getirmemiştir. Sadece iki taburda bulunan 81 ve 120mm'lik havanlar da üzerlerindeki ateş baskısı nedeniyle etkili olamamıştır (Johnson 2007, 100-102).

Hava kuvvetleri, zaferin iki taraf arasında gidip geldiği harekate ancak 11. saatten itibaren tam kapasiteyle ateş desteği sağlamaya başlamış, bu aşamadan sonra hareket hava ağırlıklı devam etmiştir. Afganistan-Pakistan sınırında yer alan küçük bir vadiye gerçekleştirilen ve 72 saat sürmesi planlanan hareket, 02-18 Mart 2002 boyunca 16 gün sürmüştür. Anakonda Harekatı, ABD tarihindeki en yüksek irtifada gerçekleşen kara muharebesidir. Muharebelerin bazı bölümleri 3500 metre yükseklikte gerçekleşmiştir. Ayrıca, havacılık tarihinde bu kadar küçük bir coğrafi alanda, daha önce hiç bu kadar çok hassas güdümlü mühimmat kullanılmamıştır (Lambeth 1995, 194, 199) (Sullivan 2014, 52). Harekatta 8 ABD askeri hayatını kaybetmiş, ABD kaynaklarına göre kesin 517, teyit edilemeyen 250 El Kaide mensubu etkisiz hale getirilmiştir (Lambeth 1995, 199).

Taliban ve El Kaide'nin konvansiyonel savunma gerçekleştirdiği bir diğer örnek de, NATO'nun 2006'da gerçekleştirdiği Medusa Harekatı'dır. 3 Eylül 2006'da başlayan Medusa Harekatı NATO tarihindeki en geniş kapsamlı kara muharebesidir. Harekat, gizlenen hedeflerin tespiti amacıyla Kanada konvansiyonel kara birliklerinin Taliban mevzilerine yönelik cephe taarruzuyla başlamıştır (Sullivan 2014, 43) (Holland 2014, 65). Yaratıcılıktan yoksun olan bu manevra Taliban mevzilerini açığa çıkarmış, ancak manevra yapan Kanada birlikleri açık alanda yoğun bir karşı ateşe maruz kalmıştır. İlk 20 dakika içerisinde 4 Kanada askeri hayatını kaybetmiş, 6 asker ağır şekilde yaralanmış ve 3 zırhlı araç imha olmuştur. İki buçuk saat boyunca yoğun ateş altında kalan Kanada askerleri çekilmek zorunda kalmıştır. Aynı plan ile devam eden operasyonun ikinci gününde, Taliban hatlarına yakın bir mesafedeki mevzilerinde ateş yakan Kanada askerleri, İHK

yönlendirmesindeki bir ABD uçağı tarafından dost ateşle vurulmuş, 1 Kanada askeri hayatını kaybetmiş, çoğu ağır olmak üzere 36 asker yaralanmıştır. Harekatın başlangıcı üzerinden daha 24 saat geçmeden kayıp sayısı 5'e, yaralı sayısı 50'ye çıkmış, sonuç Taliban için taktik bir zafere dönüşmüştür (Sullivan 2014, 46-48).

Medusa Harekatı aynen Anakonda gibi Taliban güçlerinin gizlendikleri noktalardan açtıkları karşı ateş ile yakın muharebeye dönmüştür. Başarısız bir konvansiyonel manevra gerçekleştiren Kanada askerleri, modern taktikler uygulayan bir düşman karşısında yenilgiye uğramıştır. Yaşanan dost ateşi vakası, yakın muharebede ateş gücünün kısıtlarını ve oluşabilecek aksaklıkları göstermesi açısından dikkat çekici bir örnektir. Resmi soruşturma neticesinde vakanın pilot hatasından kaynaklandığı sonucuna varılmasına rağmen, Kanada ordusunun ve İHK unsurlarının yakın hava desteğini yönlendirecek yeterli tecrübeye ve eğitime sahip olmadığı tespiti de yapılmıştır (Sullivan 2014, 43-48).

4.4.a.iii. Modern Taktiklerin Afganistan Savaşı'na Etkisi

Afganistan Savaşı'nın hava harekatı aşaması, hassas hedefleme teknolojisinin, modern sistem taktiklerini zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında hayata geçirmeyen bir aktöre karşı ne kadar ölümcül olabileceğini göstermiştir. Kara harekatı aşaması ise modern taktikleri uygulayan aktörlerin, teknoloji asimetrisi yaşamalarına rağmen, düşmanlarını konvansiyonel manevraya zorlayarak taktik başarılar kazanabileceğini ortaya koymuştur. Taliban ve El Kaide, harekatın ilk aşamasının aksine, sonuç alıcı konvansiyonel bir zaferden feragat etmiş, ancak önceden tasarladıkları savunma mevzilerinde zaman zaman taktik başarılar kazanmıştır.

Bu çerçevede, Anakonda hareketinin çalışmamız açısından iki önemli noktayı bulunmaktadır. Birincisi zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında hayata geçirilen modern sistem taktiklerinin, hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezini hedef olarak engellemesidir. Harekat öncesi yapılan teknik istihbarat faaliyetlerine rağmen Taliban ve El Kaide mevzilerinin %50'si belirlenememiştir.⁵⁰ İkinci nokta, konvansiyonel manevranın karşılaşılabileceği tehditleri ortaya koymasındadır. Harekat planlamasında yapılan yanlışlıklar ve hareketin ilk aşamasında yaşanan şok, ABD'yi neredeyse taktik bir mağlubiyetin eşiğine getirmiştir. Yeterli yetenek ve eğitimden yoksun Afgan güçleri hareketin başında denklem dışı kalmış, ABD birliklerinin hava-yer eşgüdümünde sahip olduğu teknik ve taktik yetenek sayesinde zafer elde edilebilmiştir. Bu yetenek Medusa Harekatı'nda ise gösterilememiştir.

Taliban ve El Kaide, modern sistem taktiklerini özümsemekle birlikte, dönem dönem büyük çaplı gruplar oluşturarak konvansiyonel saldırı gerçekleştirme hatasına düşmeye devam etmiş ve bedelini ağır ödemiştir (Robinson 2013, 4). 2006 sonrası dönemde Taliban gruplarının dezavantajlı olduğu gece koşullarında sayıları 250'yi aşacak şekilde toplandıkları vakalar görülmüştür. Bu gruplar, konvansiyonel kara unsurları kullanılmadan, sadece hassas hedefleme ile gerçekleştirilen operasyonlarda büyük kayıplar vermişlerdir. Örneğin, Eylül 2006'da Pashmull bölgesinde kamyonetlerle manevra yapmaya çalışan bir konvoyun vurulması sonucunda yüzlerce Taliban mensubu hayatını kaybetmiştir (Kilcullan 2009, 57). Ekim 2008'de Helmand bölgesindeki bir kente konvansiyonel tarzda saldırı girişiminde bulunan 300 kişilik Taliban grubu da, NATO hava gücüne etkisiz hale getirilmiştir (Farrell 2010, 586).

⁵⁰ Diğer taraftan, Biddle'a göre gizlenmiş mevzilerin yarısının bile tespit edilebilmesi önemli bir başarıdır (Biddle 2002, 28).

Sonuç olarak, Afganistan Savaşı hassas hedeflemenin imkanlarını ve sınırlılıklarını gösteren dikkat çekici bir örnektir. Taliban ve El Kaide, mekan boyutunu kullanarak dağlık alanda konvansiyonel savunma yapmaya çalışmış ve kısmen başarılı olmuştur. Benzer bir durum 2006 Lübnan Savaşı'nda da yaşanmıştır. Hizbullah, şehirlerin oluşturduğu avantajları kullanarak İsrail'e karşı konvansiyonel savunma yapmış ve birçoklarına göre İsrail'i konvansiyonel bir savaşta yenilgiye uğratmıştır. Sıradaki başlıkta, 2006 Lübnan Savaşı çalışmanın sınırları çerçevesinde incelenmiştir.

4.4.b. Lübnan Savaşı

İsrail ordusu ile Hizbullah arasında 12 Temmuz 2006 günü başlayan ve 34 gün süren savaş, modern ateş gücünün kullanımı, sınırlılıkları ve teknoloji asimetrisini dengelemek için atılan adımlara dair önemli noktalar içermektedir. Savaş, Afganistan hareketine benzer şekilde hava ve kara olarak iki safhadan oluşmuştur.

4.4.b.i. Hava Harekati

İsrail'in Lübnan'a yönelik başlattığı askeri hareketin amacı; Hizbullah'ın sahip olduğu kısa ve orta menzilli füze kapasitesinin ortadan kaldırılması, Hizbullah'ın kaçırdığı İsrail askerlerinin kurtarılması ve İsrail-Lübnan sınırının Hizbullah güçlerinden temizlenmesidir. İsraili yetkililer, hassas hedeflemeye sayesinde söz konusu hedeflere ulaşabileceğini değerlendirmiştir. Bu planın mimarı, hava

kuvvetleri kökenli Genelkurmay Başkanı Dan Halutz'dur. Hizbullah hedeflerine yönelik olarak daha az maliyetli ve riskli olan "etki odaklı hareket" amaçlayan Halutz, Lübnan sınırının konvansiyonel kara unsurları kullanılmadan kontrol altında tutulabileceğini savunmuştur (Marrero 2009, 84). Hava hareketi 12 Temmuz 2006 öncesinde hazırlanan "Buz Kırıcı" (*Shoveret Hakerach*) adlı hareket planı çerçevesinde yürütülmüştür (Matthews 2008, 36). Hareket süresince uçaklar ve saldırı helikopterleri kullanılarak günde ortalama 350 sorti yapılmış, İHA'lar hem tespit hem de imha için yoğun şekilde kullanılmıştır (Arkin 2007, 63). Hava saldırılarının yönlendirmesi gibi çeşitli görevler için çok sayıda İsrail özel kuvvet unsuru Lübnan'a girmiştir.⁵¹ Hassas hedefleme kullanılarak orta menzilli Zelzal sistemlerinin birçoğunu imha edilmiş, diğer taraftan daha basit ve hareketli sistemler olan Katyusha ve Kassam rampalarını tespit etmek mümkün olmamıştır. Hizbullah'ın ağırlık merkezi oluşturacak hedeflere (endüstriyel vb.) sahip olmaması nedeniyle, İsrail'in yürüttüğü etki odaklı hareketin sonuçları sınırlı kalmıştır (Matthews 2008, 21). Dahası operasyonel ve taktik seviyedeki hedeflere de istenen zarar verilememiştir. Harekatın ilk 72 saatinde Hizbullah askeri hedeflerinin sadece %7'lik bölümünün imha edilebildiği belirtilmektedir (Crooke ve Perry 2006a).

Afganistan ile Lübnan örnekleri arasındaki en önemli fark hava hareketi aşamasında ortaya çıkmıştır. Hizbullah, açık alanda konvansiyonel saldırılar gerçekleştirerek hedef teşkil eden Taliban ve El Kaide'nin aksine çok iyi kapanmış ve modern sistem taktiklerini etkili şekilde kullanmıştır. Amaçlanan hedeflere ulaşamayan İsrail, gizlenen Hizbullah birliklerinin ve füze rampalarının tespit edilebilmesi için konvansiyonel kara manevrasına mecbur kalmıştır (Marcus 2015, 105) (Crooke ve Perry 2006a).

⁵¹ İsrail Özel kuvvetlerinin cephe gerisindeki Hizbullah hedeflerine yönelik gerçekleştirdikleri operasyonlar hakkında bkz. (Jewish Virtual Library 2006).

4.4.b.ii. Kara Harekatı

Savaşın kara safhası (*Operation Change of Direction*), yaklaşık 2000 kişilik konvansiyonel İsrail gücünün sınırı geçerek, 17 Temmuz da Maroun al-Ras kasabasına yönelik gerçekleştirdiği saldırı ile başlamıştır. Harekat ilerledikçe asker sayısının yeterli olmadığına karar veren İsrail ordusu, 22 Temmuz'da eğitim ve tecrübe seviyesi daha düşük olan yedek birlikleri Lübnan'a sokmuştur.

Kara harekatı süresince, İsrail ordusu ile Hizbullah birlikleri arasında şehirlerde çok sayıda yakın muharebe yaşanmıştır. Bazı Hizbullah mevzileri 8-12 saat arasında direnmiştir. Maroun al-Ras, Bint Jbeil ve Aytash-Shab'taki çatışmalar ateşkese kadar devam etmiş, çoğu zaman muharebelerin bir kazananı çıkmamıştır. İsrail ordusu dönem dönem taktik yenilgiler alarak çekilmek zorunda kalmıştır. Hizbullah'ın, kaybettiği mevzileri ele geçirmek için teması kesmeyerek karşı saldırılar gerçekleştirildiği bilinmektedir (Crooke ve Perry 2006b) (Biddle ve Friedman 2006, 35, 39). Kara harekatı süresince 121 İsrail askeri hayatını kaybetmiş 1244'ü yaralanmıştır (Foreign Affairs Monitor). Hizbullah'ın kayıplarının 250-600 arasında olduğu değerlendirilmektedir. (aktaran Mellies 2009, 61).

Hizbullah konvansiyonel savunma yaparken, düşük teknolojiye dayalı asimetrik silahları (tanksavar-omuzdan atılan uçak savar, el yapımı patlayıcı vb.) kullanarak İsrail ordusunu yavaşlatmış, konvansiyonel hareket icra eden zırhlı birlikler büyük kayıplar vermiştir. Harekate katılan 400 tanktan 48'i vurulmuş, 20'si ağır hasar görmüştür (Makovsky ve White 2006, 46).⁵² Hizbullah'ın teknik haber toplama kabiliyetinin de tahmin edilenin üstünde olduğu anlaşılmıştır. Hizbullah birlikleri,

⁵² Hizbullah'ın sahip olduğu asimetrik silahlar için bkz. (Cordesman 2006, 17-19).

sinyal istihbaratı sayesinde İsrail kara birliklerinin muhaberelelerini çözümlene imkanı bulmuştur (Crooke ve Perry 2006b).

İsrail, hava ve kara hareketleri sonucunda sadece siyasi amaçlarına değil, operasyonel ve taktiksel seviyedeki hedeflerine de ulaşamamıştır. Hizbullah, kayıp oranları göz önüne alındığında bile, Arap ordularının daha önceki savaşlarda yakalayamadığı bir başarıyı elde etmiştir (Biddle ve Friedman 2006, 76). İsrail ordusuna yapılan eleştiriler, ordunun ateş gücü ve manevranın eşgüdümü ile gerçekleştirilecek konvansiyonel bir kara hareketine –“ya da gerçek bir savaşa”- hazır olmadığı noktasına odaklanmaktadır (Johnson 2010, 3-4) (Matthews 2008, 44). Bu konu yargıç Eliyahu Winograd’ın başkanlığını yaptığı Winograd Komisyonu tarafından, Başbakan ve Savunma Bakanı’na sunulmak üzere Nisan 2007’de hazırlanan raporda detaylı olarak ele alınmıştır (Ynetnews 2008).⁵³

Taktik alandaki başarısızlığın en önemli nedeni olarak, İsrail ordusunun 2000’den itibaren Filistin’deki ayaklanmaya karşı koyma hareketlerine odaklanarak konvansiyonel yeteneklerine yatırım yapmaması gösterilmektedir. Bu kapsamda, ayaklanmaya karşı koyma uygulamalarında önemli yer tutmayan zırhlı birliklerin eğitimi göz ardı edilmiş ve kara kuvvetlerinin bütçesinde azaltmaya gidilmiştir. Ayrıca, konvansiyonel bir manevraya yakın hava desteği sağlayacak taktik hava gücünün kullanımına gereken önem verilmemiştir. Personel planlamaları da bu çerçevede yapılmış, en yetenekli subaylar ayaklanmaya karşı koyma hareketlerinde görevlendirilmiştir. İsrail ordusu, konvansiyonel kara unsurlarının (bölük ve üstü) manevrası, gerçek atışlı tatbikatlar, müşterek hareket gibi alanlardan feragat ederek; kitlesel gösterilere müdahale, devriye görevleri ve hücre yapılarına karşı gerçekleştirilen özel kuvvet operasyonlarında uzmanlaşmayı tercih etmiştir.

⁵³ Eliyahu Winograd’ın basın açıklamasının tam metni için bkz. (Ynetnews 2008)

Hizbullah gibi konvansiyonel aktörlere karşı da, taktik seviyenin risklerine girmeye gerek kalmadan etki odaklı hava hareketıyla sonuç alınabileceği düşünülmüştür.

Savaş sonrasında yapılan eleştiriler İsrail ordusu tarafından yakından takip edilmiş ve Winograd Komisyonu'na verilen cevapta; ordunun hareket konseptlerinin, müşterek hareket eğitimlerinin ve konvansiyonel kara unsurlarının ateş gücü-manevra-korunma kapasitesinin geliştirilmesine yönelik adımlar atılacağı vurgulanmıştır.⁵⁴ Halutz'un yerine göreve gelen Ashkenazi'nin ortaya koyduğu kara odaklı "Teffen 2012" planı, bu hedeflere ulaşmayı amaçlamıştır (Matthews 2008, 23). Johnson'a göre bu planlama kapsamında, %75-%25 ayaklanmaya karşı koyma lehine olan oran tersine dönmüştür (Johnson 2010, 5).

4.4.b.iii. Modern Taktiklerin Lübnan Savaşı'na Etkisi

Hizbullah'ın, modern sistem taktiklerini zaman, mekan ve kuvvet değişkenleri çerçevesinde uygulayarak, hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezini oluşturan algılayıcıları hedef aldığı görülmektedir. Hedeflerine ateş gücü ile ulaşamayan İsrail ordusu, konvansiyonel kara manevrasına mecbur kalmıştır. Hizbullah bu hareket tarzını tamamen bilinçli bir şekilde uygulamıştır. Hizbullah lideri Nasrallah 26 Mayıs 2000'de yaptığı konuşmada, kamuoyu tepkisinin İsrail'in zayıf noktası olduğunu belirterek, İsrail'in bir sonraki savaşta hava hareketına ağırlık vererek konvansiyonel kara manevralarından kaçınacağını öngörmüştür (aktaran Matthews 2008, 16). Hizbullah'ın ayrıca, teknoloji asimetrisini dengelemeleri sonrasında, İsrail ordusunun konvansiyonel kara manevrasına mecbur kalacağını tahmin ettiği de anlaşılmaktadır.

⁵⁴ İsrail Savunma Bakanlığı'nın Winograd Komisyonu Raporu hakkında yayınladığı basın açıklamasının tam metni bkz. (Jewish Virtual Library 2008).

Nasrallah hava hareketi sırasında verdiği bir röportajda, hiçbir zaman bir F-16'yı düşürebileceklerini iddia etmediğini, diğer taraftan kara muharebelerinde 24 yıllık tecrübelerinin bulunduğunu ve kara hareketini İsrail için bir felakete dönüştürebileceklerini belirtmiştir (aktaran Jiddu 2006). Hizbullah; teknik, taktik, organizasyon ve eğitim boyutlarında hazırlıklarını konvansiyonel savunmaya yönelik olarak yapmıştır (Mellies 2009, 64) (Biddle ve Friedman 2006, 63) (Arkin 2007, xxiv).⁵⁵ Eğitimli ve tecrübeli kadrolarını cephe hattında görevlendiren Hizbullah, savunma pozisyonlarını hassas hedeflemenin etkisini azaltacak şekilde kırsal alanda ve meskun mahallerde inşa edilen tünel ve sığınaklarda gizlemiştir. Güney Lübnan'ın dağlık yapısı, şehirlerdeki yapay engeller ve inşa edilen tünel sistemleri İsrail ordusunun manevra yapmasını zorlaştırmıştır (Mellies 2009, 60) (Biddle ve Friedman 2006, 64).⁵⁶ İsrail Kara Kuvvetleri İstihbarat bölümü yetkililerinden Tuğgeneral Yossi Kuperwasser bu durumu, “Hizbullah'ın tünelleri kullandığını biliyorduk ancak bunları tespit edemiyorduk. Bu nedenle taktik seviyede sürpriz yapabiliyorlardı” şeklinde açıklamıştır (aktaran Erlanger ve Oppel 2006). Bir İsrail askeri de yaşananları; “bunu yapacaklarını biliyorduk...burası onların hakimiyetindeki bir coğrafya...biz de ülkemizde aynısını yapardık” sözleriyle ortaya koymuştur (aktaran Crooke ve Perry 2006b).

4.5. Değerlendirme

Bu bölümde ilk olarak, hassas hedefleme modeli parçalarına ayrılarak analiz edilmiştir. Hassas hedefleme; teknik istihbarat (tespit), komuta-kontrol (sabitleme)

⁵⁵ Hizbullah'ın teknik, taktik ve organizasyonel hazırlıkları için ayrıca bkz. (Exum 2006).

⁵⁶ Kamuflej yöntemleri ve taktik kullanımları için bkz. (Matthews 2008, 17).

ve hassas güdümlü mühimmat (imha) olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Teknik istihbarat, keşif ve gözetleme unsurları ile toplanan bilgilerin analiz edilerek istihbarat haline getirilmesi sürecini ifade eder. Teknik istihbarat sayesinde hareket alanı hakkında durumsal farkındalık oluşturulur. Hedefin tespiti ve vurulması arasında geçen süreç komuta-kontrol vasıtasıyla yürütülmektedir. Komuta-kontrol, hedefi tespit eden algılayıcılar ile imha eden mühimmatlar arasındaki iletişimi ve eşgüdümü sağlamaktadır. Bu sayede doğru hedeflerin, doğru zamanda ve uygun mühimmatla vurulması mümkün hale gelmektedir. Hassas güdümlü mühimmatlar ise imha edilmeye hazır hedefe vurulan son darbedir. Günümüzde, tespit edilen ve sabitlenen bir hedefin isabetli şekilde vurulmasının yetenekten ziyade standart haline geldiği kabul edilmektedir.

İkinci olarak hassas hedefleme modeli ateş gücü ve manevra unsurlarına ayrılmıştır. Hassas hedefleme ateş gücü teorisi altında yer almaktadır. Diğer taraftan, ateş gücünün yıldırım savaşı açısından kilit rol üstlenmesine benzer şekilde, hedeflerin tespiti amacıyla yapılan manevra da hassas hedeflemenin ağırlık merkezini oluşturmaktadır. Bunun nedeni günümüzde tespit edilmenin imha edilmekle aynı anlama gelmesidir. Hassas hedeflemeyi kara odaklı yaklaşımlardan ayıran temel özellik yapılan manevranın niteliğidir. Hassas hedefleme modelinde, alan hakimiyeti teknik istihbarat unsurlarıyla sağlanmakta, bu sayede konvansiyonel birliklerin manevra yapmasına gerek kalmamaktadır. Manevra boyutunun hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezini oluşturmasının nedeni bu farktan kaynaklanmaktadır. Bu farkın anlaşılması amacıyla, iki manevra türü üç başlık altında karşılaştırılmıştır. Bunlar; manevra yapan unsurların sayısı (nicelik), manevra yapan unsurların sahip olduğu ateş gücü (nitelik) ve manevra yapan unsurların karşılaşacağı tehdidin boyutudur (yakın muharebe).

Son olarak hassas hedefleme modelinin ağırlık merkezine karşı alınan önlemler incelenmiştir. Tarihsel süreçte birçok aktör, teknolojik alandaki eksiklerini taktiksel uygulamaları ile dengelemeye çalışmıştır. Günümüzde, teknoloji asimetrisi yaşayan aktörün, hassas hedeflemenin ağırlık merkezini engellemesi gerekmektedir. Bu ağırlık merkezi, hedeflerin tespit ve sabitlenmesini içeren manevra aşamasıdır. Zayıf tarafın amacı, güçlü tarafın algılayıcı görevi yapan hava ve kara unsurlarına dayalı manevrasını konvansiyonel manevraya dönüştürerek, taktik seviyenin tehlikesine çekmektir. Bu hedefe, Biddle'in modern sistem taktikleri olarak teorikleştirdiği yöntemleri, zaman (gece - gündüz), mekan (yarı açık - kapalı) ve kuvvet (dağılma) boyutlarında uygulayarak ulaşabilir.

Diğer taraftan, zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında verilen tepki, asimetrinin zayıf tarafının alan hakimiyetini sağlama hedefini etkilemektedir. Bu etki iki sonuç doğurmaktadır. Birincisi, kuvvetlerini sonuç alıcı noktada toplayamaması nedeniyle konvansiyonel saldırıdan feragat edecektir. İkincisi, konvansiyonel saldırıya geçemeyen aktör, alan hakimiyeti hedefine konvansiyonel savunma üzerinden ulaşmayı amaçlayacaktır. Söz konusu teorik çerçeve, Afganistan ve Lübnan örnekleri üzerinden incelenmiştir. Sonuç olarak her iki örnekte de sürecin teoride öngörüldüğü şekilde ilerlediği tespit edilmiştir.

Benzer bir sürecin TSK'nın terör örgütü PKK'ya karşı yürüttüğü mücadelede de yaşanması beklenir. Bu çerçevede bir sonraki bölümde öncelikle TSK'nın hassas hedefleme imkan ve kabiliyetlerindeki değişim ve bunun PKK ile olan mücadeleye etkisi incelenmiştir. Sonrasında PKK'nın modern sistem taktiklerini zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında nasıl hayata geçirdiği açıklanmıştır. Son olarak ise hipotez-1 (Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını

kaybetmiştir) ve hipotez-2 (Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir) test edilmiştir.

BÖLÜM V

HASSAS HEDEFLEMENİN TSK'NIN PKK'YA KARŞI YÜRÜTTÜĞÜ MÜCADELEYE OLAN ETKİSİ

TSK, hassas hedeflemeye dayalı ateş gücü üstünlüğüne sahiptir ve bu üstünlüğünü hareket planlamalarına yansıtması beklenmelidir. Teknoloji asimetrisi yaşayan PKK'nın da, bu asimetriyi dengelemek için hareket tarzını yeni koşullara uyumlu hale getirmesi gerekecektir. Bu bölümde, ortaya çıkan etki – tepki dengesi araştırılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle TSK'nın hassas hedefleme modeline geçiş süreci incelenmiştir. Bu süreç; teknik istihbarat, komuta-kontrol ve hassas güdümlü mühimmat boyutlarında ele alınmıştır. Bu başlık altında ayrıca, hassas hedefleme teknolojisinin, TSK'nın ateş gücü ve manevra unsurlarına olan etkisi incelenmiştir. İkinci olarak, PKK'nın yaşadığı teknoloji asimetrisine karşı verdiği tepki araştırılmıştır. PKK'nın tepkisi, modern sistem taktiklerinin, zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında hayata geçirilmesi olarak özetlenebilir. Söz konusu tepki bu bölümde istatistiki olarak test edilmiştir. Bu sürecin, Afganistan ve Lübnan örnekleriyle uyumlu olduğu görülmüştür.

Metodoloji bölümünde belirtildiği üzere, TSK'nın teknik, taktik ve organizasyonel yapısındaki değişiklikler ile TSK ve PKK arasında gerçekleşen çatışmalara ilişkin birincil verilere ulaşmak mümkün değildir. Bu veriler, açık kaynaklarda yer alan bilgilerin ve harekatlara katılan güvenlik personeli ile yapılan görüşmelere dayanan ikincil kaynakların incelenmesi neticesinde elde edilmiştir.

5.1. TSK ve Hassas Hedefleme

TSK'nın hassas hedeflemeye dayalı yöntemle geçiş sürecini kronolojik olarak takip etmek çok kolay olmamakla birlikte, yol gösterici birtakım işaretlerin olduğu ortadadır. Bu doğrultuda, TSK'nın, terör örgütü PKK'nın konvansiyonel saldırılarına tekrar başladığı 2007 tarihinden itibaren, hassas hedeflemenin parçalarını oluşturan teknik istihbarat, komuta-kontrol ve hassas güdümlü mühimmat boyutlarında modernizasyon ve tedarik projelerine hız verdiği görülmektedir. Teknik, taktik ve organizasyonel boyutlarda hayata geçirilen söz konusu projeler, çözüm sürecinin sona erdiği ve PKK'nın eylemlere başladığı 2015 tarihinden sonra fark yaratmıştır. Bu çerçevede özellikle 2007-2014 yılları arasındaki dönem, hazırlık aşaması olarak kabul edilebilir. Aslında benzer bir süreç 1990'lı yılların başında da yaşanmış, TSK bu dönemde teknik, taktik ve organizasyonel değişikliklere gitmiştir. Modernizasyon çalışmaları kapsamında, saldırı helikopterleri ve M-60/Leopard-1 tankları temin edilmiş, küresel konumlama ve telsiz kestirme sistemleri alınmıştır. Bu süreçte sadece modernizasyon çalışmalarına yatırım yapılmamış, organizasyonel seviyede yapılan değişiklikler çerçevesinde İHK'lar görevlendirilmeye başlanmış, Özel Kuvvetler Komutanlığı kurulmuş, PKK ile mücadelede görevli piyade ve jandarma birliklerine komando eğitimi verilmeye başlanmıştır (Bila 2007, 42). Bu değişim hareket planlamalarına da yansımış, emek yoğun ara-bul-yok et yöntemine dayalı alan hakimiyeti modeline geçilmiştir.

Bu başlıkta, TSK'nın PKK'ya karşı yürüttüğü mücadelede geçirdiği ikinci dönüşüm olarak da adlandırılabilir dönem detaylandırılmıştır. Bu amaçla, öncelikle teknik istihbarat, komuta-kontrol ve hassas güdümlü mühimmat

boyutlarında yürütülen çalışmalar açıklanmıştır. Sonrasında bu değişim, ateş gücü ve manevra kavramları kapsamında incelenmiştir.

5.1.a. Teknik İstihbarat

Üçüncü bölümde de belirtildiği üzere, teknik istihbarat farklı keşif ve gözetleme unsurlarından intikal eden bilgilerin anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde istihbarata dönüştürülmesidir. TSK bünyesinde çeşitli teknik istihbarat unsuru bulunmakla birlikte, 2007 sonrasında ön plana çıkan ana aktör İHA'lardır. Özellikle uzun süre havada kalabilen ve mühimmat taşıma kapasitesine sahip modelleri bulunan Orta İrtifa Uzun Havada Kalırlı (Medium Altitude Long Endurance-MALE) İHA'lar, PKK'ya karşı yürütülen mücadelede önemli bir güç asimetrisi yaratmıştır.

TSK'nın teknik istihbarat amaçlı olarak MALE tipi İHA kullanımı ilk defa 1994 yılında bir sistem ve altı uçaktan oluşan GNAT-750 modelinin temin edilmesiyle birlikte başlamıştır. Bu sayede Türkiye dünyada MALE tipi İHA kullanan birkaç ülke arasındaki yerini almıştır. Diğer taraftan bu teknik kapasitenin kullanımı için gerekli organizasyonel yapının mevcut olmadığı kısa sürede anlaşılmıştır. Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın envanterinde İHA bulundurmamak istememesi nedeniyle, sistemler topçu ileri gözetleme amaçlı olarak Çorlu'ya gönderilmiştir. Sistemlerin PKK'ya yönelik olarak kullanılmak üzere Batman'da görevlendirilmesi ancak 1997 yılında gerçekleşmiştir. İHA'ların PKK ile mücadelede başarılı sonuçlar vermesi üzerine, Mayıs 1998'de iki adet I-GNAT ile bir adet yer kontrol istasyonu daha satın alınmıştır. Diğer taraftan 1999 yılından itibaren PKK'nın eylemlerinin kesilmesi

nedeniyle ilave İHA temini projeleri hayata geçirilmemiş ve Türkiye'nin İHA kapasitesi modernize edilmemiştir (Sünnetçi 2009).

Envanterde bulunan GNAT ve I-GNAT'lar çeşitli sorunlar ve kazalar sonucunda 2008 yılı itibariyle kullanım dışı bırakılmıştır. Bu eksikliğin kapatılması ve PKK'ya yönelik teknik istihbarat zafiyeti oluşmaması amacıyla iki yönlü bir planlama yapılmıştır. İlk olarak İsrail'den 10 adet Heron satın alınması amaçlanmıştır. Bu çerçevede 2007'den itibaren İsrail'den Heron teminine gidilmiş, siyasi vb. sorunlar nedeniyle, alınan 10 İHA'nın teslimi 2010 yılında tamamlanabilmiştir (Sünnetçi, 2009). Arada geçen süre zarfında eksiklik bir adet Heron'un kiralanması yöntemiyle kapatılmaya çalışılmış, ancak bu platformdan kazalar nedeniyle randıman alınamamıştır. 2010'da teslim alınan platformlar da, yeteri kadar yer istasyonu temin edilememesi nedeniyle tam kapasitede kullanılamamıştır. Açık kaynaklarda yer alan bilgilerde, 2012'de aynı anda sadece üç Heron'un kullanılabildiği belirtilmektedir (NTV 2012). İkinci yöntem 2007 yılında ABD ile istihbarat paylaşımına yönelik imzalanan anlaşmadır. Bu çerçevede ABD'ye ait MQ-1 Predator tipi İHA'lar teknik istihbarat amaçlı olarak PKK'ya karşı kullanılmaya başlanmıştır. Kasım 2011 itibariyle bu görev İncirlik'te konuşlu 4 adet MQ-1 ile yürütülmüştür (CNN Türk 2011). Diğer taraftan, 2007-2012 yıllarında, PKK'nın karakol saldırıları öncesinde Irak sınırları içerisinde gerçekleştirdiği konvansiyonel manevralarının zamanında tespit edilememesi nedeniyle, söz konusu istihbarat paylaşımının etkili şekilde hayata geçirilemediği eleştirileri yapılmıştır.

Türkiye, 2014 itibariyle MALE tipi İHA'ların yerli üretimi konusunda önemli bir aşamaya ulaşmış, Aselsan ANKA, Bayraktar TB-2 ve Vestel Karayel modelleri seri üretime hazır hale gelmiştir. PKK'ya karşı hassas hedeflemeye dayalı yürütülen hareket konseptinin, TB-2'ler ile önemli bir eşiği atladığı değerlendirilmektedir.

Bunun nedeni, TB-2'lerin kısa bir süre zarfında seri üretime hazır hale gelerek PKK'ya karşı kullanılmaya başlanması ve silahlı modellerinin bulunmasıdır. TB-2'nin ilk teslimatı Kasım 2014, silahlı versiyonlarının teslimatı ise Ekim 2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Ağustos 2018 itibariyle 41'i silah taşıma kapasitesine sahip toplam 64 TB-2 güvenlik güçlerince aktif olarak kullanılmaktadır (savunmasanayiST.com 2018). TSK tarafından, 8 adet Heron ve 6 adet ANKA'dan da teknik istihbarat amaçlı olarak faydalanılmaktadır (savunmasanayi.org 2018) (TRT Haber 2018). Ayrıca Aselsan tarafından üretilen ANKA İHA'dan önümüzdeki dönemde 42 adet teslim alınması planlanmaktadır (Kokpit Aero 2017). Vestel üretim Karayel İHA'nın da, TSK tarafından çeşitli tatbikatlarda kullanıldığı bilinmektedir (Vestel Savunma 2018) Bu çerçevede güvenlik güçlerinin PKK ile yürütülen mücadelenin 2018 ilk yarısı itibariyle 80'den fazla MALE tipi İHA'nın desteğinde sürdürüldüğü söylenebilecektir (Tablo 5.1.). Bu sayının önümüzdeki dönemde 100'ün üzerine çıkacağı öngörülmektedir.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
GNAT																							
I-GNAT																							
HERON																							
MQ-1																							
TB-2																							
ANKA																							

Tablo 5.1. MALE tipi İHA'ların Hizmet Dönemleri⁵⁷

⁵⁷ Tablonun hazırlanmasında açık kaynaklarda yer alan bilgilerden yararlanılmıştır.

5.1.b. Komuta-Kontrol

TSK, algılayıcılar ile nişancı arasındaki irtibatı sağlayan komuta kontrol unsurlarına yönelik de yatırım yapmış ve organizasyon yapısını buna göre değiştirmiştir. Bu çerçevede en önemli değişiklik İHK'ların kullanımındaki artıştır. TSK, PKK'ya karşı yürüttüğü mücadele kapsamında, 1990'lı yılların başından itibaren hava kuvvetleri personelinden oluşan İHK unsurlarını kullanmaktadır (Bila 2007, 49) (Pamukoğlu 2004, 42). Diğer taraftan bu dönemde lazer işaretleyiciler kullanılmadığı için, hedefler klasik hedef tarif usulleri ile tespit edilmiştir. TSK'nın günümüzde hedef işaretleme yeteneğine önemli bir yatırım yaptığı görülmektedir. Aselsan üretimi Lazer Hedefleme İşaretleme Cihazı, 2009 yılından itibaren operasyonel olarak kullanılmak amacıyla TSK'ya teslim edilmeye başlanmıştır (TRT 2013). 2017 ortası itibariyle Aselsan tarafından Hava Kuvvetlerine toplam 200 adet Lazer Hedefleme İşaretleme Cihazı teslim edilmiş olup tedarik süreci devam etmektedir.⁵⁸ Bu cihazlar sınır karakollarında, jandarma, komando ve özel kuvvet birliklerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

5.1.c. Hassas GÜdümlü Mühimmat

Hassas güdümlü mühimmatlar 2010 yılından beri PKK'ya karşı aktif olarak kullanılmaktadır. ABD'den ithal edilen bu mühimmatlara ilave olarak, yerli mühimmat üretimi için de girişimlerde bulunulmuştur. Aselsan ve TÜBİTAK SAGE tarafından üretilen lazer güdüm kitleri ve küresel konumlama kabiliyeti bulunan

⁵⁸ Yazar tarafından Aselsan yetkilileri ile yapılan görüşme.

hassas güdüm kitleri, 2015 tarihi itibariyle hava kuvvetlerinin kullanımına girmiştir. Türkiye artan ihtiyaı nedeniyle yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan mühimmat tedarik etmektedir. Bu çerçevede, 2015 yılında ABD'den 1000 adet hassas güdüm kiti (Joint Direct Attack Misille-JDAM) alımı için anlaŐmaya varılmıştır (Hürriyet 2015). Ayrıca, 23 Mart 2018 tarihinde Aselsan ile MSB arasında 2019-2020 yıllarında teslim edilmek üzere, 264.183.000 TL bedelli hassas güdüm kiti anlaşması yapılmıştır (Aselsan 2018).

5.2. Modernizasyon Projelerinin Ateş Gücü ve Manevra Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu bölümde ele alınan modernizasyon projeleri, TSK'nın terör rgt PKK'ya karşı yürüttüğü askeri hareketleri dönüştürmüştür. Bu dönüşüm ateş gücü ve manevra başlıkları altında ele alınabilir.

5.2.a. Ateş Gücü Unsurları

TSK, 1990'lı yıllarda kalabalık konvansiyonel birlikler vasıtasıyla alan hakimiyeti kurmaya çalışmış ve emek yoğun ara-bul-yok et yöntemini kullanmıştır. Çok sayıda konvansiyonel kara unsurunun manevrasına dayanan bu yöntem, aritmetik olarak FM 3-24 gibi çalışmalarda yer alan ilkelerle de uyumludur. Diğer taraftan TSK'nın günümüzde daha farklı bir yöntemi uyguladığı anlaşılmaktadır. Bu yöntem, sayısal üstünlük yerine, teknolojik üstünlüğe dayalı alan hakimiyetine geçiş olarak da

tanımlanabilir. Bu durum, askeri yetkililerce, "bir tabur sevk edileceğine bir Predator daha etkili oluyor" şeklinde formüle edilmektedir (aktaran Selvi 2012). Bu çerçevede, İHA'ların teknik istihbarat amaçlı kullanımındaki rolünün giderek arttığı görülmektedir. 2017'de İHA'ların uçuş süresi bir önceki seneye göre 14 kat artarak, 1180'den 15768 saate çıkmıştır (NTV 2018). TSK'nın faaliyete geçirdiği İnsansız Uçak Sistemleri Üssü sayısı da artmaktadır. 2018 itibariyle Batman, Elazığ, Van ve Cizre'de konuşlu toplam dört üs bulunmaktadır (Kokpit Aero 2018a). Bu üsler Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafyasını kaplayarak önemli bir alan hakimiyeti yaratmaktadır.

TSK'nın yurt içi ve yurt dışında hassas hedeflemeye dayalı gerçekleştirdiği hareketlerin sayısında da artış yaşanmıştır. Özellikle SİHA'ların kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, konvansiyonel unsur manevrasına duyulan ihtiyaç azalmıştır. SİHA'lar algılayıcı ve nişancıyı tek bir platformda toplamakta, bu sayede karada komuta-kontrol görevi yapacak unsurlara ihtiyaç kalmamaktadır. TSK'nın SİHA kabiliyetini oluşturan TB-2'lerin 150 kilometre olan hareket yarıçapı göz önüne alındığında, TSK'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yanı sıra Suriye ve Irak'ın kuzeyinde SİHA operasyonu gerçekleştirme yeteneğine sahip olduğu görülmektedir (Harita 5.1.). Bu çerçevede, sadece 2017 yılında SİHA kullanılarak 64 PKK mensubu etkisiz hale getirilmiştir (NTV 2018). Diğer taraftan TSK'nın konvansiyonel unsur manevrasına başvurmadan gerçekleştirdiği hareket sayısına dair net bir istatistiki veri bulunmamaktadır.

Harita 5.1. İnsansız Uçak Sistemleri Üs Komutanlıklarının Harekat Menzili⁵⁹

TSK'nın geçirdiği kademeli dönüşüm terör örgütü PKK tarafından yakından takip edilmiştir. Karayılan, Askeri Alanda Devrim tartışmalarına benzer bir şekilde, küresel konumlama sistemi ve lazer işaretleme teknolojisinin, silahlı çatışmaları dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Buna göre “TSK 2007’den itibaren temin etmeye başladığı İHA’lar vasıtasıyla, koordinatlarını tespit ettiği hedefleri vurma kapasitesini kazanmıştır” (ANF 2018a). Bu dönüşüm süreci, Cemil Bayık, Murat Karayılan ve Duran Kalkan gibi örgüt yöneticileri tarafından; “TSK’nın kara savaşına girmediği ve tekniğe dayandığı”, “TSK’nın göğüs göğüse savaşmaktan ziyade teknolojiye dayanarak hareket ettiği”, “karadan yürütülen savaşın hava savaşına dönüştüğü”, “PKK’ya yönelik hareketlerin %90’ının hava saldırısı şeklinde olduğu”, “askere değil tekniğe karşı savaşıldığı”, “(TSK’nın) eskisi gibi binlerle, on binlerle karadan savaşı sürdürecektir gücü ve kapasitesi kalmadığı”, “alan hakimiyeti sağlama, bütün

⁵⁹ Harita TB-2’lerin 150 km olan haberleşme menzili göz önüne alınarak hazırlanmıştır.

alanı kontrol etme biçiminde bir savaş tarzı olmadığı” şeklinde formüle edilmektedir (ANF 2016) (ANF 2017a) (ANF 2018b) (ANF 2018c).

Bu çalışmada PKK gibi teknoloji asimetrisi yaşayan aktörlerin, karşı karşıya kaldıkları modern ateş gücünün ağırlık merkezini hedef aldıkları ve ateş gücü açısından üstün olan rakiplerini konvansiyonel manevraya zorladıkları savunulmaktadır. Bu nedenle TSK'nın konvansiyonel manevra unsurlarındaki değişimin de kısaca ele alınması gerekmektedir.

5.2.b. Manevra Unsurları

Biddle'in modern sistem teorisinde vurguladığı gibi, konvansiyonel savunma arayışına giren bir düşmana karşı, konvansiyonel anlamda yetenekli bir kara gücüne sahip olmak çok önemlidir. Konvansiyonel manevra yapacak olan birlikler, ateş gücü-manevra eşgüdümü, yakın hava desteğinin yönlendirilmesi gibi taktik alanlarda yeterli eğitim ve deneyime sahip olmalıdır. Bu durum, kaçınılmaz olarak profesyonel askerlerin kullanılması anlamına gelmektedir. Konuya Türkiye özelinde yaklaşırsak, TSK'nın PKK'ya karşı kullandığı konvansiyonel birliklerdeki profesyonel kadroların, 2008 sonrasında giderek arttırıldığı görülmektedir. PKK'ya karşı 1990'lı yıllarda mecburi askerlik hizmetini yapan askerler ve gerekli eğitimi almamış subay ve astsubaylar görev yaparken, 2018 itibariyle sadece profesyonellerden oluşan komando birlikleri kullanılmaktadır (Pamukoğlu 2004, 106).⁶⁰ Bu geçiş süreci kademeli olarak gerçekleşmiştir. Mayıs 2008 itibariyle yedek subaylar, 2010 sonu ile de er ve erbaşların komando birliklerindeki görevlendirmeleri sona erdirilmesi

⁶⁰ Pamukoğlu, 1993 senesinde Hakkari Dağ ve Komando Tugayı'nda görev yapan 250 subay ve astsubaydan sadece 11 tanesinin dağcılık ve komando kursu gördüğüne dikkat çekmektedir.

planlanmıştır.⁶¹ Bu çerçevede komando birliklerinde 2009 yılında %86 olan profesyonel asker oranını günümüzde %100'dür (Hürriyet 2009).⁶²

20 bin profesyonel askerin görev yaptığı Denizli, Sarıkamış, Tatvan ve Bingöl'deki piyade tugayları komando tugaylarına dönüştürülerek 2016 senesi itibariyle Mardin, Şırnak, Ağrı, Tunceli ve Hakkâri'de konuşlandırılmıştır (Hürriyet 2016a). Ayrıca, 2018 içerisinde Sakarya 7. Komando Tugayı, Trabzon 17. Komando Tugayı ve Kırklareli 41. Komando Tugayı kurulmuş, TSK'nın sahip olduğu komando tugayı sayısı 16'ya ulaşmıştır (DHA 2018). Bu süreçte Irak sınırındaki hudut karakolu ve üslerde görev almak üzere çok sayıda sözleşmeli er alımı yapılmış olup, 2018 itibariyle sınır hattında görev yapan bütün birlikler komando eğitimi almış profesyonel askerlerden oluşmaktadır. PKK'ya karşı dağlık arazide ve şehirlerde gerçekleştirilen hareketlerde aktif olarak görev alan Jandarma Komando, Jandarma Özel Harekat (JÖH) ve Polis Özel Harekat (PÖH) birlikleri de konvansiyonel muharebe yeteneği olan yapılardır. Bu birlikler, manevra, ateş gücü ve korunma alanlarında sahip oldukları teçhizat ve eğitim ile sıradan bir komando birliğinden farklı değildir.⁶³ 2016 itibariyle sayısı 12500 olan JÖH ve 7800 olan PÖH kadrolarının kademeli olarak 20000'er kişiye çıkarılması planlanmaktadır (Hürriyet 2016b).

Son olarak, yakın hava desteği sağlayacak platformlara yönelik yatırımın da 2014 sonrasında giderek arttığı görülmektedir. PKK ile mücadele eden birlikler, yıllarca yakın hava desteği amaçlı olarak çok az sayıda saldırı helikopterleri ile yetinmek zorunda kalmıştır. Günümüzde bu yeteneğin çok daha ileri seviyede olduğu

⁶¹ 2008 yılında Hakkari Dağ ve Komando Tugayı tarafından gerçekleştirilen Güneş Harekatı'nda hala er ve erbaşlar aktif olarak görev almaktaydı.

⁶² Profesyonel ordular hakkında detaylı bilgi için bkz. (Huntington 1957) (Cohen 1984) (King 2013).

⁶³ Söz konusu birlikler sadece yurt içinde değil, yurt dışında da aktif olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede, Polis Özel Harekat Göktürkler Grubu ve Bornova 2. Jandarma Komando Tugayı gibi birlikler Zeytin Dalı Harekatı'na katılmıştır.

görülmektedir. İtalyan Mangusta A-129 modeli temel alınarak geliştirilen ve Türkiye’de üretilen T-129’ların sayısı, Ekim 2018 itibariyle 40’a ulaşmıştır (Kokpit Aero 2018b).⁶⁴

Sonuç olarak, TSK’nın hassas hedefleme kapasitesinin gelişimine bakıldığında, 1991-1997 döneminde yapılan atılımın PKK’nın tek taraflı olarak ateşkes ilanı ve Türkiye’den çekilme kararı sonrasında duraklama devresine girdiği, özellikle teknik istihbarat teknolojisine yeterli yatırımın yapılmadığı görülmektedir. Bu durum, bir sonraki başlıkta inceleneceği üzere, PKK ile yürütülen mücadeleyi olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer taraftan, 2007 sonrasında TSK’nın gerek ateş gücü gerekse konvansiyonel manevra yeteneklerinin arttırılmasına yönelik yatırımların hızlandığı anlaşılmaktadır. Bu süreçte yerli üretim İHA ve SİHA’lar, lazer işaretleyiciler, hassas güdümlü mühimmatlar ve saldırı helikopterleri tedarik edilmiş, ayrıca PKK ile mücadele eden birlikler tamamen profesyonelleştirilmiştir (Tablo 5.2.). Bu çerçevede, 2007-2015 yılları arasında bir hazırlık dönemi geçirildiği anlaşılmaktadır.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Yerli İHA												
Lazer İşaretleyici												
Has.Güd. Müh.												
Profesyonel Ordu												
Saldırı Hel.												

Tablo 5.2. Modernizasyon Projelerinin Kronolojik İlerleyişi⁶⁵

TSK geçirdiği dönüşüm sayesinde, çözüm sürecinin sona erdiği 2015 sonrasında, önce hassas hedefleme sayesinde PKK’yı konvansiyonel saldırıdan vazgeçirmeyi

⁶⁴ Kara Kuvvetleri’ne 59’u kesin 32’si opsiyonel toplam 91 adet, İçişleri Bakanlığı’na ise 9 adet T129 ATAK Helikopteri teslim edilmesi planlanmaktadır.

⁶⁵ Tablo hazırlanırken, bu bölümde atıf yapılan kaynaklardan yararlanılmıştır.

başarmış, sonrasında örgütün konvansiyonel tarzdaki savunmasına karşı çözüm üretebilmiştir. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, hassas hedefleme imkanlarını TSK'dan daha önce geliştiren İsrail ordusu bunu Lübnan'da başaramamıştır. Sıradaki başlıkta PKK'nın TSK'nın teknolojik yatırımlarına karşı verdiği tepkiler detaylandırılacaktır.

5.3. PKK'nın Verdiği Tepki ve Sonuçları

Bu başlıkta terör örgütü PKK'nın TSK'nın teknolojik üstünlüğüne karşı verdiği tepki incelenecektir. Bu çerçevede, örgütün temel amacının, TSK'nın sahip olduğu teknoloji asimetrisini dengelemek olduğu söylenebilecektir. Bu dengenin, zaman, mekan ve kuvvet değişkenlerini kullanarak sağlamaya çalıştığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, öncelikle PKK'nın zaman boyutundaki adaptasyonu incelenmiştir. İkinci olarak kuvvet boyutunda hangi değişikliklere gittiği saptanmıştır. Kuvvet boyutundaki değişiklikler, PKK'nın askeri üslere yönelik konvansiyonel manevra düzenleme kabiliyetinden feragat etmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, PKK'nın, Hakkari'de büyük gruplar halinde konvansiyonel manevra yaparak gerçekleştirdiği saldırıların sayısı giderek azalmıştır. Son olarak, PKK'nın mekan boyutunu kullanarak konvansiyonel savunmaya geçişi incelenmiştir. Bu değişim hakkında örnek olaylar incelenmiş ve istatistiki veriler toplanmıştır.

5.3.a. Zaman Değişkeni

TSK'nın PKK'ya karşı 1990'lı yılların başında yürüttüğü mücadeledeki en büyük eksikliğin gece görüş yeteneği olduğu kabul edilmektedir (aktaran Bila 2007, 47, 140).⁶⁶ Bu dönemde geceye hakim olmak mümkün olmamıştır. Helikopterlerde gece görüş cihazı bulunmaması nedeniyle, birçok saldırıda çatışma bölgesine zamanında intikal edilememiştir (Pamukoğlu 2004, 95, 133). 1991-1992 döneminden itibaren termal kameraya sahip tank ve taarruz helikopterlerinin kademeli olarak envantere girmesi, gece boyutunun yavaş yavaş TSK'nın lehine dönmesine yol açmıştır. Aslında bu dönemde TSK tarafından yürürlüğe konulan emek yoğun alan hakimiyeti yönteminin de gece görüş teknolojisi sayesinde hayata geçirilebildiği söylenebilecektir. Bu teknoloji sayesinde 24 saat boyunca alan hakimiyeti iddia edilebilmiş, karakolların güvenliği artırılmış ve konvansiyonel birlikler gece-gündüz arazide konuşlandırılabilmiştir (aktaran Bila 2007, 48).⁶⁷

Günümüzde TSK'nın geceye hakim olduğu görülmektedir. PKK, hareket tarzını gerçekliğe göre değiştirmiştir. 1990'lı yıllarda saldırıları karanlıkta başlatan ve görünürlüklerini azaltmak için gündüz manevralarını azaltan PKK gruplarının (Pamukoğlu 2004), günümüzde eylemlerini sabah saatlerinde başlattığı görülmektedir. Bu durum, PKK'ya karşı 2015-2018 döneminde gerçekleştirilen şehir operasyonları ile Zeytin Dalı Harekatı için de geçerlidir (aktaran Ağar 2017, 75, 81, 95, 173).

PKK'nın eylemlerinin zamanlaması üzerine istatistiki veri bulunmamaktadır. Bu nedenle PKK'ya yakın basın kuruluşu olan ANF'nin internet sitesinde yer alan eylemlerin zaman değişkeni çerçevesinde incelenmesi yoluna gidilmiştir. Yapılan

⁶⁶ Bila tarafından Doğan Güreş ve Hasan Kundakçı ile yapılan röportaj.

⁶⁷ Bila tarafından Doğan Güreş ile yapılan röportaj.

incelemede, PKK tarafından 16 Ağustos 2011 – 22 Ekim 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen farklı özelliklerdeki toplam 182 eylemden 175'inin gündüz saatlerinde gerçekleştirildiği belirlenmiştir.⁶⁸ Bu eylemler arasında askeri araçlara, tesislere ve personele yönelik olarak el yapımı patlayıcı, araca yüklü el yapımı patlayıcı, omuzdan atılan uçaksavar ve tanksavar kullanılarak gerçekleştirilen eylemler olduğu gibi, askeri üslere yönelik manevra unsurları kullanılarak gerçekleştirilen saldırılar da bulunmaktadır.⁶⁹

Bir önceki bölümde belirtildiği üzere, akademik yazında teknoloji - zaman boyutu ilişkisi hakkında herhangi bir veri seti ya da istatistiki çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu ilişki hakkında, eylem türü, eylem saati gibi farklı ara değişkenler kullanılarak, daha fazla çalışma yapılabileceği değerlendirilmektedir.

5.3.b. Kuvvet Değişkeni

PKK'nın, 2012 sonrasında karakollara ve üs bölgelerine yönelik düzenlediği konvansiyonel saldırılardan vazgeçerek, daha küçük birimlerce gerçekleştirilen sızma, sabotaj, suikast, intihar eylemi vb. saldırılara yöneldiği görülmektedir. Bu durum, gerek örgüt yöneticilerinin söylemlerinin gerekse istatistiki verilerin incelenmesi sonucunda daha net anlaşılabilir.

PKK'nın kuvvet değişkeni üzerinden gerçekleştirdiği uyum süreci, 2012-2013 döneminde hayata geçirdiği “modern-profesyonel gerilla” modeli ile kavramsallaştırılmıştır. Modern-profesyonel gerilla adı altında tasarlanan sistemin, TSK'nın teknolojik üstünlüğünü dengelemek amacıyla ortaya konulduğu

⁶⁸ Veriler için bkz. Ek-1

⁶⁹ Bu saldırıların, gerilla yöntemi ile uyumlu olacak şekilde, küçük gruplarca kısa süreliğine gerçekleştirildiği ve hızlı bir çekilmeyle neticelendirildiği görülmektedir.

anlaşılmaktadır.⁷⁰ Karayılan modern gerilla tanımını; “çağın gelişen teknolojisine karşı durabilen, düşman istihbarat ve tekniğini boşa çıkarabilen, gerilla taktik ve tekniğini yetkince kullanarak zafere yürüyebilen 21. yüzyıl gerillası. Gerektiğinde çok küçük birimler halinde araziye serpilen, gerektiğinde koordineli gerilla tarzıyla yoğun ve yaygın biçimde düşmanı vurabilen, gerektiğinde ortaya çıkıp hedefleri yok edebilen gerektiğinde aniden kaybolabilen, adeta bir hayalet ordusu” olarak kavramsallaştırmaktadır (ANF 2018a). Bu kavram, modern sistem taktikleri ile büyük benzerlikler göstermektedir. Karayılan, “geleneksel”, “eski” ve “klasik” tarz olarak tanımladığı yöntemin, TSK’nın teknik istihbarat teknolojisi karşısında hiçbir şansının olmadığını, bu yöntemi sürdüren birliklerin sürekli kayıp verdiğini vurgulamaktadır. Buna göre PKK’nın “hareket, örgütlenme, mevzilenme ve tekniği kullanma tarzının” değiştirmesi gerekmektedir. Karayılan görünürlüğü azaltmak için “ince kamufyajın” önemine de dikkat çekmektedir (ANF 2017b).

Yeni yapılanmada organizasyonel değişikliğe de gidilerek, tabur ve alay yapılanmalarının lağvedildiği; takım, tim ve küçük tim yapılanmasına geçildiği açıklanmıştır. Buna göre küçük timler iki ya da üç kişiden, tim iki küçük timden, takım da iki timden oluşmaktadır. Karayılan, Abdullah Öcalan’ın yaptığı “fırtına takımı” vurgusu üzerinde durmaktadır (ANF 2017b). Bu tanım, Biddle’in modern sistemin ilk uygulayıcıları olarak tanımladığı Alman fırtına birlikleri ile de benzeşmektedir. Örgütün eğitim birimi olan “Apollo Akademileri Komutanlığı” adlı yapının 2012 başlarından itibaren, bahse konu yapılanma doğrultusunda eğitim verdiği ve örgüt üst yönetimi tarafından bu yapıya özel önem atfedildiği bilinmektedir (ANF 2018b).

⁷⁰ Karayılan birçok konuşmasında “istihbarat”, “teknik” ve “psikolojik savaş” kavramlarına vurgu yapmaktadır.

PKK'nın kuvvet boyutunda gitmek zorunda kaldığı küçülmenin, konvansiyonel saldırıya dayalı hareket tarzındaki değişimin incelenmesi yoluyla test edilebileceği değerlendirilmiştir. PKK'nın konvansiyonel saldırıya dayanan eylemleri açısından Körfez Savaşı önemli bir dönüm noktasıdır. Örgüt, Körfez Savaşı'nı takip eden süreçte Kuzey Irak'ta oluşan vakumu kullanarak, insan kaynağı ve lojistik yönlerden geniş imkanlara kavuşmuştur. Kuzey Irak ve Türkiye arasında kalan sınır bölgesi askeri, coğrafi, siyasi ve sosyal boyutlardan her türlü askeri harekate uygun hale gelmiştir (Özcan 1999, 136). Bu gelişmeleri fırsata çevirmek isteyen PKK, Kuzey Irak ve Türkiye sınırında “kurtarılmış kızıl bölgeler” oluşturarak, “Botan-Behdinan Savaş Hükümeti” adı altında idari bir yapı kurmaya çalışmıştır. Bu hedef, yıpratmaya dayalı gerilla taktikleri ile değil, imhaya dayalı “hareketli savaş” ile başarılacaktır. Bu yöneme göre, kalabalık silahlı gruplarca TSK'nın tabur ve bölük çapındaki sınır birliklerinin ele geçirilmesi, çeşitli il ve ilçe merkezlerinde geçici süreyle alan hakimiyeti kurulması planlanmıştır (Özcan 1999, 133-134). Örgüt tarafından, Aktütün gibi kritik noktalardaki karakolların ele geçirilmesi durumunda TSK'nın Şemdinli ve Yüksekova'ya kadar geri çekileceği düşünülmüştür (Sarızeybek 2006, 69-72). Bu plan doğrultusunda, Türkiye-Irak sınırındaki karakollara, sayıları 500'e kadar çıkan ve havan, ağır makinalı tüfek ve roketatar gibi ateş gücü unsurları ile desteklenen gruplarca saldırı düzenlemeye başlamıştır (Özdağ 2008, 89).

PKK, 1984-2018 yıllarında Hakkari bölgesinde konvansiyonel tarzda toplam 38 saldırısı gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.⁷¹ Bu saldırılar seçilirken;

- Kalabalık grupların sevk ve idare edilmesi,

⁷¹ Veriler için bkz. Ek-2

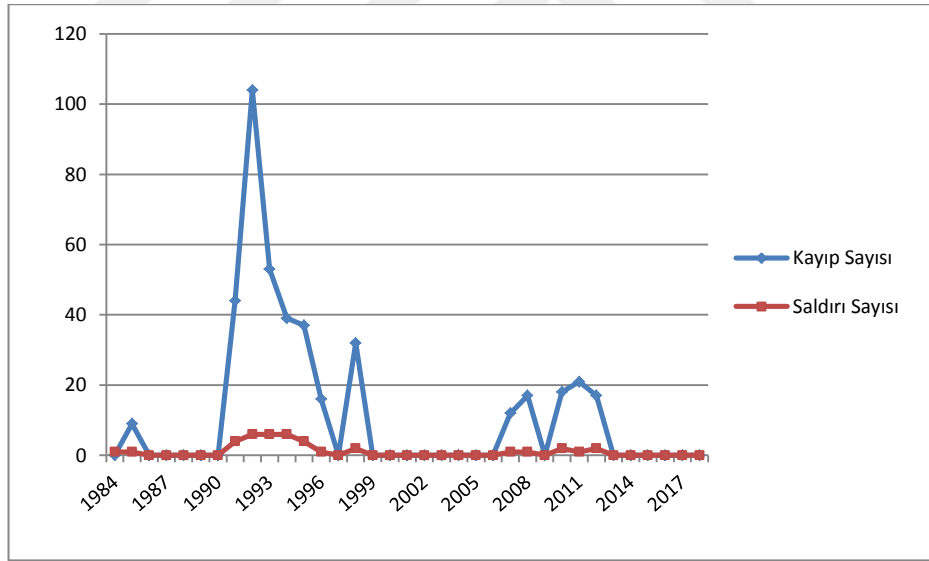
- Saldırının ateş gücü ve manevranın eşgüdümünde müşterek bir hareket tarzında olması (havan, roketatar, uçaksavar gibi ateş destek unsurlarının baskısı altında, üs bölgelerine sızma manevraları gerçekleştirilmesi),

- Saldırının uzun süreye yayılması,

- Mevzilere sızan grupların yakın muharebe arayışına girmesi,

- Askeri üs bölgelerinden belli bir süre alan hakimiyeti kurulmaya çalışması (ve TSK'nın alan hakimiyetini kaybetmemek için temasa devam etmesi),

ölçütleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu ölçütlere uyan saldırıların, geleneksel gerilla taktikleri olan hızlı, kısa süreli, sürpriz ve baskına dayalı, daha az tehlikeli manevralar içeren, küçük unsurlarla icra edilen saldırılardan farklılık gösterdiği ve konvansiyonel özellikler taşıdığı kabul edilmektedir.

Grafik 5.1. Konvansiyonel Saldırıların ve TSK'nın Konvansiyonel Saldırılarda Verdiği Kayıp Sayısı

	Saldırı Sayısı	Kayıp Sayısı	Kayıp Oranı
1. Dönem (1984-1991)	2	9	4,5
2. Dönem (1991-1992)	10	148	14,8
3. Dönem (1993-1999)	19	177	9,3
4. Dönem (1999-2004)	0	0	0
5. Dönem (2007-2012)	7	85	12,1
6. Dönem (2013-2015)	0	0	0
7. Dönem (2015-2018)	0	0	0
Toplam	38	419	11

Tablo 5.3. Saldırıların ve TSK'nın Kayıplarının Dönemlere Göre Dağılımı

PKK'nın konvansiyonel saldırıları yedi farklı dönemde ele alınabilir (Grafik 5.1)

(Tablo 5.3.).

- Konvansiyonel saldırıların görülmeye başladığı birinci dönem (1984-1991),
- Konvansiyonel saldırıların en yoğun olduğu ikinci dönem (1991-1992),
- Konvansiyonel saldırıların, daha kısıtlı amaçlarla yapılmakla birlikte, aynı tempoda devam ettiği üçüncü dönem (1993-1999),
- PKK'nın tek taraflı ateşkes ilan ettiği dördüncü dönem (1999-2004),
- Saldırıların üçüncü dönemdeki yoğunluğuna ulaştığı beşinci dönem (2004-2013),
- Çözüm Süreci olarak adlandırılan altıncı dönem (2013-2015),
- Konvansiyonel saldırı yerine, modern-profesyonel gerilla konseptine ve konvansiyonel savunmaya geçilen yedinci dönem (2015-2018),

Birinci dönem (1984-1991), 15 Ağustos 1984 tarihli Şemdinli saldırısı ile başlamıştır. Şemdinli saldırısında ilçede kısa süreliğine alan hakimiyeti kurulmuştur. Bu dönemde, 25 Ekim 1985'te Serin Jandarma karakoluna yapılan saldırı, terör örgütü PKK'nın konvansiyonel tarzındaki ilk karakol saldırısıdır.

İkinci dönemde (1991-1992), PKK'nın Hakkari bölgesindeki karakol ve üslere yönelik olarak büyük çaplı konvansiyonel saldırılar gerçekleştirdiği görülmektedir.

Diğer taraftan konvansiyonel manevraya dayalı bu saldırılar, kalabalık grupların hareket etmesini gerektirdiği için çeşitli tehlikeleri de bünyesinde barındırmıştır. Aslında bu dönemde gizliliğin ve sürpriz etkisinin ikinci plana atıldığı söylenebilir. Öyle ki, PKK'nın 1992 yazında hangi karakola ne zaman saldıracağı TSK tarafından bilinmekte, savunma mevzileri buna göre hazırlanmakta ve saldırı beklenilmektedir (Sarızeybek 2008). Bu dönemde TSK'nın sahip olduğu karakollar; gözetleme yerleri, atış mazgalları, tel engeller, mayınlar ve kamufle edilmiş mevzilerle güçlendirilen, karakoldan ziyade savunma amaçlı olarak hazırlanmış tahkimli mevzilere benzeyen yapılardır (Pamukoğlu 2004, 28).⁷² Buna rağmen, Avaşın, Basyan ve Hakurk bölgesinden hareket eden PKK gruplarınca 30 Ağustos-29 Eylül 1992 tarihlerinde Alan, Aktütün ve Derecik üs bölgelerine gerçekleştirilen üç ayrı saldırıda, TSK toplam 73 kayıp, yüzlerce de yaralı vermiştir (Bila 2007, 67). PKK'nın, TSK'dan çok daha fazla kayıp verdiği değerlendirilmektedir. Bu süreç her yönüyle konvansiyonel amaçları olan, konvansiyonel teknik ve taktiklerle yürütülen silahlı çatışmalara sahne olmuştur.

Üçüncü dönemde (1993-1999), PKK'nın konvansiyonel nitelikteki saldırıları devam etmekle birlikte, bu saldırıların ikinci döneme nazaran daha küçük gruplarca ve daha kısıtlı amaçlarla yapıldığı görülmektedir. Amacın imhadan, yıpratmaya döndüğü söylenebilir. Bunun birkaç nedeni olduğu değerlendirilmektedir. İlk olarak, TSK 1991-1992 döneminden itibaren teknolojik altyapıya önemli yatırımlar yapmış, organizasyon yapısını PKK ile mücadeleye göre değiştirmiş, personele gerekli eğitimleri vermeye başlamıştır (Pamukoğlu 2004). İkincisi, PKK orta kademe sorumlularının, gerilla taktiklerine göre daha zor olan ve operasyonel seviyede daha büyük birliklerin sevk ve idaresini gerektiren konvansiyonel manevrada yeterli

⁷²Pamukoğlu bu tespiti Diyarbakır'daki karakollar için yapmıştır.

tecrübeye ve yeteneğe sahip olmadıkları anlaşılmıştır. 15-20 kişilik grupların yerine 200-300 kişinin komuta edilmesi ve gerekli lojistik hattın idamesi en önemli sorunlardan biri olarak ortaya çıkmıştır (Özcan 1999, 138).⁷³ Üçüncü neden, TSK tarafından Kuzey Irak'a yönelik gerçekleştirilen büyük çaplı hareketlardır. Konvansiyonel tarzda çatışmalara giren PKK'nın taktik yetersizlikleri burada da kendini göstermiş, örgüt büyük kayıplar vermiştir. Karayılan başarısızlığın (*ordulaşmanın başarılammaması*) nedeni olarak, kadroların “yurtseverlik” bilincinin geliştirilmesi amacıyla siyasi eğitime ağırlık verilmesi ve askeri eğitimin ikinci planda tutulmasını göstermektedir (ANF 2018a).

Dördüncü dönemde (1999-2004), PKK'nın tek taraflı ateşkes ilan etmesi ve Türkiye'den çekilme kararı alması nedeniyle, konvansiyonel saldırılarda ani bir kesilme yaşanmıştır. Diğer taraftan bu dönemde TSK'nın teknik, taktik ve organizasyonel yapısına yönelik gerekli yatırımın yapılmaması nedeniyle, beşinci dönem, üçüncü dönemin bir uzantısı olarak kaldığı yerden devam etmiştir. Bu nedenle üçüncü dönemde suni bir kırılma yaşandığı değerlendirilmektedir.

Beşinci dönemde (2004-2013), PKK'nın tekrardan konvansiyonel saldırılar gerçekleştirmeye başladığı görülmektedir. İlk saldırı 2007 yılındaki Dağlıca saldırısıdır. Bu dönem, istatistiki açıdan 1993-1997 döneminin kopyasıdır. Aslında film kesildiği yerden devam etmiştir. Dahası, saldırı başına verilen kayıp oranı üçüncü dönemden dikkat çekici biçimde fazladır (12,1 - 9,3). Bu dönem, dördüncü dönemin aksine, TSK'nın teknik, taktik ve organizasyonel yönlerden hazırlık ve uyum sürecine şahitlik etmiştir. Bu dönemde, TSK'nın emekleme sürecinde olan teknik istihbarat altyapısı sayesinde, PKK tarafından saldırı öncesinde gerçekleştirilen manevraların belli ölçülerde tespit edildiği, ancak önlemede başarılı

⁷³ Bir diğer neden, PKK'nın askeri yenilgileri siyasi zaferlere dönüştürememesidir.

olunamadığı anlaşılmaktadır. Açık kaynaklara yansıyan haberlerde; 2007 Dağlıca saldırısında üs bölgesine sızan PKK gruplarının önceden fark edilerek çatışmaların erken başladığı, 2008 Aktütün saldırısı öncesinde gece manevra yapan PKK unsurlarının tespit edilmesi nedeniyle eylem grubunun saldırıyı öğle saatlerinde başlatmak zorunda kaldığı, 2010 Gediktepe saldırısı öncesinde PKK gruplarının Kuzey Irak'tan sınıra doğru gerçekleştirdikleri manevranın Heron'larca tespit edildiği, ancak manevra unsurlarının sivil sanılarak vurulmadıkları, benzer bir şekilde 2010 Hantepe saldırısında da PKK gruplarının sızma manevrasının Heron'larca tespit edildiği, yönünde bilgiler mevcuttur. Bu örnekler, TSK'nın çeşitli nedenlerle hedefleri tespit etmekte geç kaldığı ya da tespit-sabitleme-imha zincirini başarılı şekilde çalıştıramadığına işaret etmektedir. Diğer taraftan bu gelişmeler, PKK'nın konvansiyonel saldırıya dayanan eylemleri açısından sonun başlangıcına işaret etmiş ve etkileri yedinci dönemde daha net görülmüştür.

Çözüm süreci olarak adlandırılan *altıncı* dönemi kapsayan yaklaşık 2,5 yıllık (Mart 2013 - Temmuz 2015) süreçte çalışma açısından istatistiki herhangi bir tespit yapılamamıştır. Ancak bu dönemde de TSK'nın hassas hedefleme kapasitesine yönelik yatırımlarının devam ettiği görülmektedir.

PKK'nın eylemlerini tekrar başlattığı *yedinci* dönemde (2015-2018), çalışmanın bitirildiği Ekim 2018 tarihine kadar geçen yaklaşık üç yıllık süreçte, konvansiyonel herhangi bir saldırı gerçekleşmemiştir. PKK'nın, Irak ve Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle insan kaynağı ve lojistik açısından önemli imkanlara kavuştuğu bu dönemde, konvansiyonel saldırı yapamaması önemli bir işarettir. Bunun en önemli nedeni, hassas hedefleme teknolojisinin, PKK'nın silahlı unsurlarını açığa çıkaracak şekilde konvansiyonel manevra yapmasını engellemesidir. PKK, teknoloji asimetrisini dengelemek için kuvvet değişkeni çerçevesinde giderek daha fazla

küçülmüş, dağılmış ve bu sayede görünürliğini azaltmaya çalışmıştır. Bu nedenle konvansiyonel saldırı gerçekleştirebilme yeteneğinden feragat etmiştir.

PKK'nın Hakkari bölgesinde gerçekleştirdiği konvansiyonel saldırıların TSK ve kamuoyu üzerindeki etkisi çok büyük olmuştur. Cantenar ve Tümlü'nün çalışmasına göre, 1993-2012 tarihlerinde Türkiye genelinde karakol ve üs bölgelerine yapılan eylemlerde hayatını kaybeden toplam güvenlik görevlisi sayısı 604'tür (Cantenar ve Tümlü 2016, 15). Bu tarih aralığında Hakkari bölgesinde konvansiyonel tarzda gerçekleştirilen saldırılarda ise 262 kayıp verilmiştir. Bu toplam sayının yaklaşık %43'üne denk gelmektedir. Bu istatistik, konvansiyonel saldırıların, terör örgütü PKK açısından önemini göstermektedir. Hassas hedefleme PKK'nın elinden bu imkanı almıştır. Grafik 5.1. ve Tablo 5.3.'de yer alan veriler hipotez-1 (Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir.)'i desteklemektedir. Diğer taraftan özellikle gündüz saatlerinde sızma ve taciz ateşi şeklinde saldırılara devam edilmiş, ayrıca mekan değişkeni kullanarak konvansiyonel savunmaya dayalı çatışma arayışına gidilmiştir. Bir sonraki başlıkta bu dönüşüm incelenecek ve hipotez-2 (Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir.) test edilecektir.

5.3.c. Mekan Değişkeni

Mekan boyutu, terör örgütü PKK'nın Türkiye'nin hassas hedefleme yeteneğine karşı verdiği tepki açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kararılan mekan boyutunun

önemini, “bu coğrafyada hava saldırılarının herhangi bir belirleyici sonuç elde etmesi söz konusu olamaz” şeklinde ifade etmektedir (ANF 2017c). PKK 2012 sonrasında mekan boyutunu kullanarak konvansiyonel savunmaya dayalı hareket planlamaları hayata geçirmiştir. Bu durum, teknoloji asimetrisi yaşayan aktörlerin önceden hazırlanan savunma pozisyonlarında konvansiyonel çatışma arayışına girmesi yönündeki eğilimi desteklemektedir. Bu savunma hatları sadece kırsal alanda değil, şehirlerde de tasarlanmıştır. Özellikle Türkiye sınırları içerisinde Diyarbakır/Sur gibi kapalı ve Hakkari/Şemdinli gibi yarı-açık mekanlarda yaşanan konvansiyonel özellikli karşılaşmaların sayısında artış yaşanmıştır.

Aslında PKK, gerilla yöntemini benimsemiş diğer yapılar gibi, ana üs bölgelerine yönelik gerçekleştirilen hareketleri yaşamsal bir tehdit olarak görerek alan hakimiyetini korumaya çalışmıştır. Bu çerçevede, 1990’larda Kuzey Irak’a yönelik gerçekleştirilen hareketlerde ve 2007’de Zap kampına gerçekleştirilen Güneş hareketinde konvansiyonel tarzdaki çatışmaları kabul ettiği görülmüştür. Bu hareketlerden bazıları 50000 askerin katıldığı, yüzer köprülerle su engellerini geçen zırhlı birliklerin operasyonel seviyede manevra yaptığı, ateş gücü ve manevranın eşgüdümündeki büyük konvansiyonel muharebeler şeklinde gerçekleşmiştir (aktaran Bila 2007, 90).⁷⁴ Pamukoğlu, PKK’nın, yurtiçindeki kampların aksine sınır dışındaki kamplarda “yüksek bir azimle direndiğini...çok sayıda karşı saldırı gerçekleştirdiğini” vurgulamaktadır (Pamukoğlu 2004, 286). Diğer taraftan bu bilinçli bir tercih değildir. Bu dönemde PKK’nın asıl hedefi, konvansiyonel saldırılar düzenleyerek kazanacağı taktik zaferleri siyasi kazanımlara dönüştürmektir. Konvansiyonel savunma ise ana kampları korumak amacıyla yapılmaktadır.

⁷⁴ Bila tarafından Doğan Güreş ile yapılan röportaj.

PKK'nın konvansiyonel çatışmaya dayalı hareket tarzını 2012 tarihinden itibaren yeniden formüle ettiği ve alan hakimiyeti iddiasını, konvansiyonel savunma vasıtasıyla, Türkiye sınırları içerisine doğru yaymaya çalıştığı anlaşılmaktadır. PKK yeni hareket tarzını; “doğru hedef...saldıran hedefdir. Doğru tarz ise topyekun savunma direnişidir. Bu, tarzımıza da uygundur, hazırlıklı olmamıza da imkan vermektedir. Savaş, karşı tarafın hazırlıklı olduğu yerde değil de, bizim hazırlıklı olduğumuz yerde yapılmalı” şeklinde ifade ederek, açığa çıkma ve tespit edilme tehlikesi yaratan konvansiyonel saldırılar yerine önceden hazırlanmış savunma pozisyonlarının avantajının kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Kararılan bu dönüşümü; “geçmiş dönemde askeri birliklere saldırdıktan sonra dağıldıklarını, ancak takip edilerek kayıplar verdiklerini, bu nedenle artık askeri üslere saldırmak yerine güvenlik güçlerinin bulunmadığı bir bölge tespit ederek yerleştiklerini, hazırladıkları savunma pozisyonlarında beklediklerini ve bu pozisyonları terk etmediklerini” belirtmektedir. Kararılan 2012 yılı itibariyle girilen yeni süreci “gerilla yönteminin klasik vur-kaç saldırılarının yanı sıra alan hakimiyeti amacıyla sabit mevzilerin de tutulduğu” bir model olarak formüle etmektedir. Buna göre, “eğer (TSK) askeri bir hareket düzenlerse, Hakkari kırsalı gibi alanlarda hazırladıkları mevzilerin (PKK'ya) avantaj sağlayacağını, düzenlemezse (PKK'nın) bölgeyi ele geçirmiş olacağını” vurgulamaktadır (ANF 2012a).

Terör örgütü PKK bu kapsamda, 2012'de Şemdinli'de, 2015-2016'da ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki çeşitli il ve ilçe merkezlerinde, demokratik özerklik adı altında idari ve askeri anlamda alan hakimiyeti sağlanması amacıyla konvansiyonel savunma gerçekleştirmiştir.⁷⁵ Sıradaki başlıkta, bu alanlara yönelik gerçekleştirilen hareketler açıklanmıştır.

⁷⁵ Demokratik Özerklik projesi hakkında detaylı bilgi için bkz. (Bila 2016) (Özcan 2012).

5.3.c.i. 2012 Şafak Harekatı

8-19 Eylül 2012 tarihlerinde gerçekleştirilen Şafak Harekatı, terör örgütü PKK'nın Türkiye sınırları içerisinde o güne kadar gerçekleştirdiği en geniş kapsamlı konvansiyonel savunmadır ve gerek TSK gerekse PKK'nın hareket tarzı açısından önemli bir değişime işaret etmektedir. Bilgesam tarafından hazırlanan rapor hareket hakkında önemli detayları içermektedir (Sandıklı 2012).⁷⁶

Raporda hareketin dört aşamadan oluştuğu belirtilmektedir. Birinci aşamada (8-9 Eylül), savunma pozisyonundaki PKK mensuplarının ortaya çıkarılması amacıyla hassas hedeflemeye dayalı bir yöntem izlediği anlaşılmaktadır. Buna göre planlı hedefler, algılayıcı ve komuta-kontrol görevi yapan, aralarında pilotların da bulunduğu yaklaşık 10 İHK'nın yardımıyla sabitlenerek hava kuvvetleri tarafından imha edilmiştir. Bu sayede PKK gruplarının araziye kontrolsüz şekilde dağılması hedeflenmiştir.

İkinci aşamada (9-10 Eylül), aralarında zırhlı unsurların da bulunduğu konvansiyonel birliklerce çevrelenen hareket bölgesine dağılan dinamik hedeflerin tespiti amaçlanmıştır. Özellikle gece saatlerinde yürütülen yoğun teknik istihbarat faaliyeti ile örgüt mensuplarının dağıldıkları noktaların ve önceden belirlenemeyen mevzilerin tespiti amaçlanmıştır.

Üçüncü aşamada (10-15 Eylül) hareketin konvansiyonel unsur manevrasına dönüştüğü anlaşılmaktadır. Konvansiyonel aşamada; komando, özel kuvvetler, JÖH ve PÖH birliklerinden oluşan yaklaşık 2000 personel ile 100 civarında korucu görev almıştır. Birlikler, dağılan unsurlarla yakın muharebeye girmek üzere uçar birlik hareketi ile görüntü alınan noktalara indirilmiştir. Bu süreçte yakın hava desteğine de

⁷⁶ Şafak Harekatı hakkındaki bilgiler aksi belirtilmedikçe bu rapordan derlenmiştir.

başvurulmuş, İHA ve İHK vasıtasıyla sabitlenen hedeflere yönelik etkili hava hareketleri gerçekleştirilmiştir. Operasyonun bu aşamasında yakın muharebeye girmek zorunda kalan birliklerden 3 personel hayatını kaybetmiş 2 personel ise hafif yaralanmıştır.

Operasyonun dördüncü aşamasında (15-19 Eylül), PKK'nın savunma hattı tamamen dağılmış ve çekilen PKK grupları nedeniyle hareket bölgesi yaklaşık 3 km kuzeybatıya doğru kaymıştır. Bu çekilme sürecinde PKK gruplarının taktik disiplinden koparak hata yapmaya başladığı ve belli noktalarda toplandığı görülmektedir. Bu doğrultuda, toplu olarak Kuzey Irak'a çekilmeye çalıştığı tespit edilen 20 kişilik bir grup, uçak ve helikopterle vurulmuştur. Bir diğer hata ise, teknik istihbarat faaliyeti yürütülen hareket bölgesine Kuzey Irak'tan personel ve mühimmat takviyesi amaçlı olarak bir grubun gönderilmesidir. Afganistan ve Irak'ta görülen birçok örnekte olduğu gibi destek amaçlı intikal eden 7 kişilik grup tespit edilerek vurulmuştur. Hareket sürecinde PKK en fazla bu aşamada kayıp vermiştir. 11 gün süren Şafak Operasyonu neticesinde 137 PKK mensubu etkisiz hale getirilmiş, bir örgüt mensubu sağ olarak ele geçirilmiştir.

Şafak hareketi, bu çalışma açısından iki önemli noktayı ön plana çıkarmaktadır. Birincisi, PKK bu harekatta Türkiye sınırları içerisinde o güne kadar gerçekleştirdiği en geniş kapsamlı konvansiyonel savunmayı uygulayarak, 8-19 Eylül 2012 tarihlerinde yaklaşık 11 gün boyunca mevzilerini korumaya çalışmıştır. Bu süreçte sadece mevzilerin değil, ulaşım hatlarının da kontrol altında tutularak alan hakimiyetinin kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Örgütün, konvansiyonel manevraya dayalı saldırılarından feragat etmekle birlikte, mekan boyutunu kullanarak konvansiyonel manevraya dayalı bir savunma hattı oluşturmayı amaçladığı görülmektedir. PKK'nın 9-10 Ocak 1994 Kato Dağı Harekati örneğinde olduğu gibi

Türkiye sınırları içerisinde alan hakimiyetini korumak amacıyla uzun süre yakın muharebeye girdiği hareketler bulunmaktadır (Pamukoğlu 2004, 170-171). Diğer taraftan bunlar, kampları korumak amacıyla, daha dar bir alanda ve kısa süreli olarak gerçekleşmiştir. Şafak Harekati'nda ise, TSK bilinçli bir tercihle konvansiyonel manevraya çekilmiş ve çok daha geniş kapsamlı bir savunma hattı oluşturulmuştur. Telsiz kestirmeleri ve teknik istihbarat amaçlı kullanılan hava platformları sayesinde, konvansiyonel savunmayı yürütecek çok sayıda örgüt mensubunun önceden bölgeye intikal ettiği belirlenmiştir. Bu süreçte Şemdinli kırsalında yaklaşık 70 farklı telsiz kodunun çevrime çıktığı tespit edilerek bölgede yaklaşık 200-350 PKK mensubunun bulunduğu öngörülmüştür. PKK'nın 2012 Şemdinli'deki konvansiyonel tarzdaki hareket planlaması örgütsel söyleme de yansımıştır. Duran Kalkan bu süreci; "PKK mensuplarının Aktütün saldırısı sonrasında olduğu gibi güvenli üs bölgelerine çekilmeyeceği...Şemdinli'de bir alanı kurtarmaya çalıştıkları...amaçlarının TSK'ya darbe vurmak değil demokratik özerkliği yerleştirmek olduğu...1991-1992 yıllarında Şemdinli Hakkari hattında büyük çapta karakol saldırıları gerçekleştirdikleri...ancak Şemdinli'deki durumun 15 Ağustos 1984'ten beri ilk defa gerçekleştirildiği" şeklinde açıklamaktadır (ANF 2012a) (ANF 2012b).

PKK, 2012 sonrasında da, daha küçük ölçekli olmakla birlikte dağlık araziyi kullanarak konvansiyonel savunmalar yapmıştır. TSK tarafından Mayıs 2016'dan itibaren Çukurca'nın dağlık kesimindeki PKK üslerine yönelik olarak gerçekleştirilen ve süresi bir haftaya kadar çıkan hareketlerde PKK'nın alan hakimiyetini kaybetmemek amacıyla teması uzun süre kesmediği, yakın muharebeleri kabul ettiği, taktik seviyede karşı saldırılar gerçekleştirdiği ve operasyonel seviyede takviye unsurlarını gönderdiği görülmektedir (aktaran Ağar

2017, 102-115, 151-175).⁷⁷ Örneğin, Çukurca Han-Seni-Dağbaşı-Kale tepeler bölgesine yönelik olarak 30 Ağustos-6 Eylül 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen “Şehit Sağlık Üstçavuş Mekan Şahin” harekatı da konvansiyonel manevraya ve yakın muharebeye dayanmıştır. Bu harekatta, TSK 11 kayıp 40 yaralı vermiş, 30’dan fazla PKK mensubu etkisiz hale getirilmiştir (Ağar 2017, 185, 189).

İkincisi, TSK Şafak Harekatı’nda ilk defa tamamen profesyonel birliklerden oluşan bir güç ile konvansiyonel hareket gerçekleştirmiştir. Bu durum hareket planlamasına da yansımıştır. Şafak Harekatı, TSK’nın 1990’lı yıllarda hedeflerin tespiti, sabitlenmesi ve imhası için sıklıkla kullandığı konvansiyonel birlik manevrasına dayalı emek yoğun ara-bul-yok et yöntemi yerine, hassas hedefleme ve teknoloji yoğun bir yöntemle geçişine işaret etmektedir. Bu tespit Bilgesam raporunda da yapılmaktadır. Buna göre “Taktik açıdan eskiden kullanılan ‘ara-bul-yok et’ olarak özetlenebilecek sadece kara birliklerine ve teröristlerin bir çember içine alınarak bu çember içinde aranıp bulunmasına dayanan eski yaklaşım yerine yoğun istihbarata dayanan, kara ve hava unsurlarının müşterek kullanıldığı ve özel birliklerle hava kuvvetlerinin yakın koordinesiyle icra edilen, hedef tespitinde, haberleşmede ve mühimmatta ileri teknoloji kullanımını öngören ‘izle-gör-yok et’ yaklaşımı başarı ile uygulanmıştır.” (Sandıklı 2012).

Üçüncüsü, PKK hareketin hassas hedeflemeye dayalı ilk aşamasında görünürlüğünü azaltarak kayıplarını göreceli olarak daha düşük seviyelerde tutmayı başarmış ve TSK’yı konvansiyonel manevraya zorlamıştır. Konvansiyonel manevra beklendiği gibi güvenlik güçleri açısından çok daha zorlu geçmiş ve kayıplar bu aşamada verilmiştir. Güvenlik güçleri, hareketin hassas hedeflemeye dayalı birinci aşamasında hiçbir kayıp vermezken, konvansiyonel unsur manevrasına ve yakın

⁷⁷ Ağar tarafından operasyona katılan askerler ile gerçekleştirilen görüşme.

muharebeye girdiği aşamalarda kayıp vermeye başlamıştır. Hepsi operasyonun konvansiyonel manevra aşamasında olmak üzere 6 TSK mensubu ve 2 korucu hayatını kaybetmiş, 9 personel hafif şekilde yaralanmıştır.

Sonuç olarak, şafak Harekatı'nın ilk aşamasında planlı hedeflerin vurularak gizlenen PKK mensuplarının ortaya çıkması amaçlanmıştır. Diğer aşamalarda manevra yapan dinamik hedefler yakın hava desteği ile imha edilmiş, edilemeyenlerle ise konvansiyonel unsur manevrası çerçevesinde yakın muharebeye girilmiştir. Bu hareketin Anakonda ve Medusa operasyonlarına nazaran daha başarılı yürütülmesinin iki önemli nedeni vardır. Birincisi, Anakonda hareketinin aksine, hassas hedefleme ve yakın hava desteği unsurları hareket planlamasının en başından itibaren göz önünde bulundurmıştır. Pilotlar, kara unsurları ile birlikte, hedeflerin işaretlenmesi ve uçakların yönlendirilmesi amacıyla harekate katılmışlardır. Ayrıca önceden gerçekleştirilen teknik istihbarat faaliyetleri sayesinde bölgede bulunan silahlı unsur sayısı Anakonda Operasyonu'na nazaran çok daha kati bir şekilde tespit edilerek planlamalar en baştan buna göre yürütülmüştür. İkinci fark, TSK bünyesindeki unsurların, yakın hava desteğinin eşgüdümü konusunda, NATO bünyesindeki Kanada askerlerinden daha yetenekli ve tecrübeli olmalarıdır. Bu nedenle aynen Afganistan gibi zorlu dağlık araziye sahip olan şemdinli kırsalında gerçekleştirilen bu harekatta, kayıplar verilmekle birlikte, inisiyatif hiçbir zaman kaybedilmemiştir.

5.3.c.ii. 2015-2016 Şehir Operasyonları

Terör örgütü PKK'nın konvansiyonel savunmayı hayata geçirdiği bir diğer mekan şehirlerdir. Örgüt, 2015-2016 döneminde, Türkiye sınırları içerisinde çok sayıda il ve ilçe merkezinde alan hakimiyeti sağlamak amacıyla savunma pozisyonları hazırlamış, bu sayede güvenlik güçlerini kapalı alanda konvansiyonel manevraya zorlamıştır. Cemil Bayık Temmuz 2015'te savunma hazırlıkları yapılması talimatı vererek, "halkımız meşru savunma örgütlenmesini ve bilincini geliştirmeli. Bu sadece askeri güçlerin büyütülmesi temelinde (olmamalı)...halk olarak meşru savunmasını geliştirmeli. Tüm halkımız silah almalı, bu temelde kendini eğitmeli ve örgütlemeli. DAIŞ ve sömürgeci tüm güçlerin her türlü saldırısına karşı köylerde, kentlerde, mahallelerde yer altı sistemi, tüneller, mevzi sistemi geliştirmeli" ifadelerinde bulunmuştur (ANF 2015).

Şehirlerde yapılan konvansiyonel savunmaya yönelik hazırlıklar, aynen 2012'de Şemdinli kırsalında yapılan hazırlık gibi, demokratik özerkliğin ilanını amaçlamaktadır. Demokratik özerklik projesi hem askeri hem de idari anlamda alan hakimiyeti sağlanmasını öngörmektedir. Terör örgütü PKK şehir operasyonlarına detaylı bir planlama, eşgüdüm, sevk ve idare altında hazırlanmış, güvenlik güçlerini bilinçli olarak konvansiyonel manevra ve yakın muharebeye çekmiştir. Şehirlerin çok boyutlu yapısını kullanarak, güçlerini önceden belirlenmiş direnç noktalarında yoğunlaştırmayı başarmış, TSK'nın ateş gücünü kullanmasını engellemiş ve yıpratıcı konvansiyonel şehir hareketine mecbur bırakmıştır. Bu durum, Lübnan, Suriye ve Irak'ta yaşanan silahlı çatışmalarla örtüşen bir süreç izlemiştir.

Güvenlik güçleri ile PKK arasında 20 Temmuz 2015 - 3 Haziran 2016 tarihlerinde gerçekleşen şehir çatışmalarının karakteri hakkında en dikkat çekici yorumun, bir

TSK mensubu tarafından yapılan, “peşlerinden gezip durduğumuz didik didik etmek zorunda kaldığımız dağları bırakmışlar, meskun mahallerde karşımıza çıkmışlardı” olduğu değerlendirilmektedir. Bu yorum şehir operasyonlarının açık bir şekilde konvansiyonel hareket olduğunu göstermektedir. Şehir operasyonlarında, alan hakimiyetinin ele geçirilmesi/savunulması amaçlanmıştır. Bu nedenle, çatışmalar uzun süreye yayılmış ve çok sayıda yakın muharebeye girilmiştir. Yaklaşık 11 ay süren şehir operasyonlarında temaslar çoğu kez 2,5-3 metreyle 60-65 metre aralığında gerçekleşmiş, birçok noktada çatışmalar kitlenmiştir (aktaran Ağar 2017, 77-80).⁷⁸

Bu süreçte en şiddetli çatışmalar Sur, Nusaybin ve Cizre’de yaşanmıştır. Bahse konu çatışmalarda güvenlik güçlerinin kayıpları hakkındaki en güvenilir bilgi Diyarbakır/Sur’da gerçekleştirilen ve konvansiyonel aşaması 28 Kasım 2015 - 09 Mart 2016 tarihlerinde süren harekate aittir. Üç ay süren Sur harekatında güvenlik güçleri toplam 71 kayıp vermiştir (Milliyet 2016). Bu durum, silahlı bir grubun mekan değişkenini kullanarak konvansiyonel bir savunmayı göze alması durumunda yaratabileceği tehlikeyi açık şekilde ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere, PKK 2012 sonrasında konvansiyonel savunmayı ısrarlı şekilde kullanmaya çalışmıştır. Bu yöntemi uygulayabileceği yarı açık ve kapalı mekanları da bulmayı başarmıştır. Bu durum uluslararası düzeyde diğer örneklerle de uyumludur. Sıradaki başlıkta bu hareket tarzının sonuçları istatistikî veriler üzerinden incelenecektir.

⁷⁸ Ağar tarafından şehir operasyonlarına katılan Kayseri 1. Komando Tugayı personeli ile yapılan görüşme.

5.3.c.iii. Konvansiyonel Savunmaya Dayalı Hareket Tarzının Değerlendirilmesi

Daha önce vurgulandığı üzere, terör örgütü PKK, TSK'nın 1990'lı yıllarda gerçekleştirdiği bazı sınır ötesi hareketlerde konvansiyonel çatışmaya girmiştir. Bu konvansiyonel tepki ana üs bölgelerini koruma amaçlı gayretlerken, 2012'den sonrasında farklı bir yönetime geçildiği görülmektedir. Bu yeni yöntemde, TSK kontrolünde olmayan bir bölgeye yerleşilerek alan hakimiyeti elde edilmesi ve TSK'nın konvansiyonel manevraya zorlanması amaçlanmaktadır. Türkiye sınırları içerisinde 2012'de Şemdinli'de ve 2015-2016'da Diyarbakır/Sur gibi birçok il ve ilçe merkezinde bu yöntem uygulamaya konulmuştur. Bu başlıkta, PKK'nın 2012 sonrasında TSK'ya karşı konvansiyonel savunma yaptığı hareketler, 2012 öncesindekilerle istatistiki olarak karşılaştırılacaktır. Mekan boyutu kullanılarak, TSK'ya karşı Suriye sınırları içerisinde konvansiyonel savunma yapılan Fırat Kalkanı Harekatı ve Zeytin Dalı Harekatı da verilerin zenginleşmesi amacıyla karşılaştırmaya dahil edilmiştir (Tablo 5.4.-5.5.).

Harekat	Süre	Sayı	Kayıp	Aylık Ort. Kayıp	Kayıp Yüzdesi
Ekim 1992 ⁷⁹	1 ay	~50000	55	55	0,1
Çelik 1 - 1994	1,5 ay	~35000	64	43	0,18
Çelik - 1995	1,5 ay	~35000	11	7	0,03
Çekiç - 1997	2 ay	~50000	114	57	0,23
Güneş - 2008	1/4 ay	~10000 ⁸⁰	27 ⁸¹	108	0,27
Şafak - 2012	1/2 ay	~2000	8	16	0,4
Sur - 2015-2016 ⁸²	3 ay	?	71	23,6	?
Fırat Kalkanı - 2016	7 ay	~8000 ⁸³	72	10	0,9
Zeytin Dalı - 2018	2 ay	~10000 ⁸⁴	52	26	0,52

Tablo 5.4. Konvansiyonel Savunma Yapılan Harekatların Karşılaştırılması

	2012 öncesi	2012 sonrası
Ortalama Süre	45 gün	93,75 gün
Ortalama Sayı	36000	6665 ⁸⁵
Ortalama Kayıp	54,2	50,75
Ortalama Aylık Kayıp	54	18,9
Ortalama Kayıp yüzdesi	0.162	0.6 ⁸⁶

Tablo 5.5. 2012 Öncesi ve Sonrasının Karşılaştırılması

Tablo 5.4. ve Tablo 5.5.'de yer alan veriler incelendiğinde, harekate katılan güvenlik gücü sayısı, verilen kayıpların harekate katılan toplam güvenlik gücü sayısına oranı ve hareket süresi başlıklarında 2012 öncesi ve sonrasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir.

⁷⁹ 2000 öncesinde gerçekleşen harekatlara ait rakamlar için bkz. (Bila 2007) (Özdağ, 2008).

⁸⁰ (Milliyet 2008)

⁸¹ (Reuters 2008)

⁸² Bu harekate katılan güvenlik gücü sayısı hakkında bilgi elde edilememiştir.

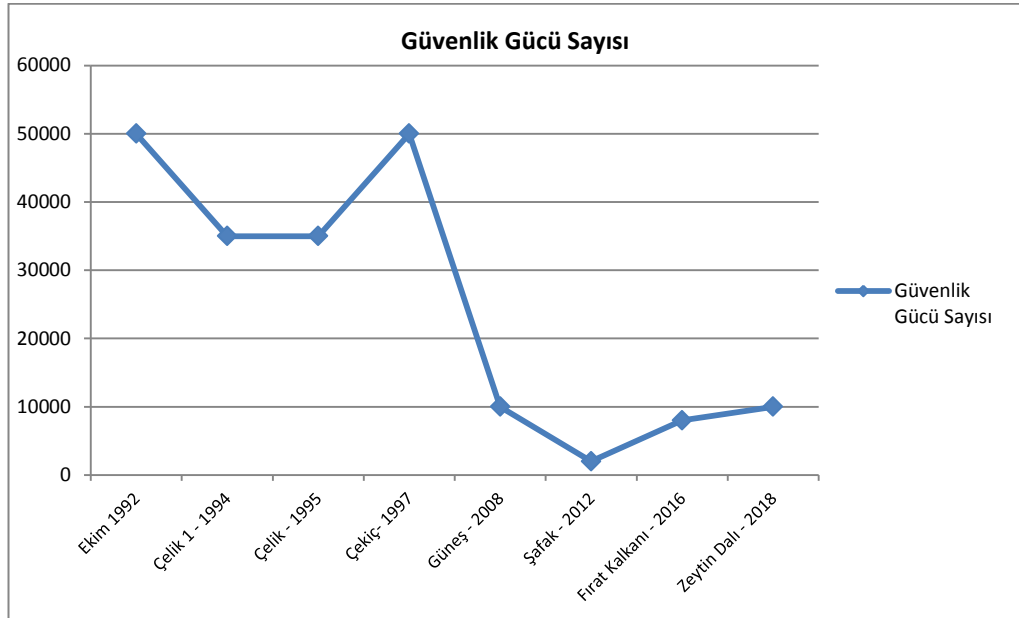
⁸³ Açık kaynaklarda hareketin 3000 askerle başladığı, El Bab harekatı sırasında bu sayının 8000'e ulaştığı belirtilmektedir (Sputnik 2017).

⁸⁴ Harekatın kara safhasının 6400 kişilik bir güçle başladığı belirtilmiştir (Sputnik 2018). İlerleyen aşamalarda JÖH ve PÖH unsurları da hareket dahil olmuştur. Yaklaşık olarak verilen bu rakama, sayıları 15000 olarak verilen ÖSO çatısı altındaki gruplar dahil değildir (Al Jazeera 2018).

⁸⁵ Sur harekatı eklenmemiştir.

⁸⁶ Sur harekatı eklenmemiştir.

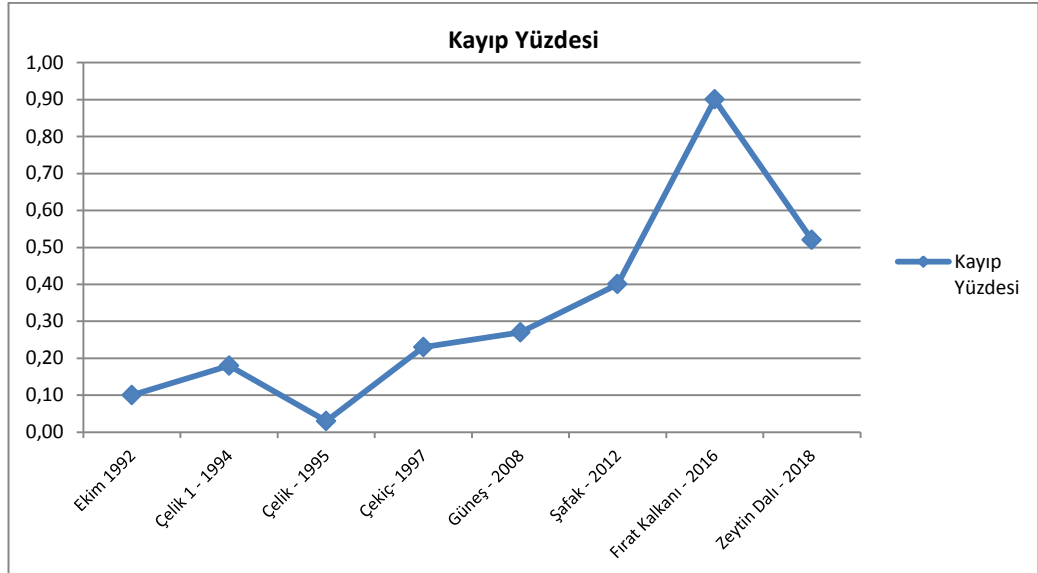
2012 sonrasında gerçekleştirilen hareketler hakkında yapılabilecek ilk tespit, kullanılan konvansiyonel kara birliklerinin sayısının azalmasıdır (Grafik 5.2.). 2012 öncesi gerçekleştirilen konvansiyonel çatışmalarda kullanılan ortalama güvenlik gücü sayısı 36000 iken, bu sayı 2012 sonrasında 6665'e düşmüştür. Bunun en önemli nedeni, TSK'nın giderek profesyonelleşmesi ve emek yoğun yerine teknoloji yoğun hareket planlamasına geçmesidir. Ayrıca Zeytin Dalı Harekati'nda olduğu gibi çok sayıda yerel gücün kullanıldığı da bilinmektedir. Bu çerçevede, Zeytin Dalı Harekati'nda, Afganistan modelinin PKK'ya karşı uygulandığı belirtilebilir.

Grafik 5.2.Harekatlara Katılan Güvenlik Gücü Sayısı

İkinci tespit, kara birliklerinin sayısındaki azalmaya rağmen, ortalama kayıp yüzdesinde ciddi bir artış olmasıdır (Grafik 5.3.). 2012 öncesi gerçekleştirilen hareketler ve 2012 sonrasındakiler karşılaştırıldığında da ortalama kayıp yüzdesinin dört kat arttığı görülmektedir (%0.162-%0.6). Bu rakama Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerine katılan yerel unsurların kayıpları dahil değildir. Sadece Fırat Kalkanı Harekati'nda yaklaşık 600 Özgür Suriye Ordusu mensubu hayatını

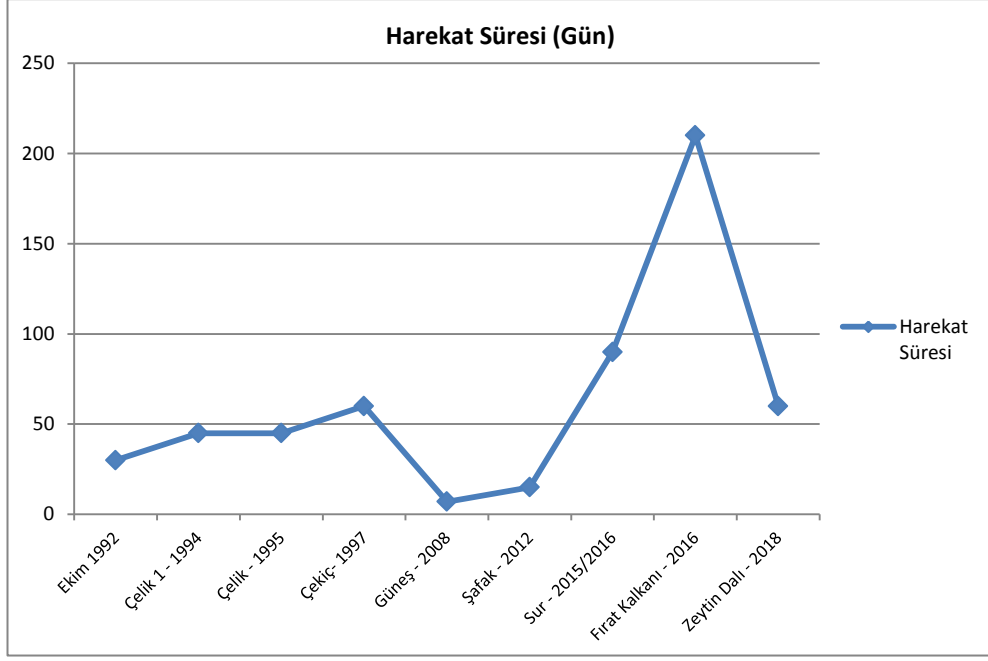
kaybetmiştir (Milliyet 2017). Konvansiyonel hareketlardaki kayıp oranlarındaki artışın, PKK'nın modern sistem taktiklerini giderek daha fazla kullanarak konvansiyonel yeteneklerini arttırması nedeniyle olduğu değerlendirilebilir. PKK, zaman, mekan ve kuvvet değişkenlerini kullanarak, TSK'yı, şartların daha denk olduğu konvansiyonel manevraya zorlamıştır. Bu durum sadece PKK'ya yönelik operasyonlarda değil IŞİD'e karşı gerçekleştirilen Fırat Kalkanı hareketında da gözlemlenmektedir. TSK'nın, modern sistem taktiklerini uygulayan PKK'ya karşı 1990'lı yıllarda olduğu gibi daha kalabalık ancak daha az yetenekli bir güçle hareket düzenlemesi durumunda, sonucun hangi yönde gelişeceğini bilmek mümkün değildir. Diğer taraftan, Biddle'a göre konvansiyonel manevra yeteneği, sayısal üstünlükten daha önemlidir. Ayrıca Rusların Birinci Çeçenistan hareketında, İsrail'in Lübnan'da, Kanada askerilerinin ise Afganistan da benzer tecrübeler yaşadıkları bilinmektedir.

Grafik 5.3.TSK'nın Kayıplarının Oranı

Sur'da gerçekleştirilen harekate katılan güvenlik gücü sayısı hakkında bilgiye ulaşılamamış, bu nedenle grafiğe dahil edilmemiştir. Diğer taraftan, gerek yüz ölçümü gerekse binaların sıklığı açısından çok dar bir bölgede gerçekleşen harekatta, çok fazla sayıda konvansiyonel unsurun kullanılabilmesi mümkün görülmemektedir. Sur hareketında güvenlik güçlerinin 71 kayıp verdiği göz önüne alındığında, kayıp yüzdesinin ortalamanın çok üzerinde olacağı tahmin edilebilir. Grafiğe bakıldığında Zeytin Dalı Harekatı'nda bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Diğer taraftan, bu hareket Afrin kırsalıyla sınırlı kalmış ve şehir merkezinde konvansiyonel bir çatışma yaşanmamıştır. Bu nedenle, hareketin şehir merkezine yansıdığı bir senaryoda, yaşanacak kayıpların yüzdesinin artacağı öngörülmelidir.

Bu başlık çerçevesinde yapılan son tespit, hareketlerin süresinin uzamasıdır (Grafik 5.4.). 2012 öncesi gerçekleştirilen hareketler ve 2012 sonrasındakiler karşılaştırıldığında sürenin iki kat arttığı görülmektedir (45 gün - 93,75 gün). Güneş Harekatı örneğinde olduğu gibi, sınır ötesi hareketlerin süresi dış siyasi gelişmelerden etkilenmiştir. Diğer taraftan çalışma sınırları açısından ele alınırsa, bu durum TSK'nın daha yavaş hareket ettiğini ve Rusların Birinci Çeçenistan savaşında yaptıkları hataları tekrarlamadığını göstermektedir. Biddle'ın da belirttiği üzere, modern sistem taktiklerinin uygulanarak görünürlüğü azaltılması yavaş ilerlenmesine neden olmaktadır. Sur'da gerçekleştirilen hareket, sınır dışı hareketlerin aksine, çok daha küçük yüzölçümüne sahip, tecrit edilerek dışarıdan destek alması önlenen bir alanda gerçekleştirilmiş, ancak hareket üç ay sürmüştür. Zeytin Dalı Harekatı'nın da 2018 Mayıs'ına kadar yaklaşık beş ay devam etmesi öngörülmüş, ancak hareket PKK'nın Afrin şehir merkezinden çekilmesi nedeniyle iki ay sürmüş ve kayıp sayısındaki olası artışın önüne geçilmiştir.

Grafik 5.4. Harekat Sürelerinin Karşılaştırılması

5.4. Değerlendirme

Bu bölümde, hassas hedefleme kabiliyetinin, TSK'nın hareket tarzı üzerindeki etkisi ve terör örgütü PKK'nın teknoloji asimetrisini dengelemek için hangi adımları attığı incelenmiştir. Bu sayede, çalışma kapsamında ortaya atılan hipotezlerin test edilmesi sağlanmıştır.

Kronolojik olarak incelendiğinde TSK'nın hassas hedefleme teknolojisindeki gelişme ile PKK'nın yöntem değişikliği arasında etkileşim olduğu görülmektedir. TSK'nın, PKK'nın konvansiyonel tarzdaki saldırılarına başladığı 2007 yılından itibaren teknik istihbarat, komuta-kontrol ve hassas güdümlü mühimmat teknolojilerine yaptığı yatırımları arttırmıştır. Bu yatırımların etkisinin 2012'den itibaren hissedilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bu durum hem örgüt yöneticilerinin söylemlerine hem de istatistiki verilere yansımıştır. PKK 2012 sonrasında teknolojik

asimetriyi dengelemek için tepki vermiştir. Bu tepki, modern sistem taktiklerini, zaman, mekan ve kuvvet değişkenleri üzerinden hayata geçirilmesidir.

PKK'nın verdiği ilk tepki zaman boyutundadır. ANF'de yer alan eylem videoları incelendiğinde, PKK'nın 2012 sonrasında düzenlediği eylemlerin neredeyse tamamını gündüz saatlerinde gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Bunun nedeni TSK'nın gece görüş teknolojisi sayesinde geceye sahip olması ve karanlığın artık PKK için koruma sağlayamamasıdır. İkinci tepki kuvvet boyutundadır. PKK ateş gücünün öldürücülüğünden korunmak amacıyla kuvvetlerini dağıtmıştır. “Profesyonel modern gerilla” adı altında oluşturulan yeni yapının temel amacı görünürlüğü azaltarak hedef olmaktan kurtulmaktır. Bu kaçınılmaz olarak konvansiyonel saldırı kapasitesini etkilemiştir. PKK artık konvansiyonel amaçlı saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybetmiştir. Bu durum istatistiki olarak da görülmektedir. Örgüt son konvansiyonel saldırısını 2012 yılında gerçekleştirmiştir. Bu sonuç, hipotez-1 (Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir)’i desteklemektedir. Üçüncü tepki mekan boyutundadır. Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti amacına ulaşmak için konvansiyonel savunmayı kullanmaya başlamıştır. Konvansiyonel savunma yapmak, teknolojik asimetri yaşayan bir aktörün güçlerini bir noktada toplayabilmesi ve alan hakimiyeti iddia edebilmesi için geriye kalan tek yoldur. Bu yöntem, TSK'nın 1992-2007 yıllarında Kuzey Irak'a yönelik gerçekleştirdiği sınır ötesi harekatlarda gerçekleştirilen konvansiyonel savunmadan farklıdır. Bu dönemde PKK ana üs bölgelerini korumak adına yeterli teknik ve taktik yeteneğe sahip olmamasına rağmen konvansiyonel savunma yapmış ve büyük kayıplar vermiştir. 2012 sonrasında hayata geçirilen konvansiyonel savunma ise

koruma içgüdüleriyle değil, bilinçli olarak tercih edilmiştir. Bu yeni hareket tarzına göre Türkiye sınırları içerisinde konvansiyonel savunmaya uygun bir mekanda güç yoğunluğu oluşturularak alan hakimiyeti tesis edilmiştir. PKK bu hedef için Şemdinli kırsalı ve şehir merkezlerini seçmiştir. Bu sonuç, hipotez-2 (Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir)'yi desteklemektedir. Bu bölümde son olarak PKK'nın 2012 öncesinde gerçekleştirdiği konvansiyonel savunmalar ile 2012 sonrasında gerçekleştirilenler karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda harekate katılan güvenlik gücü sayısının yaklaşık altı kat azaldığı, kayıpların harekate katılan güvenlik gücü sayısına oranının yaklaşık dört kat arttığı ve hareketlerin iki kat daha uzun sürdüğü tespit edilmiştir.

İstatistiki veriler göz önüne alındığında, 2012'den sonra gerçekleştirilen hareketler, Biddle'ın "*kontrollü hücum*" olarak adlandırdığı duruma uymaktadır. Buna göre, çatışmanın her iki tarafının da modern sistem taktikleri uyguladıkları durumda, saldıran ile savunanın kayıpları daha dengeli şekilde artar, arazi kazanımı yavaş ilerler, hareketler daha uzun sürer ve teknolojinin yarattığı asimetri azalır (Biddle 2004, 74). Bu tespit, terör örgütü PKK'nın konvansiyonel savunmaya dayalı yeni hareket tarzının sonuçlarını özetlemektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Teknolojik gelişmeler hareket planlamalarını ve taktik uygulamaları etkileyerek silahlı çatışmaların seyrini değiştirmektedir. Akademik yazında Askeri Alanda Devrim başlığı altında ele alınan söz konusu etkileşim, bu çalışmada ateş gücü ve manevra kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Tarihsel sürece baktığımızda, Askeri Alanda Devrim'lerin ateş gücü ve manevra arasındaki dengeyi dönemsel olarak etkilediği görülmektedir. Bu durum bir sarkacın hareketine benzetilebilir. Günümüzde yaşanan Askeri Alanda Devrim, sarkacı ateş gücü tarafına itmiştir. Bu sürecin merkezinde, modern ateş gücü olarak da adlandırılan hassas hedefleme teknolojisi bulunmaktadır.

Akademik ve askeri çevrelerde, modern ateş gücüne dayalı hareket tarzının başarılı olup olmadığı hakkında yoğun bir tartışma yaşanmaktadır. Buna göre, modern ateş gücüne sahip olan aktörler, konvansiyonel manevralar yaparak riske girmek yerine, ateş gücüne dayanarak kansız zaferler kazanmaya çalışmaktadır. Manevra yaklaşımını savunanlar ise bu görüşe karşı çıkararak, ateş gücünün sınırlılıklarına ve konvansiyonel kara birlikleri ile sağlanacak olan alan hakimiyetinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımı temsil eden teoriler arasında modern sistem güç kullanım teorisi öne çıkmaktadır.

TSK, hassas hedefleme teknolojisine dayalı modern ateş gücüne sahip bir aktördür. TSK, 1990'lı yıllar boyunca uyguladığı emek yoğun ara-bul-yok et taktikleri yerine hassas hedeflemeye dayalı yeni bir yönteme geçmiştir. Bu sayede, nicelik olarak daha küçük, ancak yönlendirdiği ateş gücü çok daha büyük olan

manevra unsurları kullanmayı amaçlamıştır. Bu yöntemde alan hakimiyeti konvansiyonel birliklerle değil algılayıcılarla sağlanmaktadır.

Kronolojik olarak incelendiğinde, TSK'nın 2007 sonrasında ateş gücüne dayalı teknolojiye ve taktik uygulamalara yatırım yaptığı görülmektedir. Bu çerçevede, ateş gücü ve manevra unsurlarının yapısında değişikliğe gidilmiştir. Özellikle, hassas hedeflemeyi oluşturan tespit, sabitleme ve imha unsurlarına yönelik yatırım yapıldığı görülmektedir. Özellikle SİHA'ların temini, birçok harekatta kara unsurlarına olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Bu kabiliyet sayesinde, TSK'nın yurt içi ve yurt dışında hassas hedeflemeye dayalı gerçekleştirdiği hareketlerin sayısında artış yaşanmıştır. Bu değişim manevra unsurlarına da yansımıştır. Günümüzde, konvansiyonel manevra yapan birliklerin tamamen profesyonel kadrolardan oluşturulduğu görülmektedir. TSK'nın nicelikten ziyade niteliğin ön plana çıktığı günümüz çatışma koşullarına uyum sağladığı ve havada ağır karada hafif olmaya çalıştığı görülmektedir.

TSK'nın ateş gücüne dayalı taktiklerini ilk elden tecrübe eden PKK, ortaya çıkan asimetriyi kısa bir süre içerisinde fark ederek tepki vermiştir. Bu durum PKK yöneticilerinin söylemlerine de açık bir şekilde yansımıştır. PKK'nın verdiği tepkinin hassas hedeflemenin ağırlık merkezini oluşturan tespit ve sabitleme aşamalarını hedef aldığı görülmektedir. Bu sayede TSK'nın ateş gücüne dayalı taktik üstünlüğünün engellenmesi ve manevraya çekilmesi hedeflenmiştir. PKK bu amaçla, modern sistem taktiklerini zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında operasyonel hale getirmiştir. PKK, bu yöntem değişikliği nedeniyle, alan hakimiyeti hedefine, konvansiyonel saldırı yerine konvansiyonel savunma ile ulaşmaya çalışmıştır. Bu durum çalışma kapsamında oluşturulan hipotez-1 (Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu

yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir.) ve hipotez-2 (Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir.) ile test edilmiştir.

Konvansiyonel savunmaya dayalı planlama, ana üslerin korunması amacıyla yapılan mecburi bir savunma değil, bilinçli bir tercihtir. PKK bu hedef doğrultusunda, 2012-2016 yıllarında Türkiye sınırları içerisinde güvenlik güçlerinin yeterli alan hakimiyeti kuramadığı bölgeleri hedef alarak, konvansiyonel savunma hattı oluşturmuştur. Aslında bu durum uluslararası sistemde yaşanan bir eğilime işaret etmektedir. Teknoloji odaklı güç asimetrisi yaşayan aktörler, konvansiyonel saldırı hedefinden feragat ederek, asimetriyi dengeleyebilecekleri mekanlarda konvansiyonel savunma hatları oluşturmaktadır. 2006 Lübnan Savaşı örneğinde, Hizbullah İsrail'in ağırlık merkezini oluşturan şehirlere yönelik roket saldırısı tehdidi oluşturarak, İsrail'i konvansiyonel manevraya zorlamış ve birçoklarına göre savaşı kazanmıştır.

PKK'nın hareket tarzındaki değişimin test edilmesi amacıyla öncelikle, dağılma ve görünürlüğü azaltma olarak kavramsallaştırılan modern sistem taktiklerinin PKK söylemindeki yeri incelenmiştir. PKK söyleminde bu fikrin “modern profesyonel gerilla” olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır. Örgüt, 2012-2013 döneminde hayata geçirdiği “modern profesyonel gerilla” modeli ile teşkilat yapısını daha küçük ve gizliliğe önem veren birimler haline getirmeye çalışmıştır.

Sonrasında, PKK'nın modern sistem taktiklerini zaman, mekan ve kuvvet boyutlarında nasıl operasyonel hale getirdiği araştırılmıştır. PKK, öncelikle zaman boyutunda tepki vermiş ve manevralarını geceden gündüze çekmiştir. Bunun nedeni, TSK'nın, sahip olduğu algılayıcı teknolojisi sayesinde geceyi kontrol etmesidir. PKK, zaman boyutunu kullanarak gece görüş sistemlerinden kurtulmayı

amaçlamıştır. Bu durum eylem zamanlarına doğrudan yansımıştır. İstatistiki verilerin incelenmesi neticesinde, terör örgütü PKK tarafından 24 Ağustos 2012 – 22 Ekim 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen farklı özelliklerdeki toplam 182 eylemden 175'inin gündüz saatlerinde yapıldığı belirlenmiştir.

İkincisi, PKK'nın kuvvet boyutunda küçülmeye gitmesi nedeniyle konvansiyonel saldırı kabiliyetini kaybettiği görülmüştür. Bu durum PKK'nın Hakkari bölgesinde gerçekleştirdiği konvansiyonel saldırılar üzerinden test edilmiştir. PKK'nın 1990'lar boyunca Hakkari bölgesindeki temel taktiği, konvansiyonel saldırılar düzenlemek suretiyle alan hakimiyeti sağlanması olmuştur. Özellikle 1991-1992 sürecinde, konvansiyonel manevraya dayalı imha savaşı yürütülerek, TSK'nın bölgeden çekilmesi amaçlanmıştır. PKK'nın hareket tarzı 1993-1999'da imhadan yıpratmaya dönmekle birlikte, TSK, konvansiyonel taktikler kullanılarak gerçekleştirilmeye devam edilen saldırılarda çok sayıda kayıp vermiştir. Bu taktiğin 2007-2012'de de sürdürüldüğü görülmektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen 7 saldırıda TSK toplam 85 kayıp vermiştir. Bu oran, konvansiyonel saldırıların en güçlü şekilde gerçekleştirildiği 1991-1992 dönemine yakın bir seviyededir (12,1 - 14,8). Bu veriler PKK'nın 2012'ye kadar konvansiyonel saldırı kabiliyetini devam ettirdiğine işaret etmektedir. Diğer taraftan 2013-2018 yıllarında hiçbir konvansiyonel saldırı gerçekleştirilmemiştir. Bu dönem, TSK'nın hassas hedeflemeye geçtiği dönem ile eşleşmektedir. Örgüt yöneticilerinin söylemleri de bu tespit ile örtüşmektedir. Ortaya çıkan sonuç hipotez-1 (Kuvvet boyutunda yapılan değişiklik nedeniyle PKK konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini ve bu yolla alan hakimiyeti sağlama imkanını kaybetmiştir.)'i desteklemektedir.

Üçüncü olarak, PKK'nın mekan boyutunu nasıl kullandığı araştırılmıştır. Bu çerçevede, konvansiyonel saldırı kabiliyetini kaybeden PKK'nın, mekan boyutunu

kullanarak konvansiyonel savunma arayışına girdiği görülmüştür. Bu durum 1991-2007 yıllarında gerçekleştirilen sınır ötesi hareketlerin aksine, Türkiye sınırları içerisinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte PKK edilgen değil etken bir rol oynamış, TSK'yı konvansiyonel manevraya zorlamıştır. PKK bu süreçte lojistik merkez ve karargah olarak kullandığı cephe gerisindeki ana kampları korumaya çalışmamış, adeta sonuç alıcı ve imhaya dayalı bir meydan muharebesinin gerçekleştirileceği mekanları seçmiştir.

Bu yöntemin ilk örneği Eylül 2012'de Şemdinli kırsalında hayata geçirilmiştir. PKK Şemdinli de, Türkiye sınırları içerisinde o güne kadar gerçekleştirdiği en geniş kapsamlı konvansiyonel savunmayı uygulamıştır. TSK, Şemdinli kırsalında hazırlanan savunma mevzilerinin imhası için başlatılan Şafak Harekatı'nda ilk defa tamamen profesyonel birliklerden oluşan bir güç ile konvansiyonel manevra yapmıştır. Bu durum hareket planlamasına da yansımıştır. Şafak Harekatı, TSK'nın 1990'lı yıllarda hedeflerin tespiti, sabitlenmesi ve imhası için sıklıkla kullandığı konvansiyonel birlik manevrasına dayalı emek yoğun ara-bul-yok et taktiklerinden, teknoloji yoğun yönetime geçişine işaret etmektedir. PKK, dağlık araziye dayalı konvansiyonel savunma yöntemini, 2012 sonrasında Hakkari bölgesinde uygulamaya devam etmiştir. TSK tarafından Mayıs 2016'dan itibaren Çukurca'nın dağlık kesimindeki PKK üslerine yönelik gerçekleştirilen ve süresi bir haftaya kadar çıkan hareketlerde PKK'nın alan hakimiyetini kaybetmemek amacıyla teması uzun süre kesmediği, yakın muharebeleri kabul ettiği, taktik seviyede karşı saldırılar gerçekleştirdiği ve operasyonel seviyede takviye unsurlar gönderdiği görülmektedir.

PKK'nın mekan boyutunu kullanarak konvansiyonel savunma gerçekleştirdiği ikinci alan şehir merkezleridir. PKK 2015-2016 yıllarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde çok sayıda il ve ilçe merkezinde alan hakimiyeti ilan ederek,

güvenlik güçlerini konvansiyonel manevraya zorlamıştır. Bu çalışmada ele alınan örnek Diyarbakır/Sur'da gerçekleştirilen harekattır. Yaklaşık üç ay süren harekatta güvenlik güçleri 71 kayıp vermiştir. Sur harekatı şehirlerde konvansiyonel manevraya zorlanan aktörlerin karşı karşıya olduğu tehlikeleri göstermesi açısından dikkat çekici bir örnektir.

Mekan boyutu çerçevesinde son olarak, PKK'nın 2012 öncesinde ve sonrasında gerçekleştirdiği konvansiyonel savunmalar istatistiki olarak karşılaştırılmıştır. Bu çerçevede üç önemli sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. 2012 sonrasında gerçekleştirilen hareketler hakkında yapılan ilk tespit, TSK'nın kullandığı konvansiyonel kara birliklerinin sayısının azalmasıdır. 2012 öncesi gerçekleştirilen konvansiyonel çatışmalarda kullanılan ortalama güvenlik gücü sayısı 36000 iken, bu sayı 2012 sonrasında 6665'e düşmüştür. Bunun en önemli nedeni, TSK'nın giderek profesyonelleşmesi ve emek yoğun yerine teknoloji yoğun hareket tarzına geçmesidir. İkinci tespit, kara birliklerinin sayısındaki azalmaya rağmen, ortalama kayıp yüzdesinde ciddi bir artış olmasıdır. 2012 öncesi ve 2012 sonrasında gerçekleştirilen hareketler karşılaştırıldığında ortalama kayıp yüzdesinin dört kat arttığı görülmektedir (%0.162-%0.6). Konvansiyonel hareketlardaki kayıp oranlarındaki artışın, terör örgütü PKK'nın modern sistem taktiklerini giderek daha fazla kullanarak konvansiyonel yeteneklerini arttırması nedeniyle olduğu değerlendirilebilir. PKK, zaman, mekan ve kuvvet değişkenlerini kullanarak, TSK'yı şartların daha denk olduğu konvansiyonel manevraya zorlamıştır. Bu durum sadece PKK'ya yönelik operasyonlarda değil IŞİD'e karşı gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekatı'nda da gözlemlenmektedir. Bu çerçevede yapılan üçüncü tespit, hareketlerin süresinin uzamasıdır. 2012 öncesi gerçekleştirilen hareketler ve 2012 sonrasındakiler karşılaştırıldığında sürenin iki kat arttığı görülmektedir (45 gün-

93,75 gün). İstatistiki veriler göz önüne alındığında, 2012'den sonra gerçekleştirilen hareketler, Biddle'in "*kontrollü hücum*" olarak adlandırdığı duruma uymaktadır. Buna göre, çatışmanın her iki tarafının da modern sistem taktiklerine bağlı kaldığı bir durumda, saldıran ile savunanın kayıpları daha dengeli şekilde artar, arazi kazanımı yavaş ilerler, hareketler daha uzun sürer ve teknolojinin yarattığı asimetri azalır. Bu tespit, PKK'nın konvansiyonel savunmaya dayalı hareket tarzının sonuçlarını özetlemektedir.

Örgüt yöneticilerinin söylemleri, PKK'nın Türkiye içerisinde gerçekleştirdiği savunmaların niteliği ve istatistiki veriler birlikte incelendiğinde, PKK'nın teknoloji asimetrisi nedeniyle kaybettiği alan hakimiyeti hedefine, konvansiyonel savunma üzerinden tekrar sahip olmaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum hipotez-2 (Konvansiyonel saldırı gerçekleştirme kapasitesini kaybeden PKK, alan hakimiyeti sağlamak üzere konvansiyonel savunmaya dayalı bir yöntem geliştirmiştir)'yi desteklemektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada, modern ateş gücü olarak tanımlanan hassas hedefleme teknolojisinin silahlı çatışmalara olan etkisi incelenmiştir. Bu etki ateş gücü ve manevra kavramları çerçevesinde ele alınmıştır. Vaka analizi olarak, TSK ile terör örgütü PKK arasındaki mücadele ele alınmış ve test edilen hipotezler neticesinde, sürecin 21. yüzyılda yaşanan diğer çatışmalarla benzer bir eğilim izlediği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Ağar, Abdullah. 2017. *Özgür Şehit*, İstanbul: Remzi Kitapevi

Al Jazeera. 2018, “Turkey Deploys Thousands of FSA Rebels at Syria Border”.
Erişim tarihi: 02 Haziran 2018. <https://www.aljazeera.com/news/2018/01/turkey-deploys-thousands-fsa-rebels-syria-border-180120070616740.html>

Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1.9. 2006. Targeting. Washington:
Department of the Air Force.

Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-3. 2007. Irregular Warfare. Washington:
Department of the Air Force

AP 3000 British Air and Space Power Doctrine. 2009. Swindon: Air Staff Ministry
of Defence.

ANF. 2012a. “Şemdinli’de Tarihi Gerilla Hakimiyeti.” 24 Ağustos Erişim tarihi: 01
Kasım 2018.

ANF. 2012b. “Gediktepe Gerillanın Eline Geçti.” 01 Ağustos Erişim tarihi: 01
Kasım 2018.

ANF. 2015. “Bayık: Yaşam da Ölüm de bu Topraklarda Olmalı.” 19 Temmuz Erişim
tarihi: 01 Kasım 2018.

ANF. 2016. “Bayık Mücadeleyle Önder Apo'nun Özgürlüğünün Yolunu Açacağız.”
20 Ekim Erişim tarihi: 01 Kasım 2018.

ANF. 2017a. “HPG'nin 2 yıllık savaş bilançosu üzerine.” 26 Temmuz Erişim tarihi:
01 Kasım 2018.

ANF. 2017b. “Karayılan: Tüm Kürt Halkı, ‘HAYIR’ Demeli.” 23 Mart Erişim tarihi: 01 Kasım 2018.

ANF. 2017c. “Karayılan: Gerilla Yenilmezliğini Herkese Gösterecektir.” 20 Mart Erişim tarihi: 01 Kasım 2018.

ANF. 2018a. “Karayılan: 21. Yüzyıl Gerillası Gelişiyor.” 02 Kasım Erişim tarihi: 01 Kasım 2018.

ANF. 2018b. “Karayılan: Geniş bir Hamle Başlattık, Sömürgeciliği Yeneceğiz.” 20 Nisan Erişim tarihi: 01 Kasım 2018.

ANF. 2018c. “Bayık: Gerilla ve Halk İşgalcileri Bozguna Uğratacak” 22 Haziran Erişim tarihi: 01 Kasım 2018.

Arkin, William M. 2007. *Divining Victory Airpower in the 2006 Israel Hezbollah War*, Alabama: Air University Press.

Andres, Richard B., Wills, Craig ve Griffith, Thomas E. 2006. “Winning with Allies and the Strategic Value of the Afghan Model.” *International Security*, 30(3): 124–160.

Antal, John F. 1998. *The Ascendancy of Fires*. Pennsylvania: U.S. Army War College.

Aselsan 2018. “Sözleşme İmzalanması.” Erişim tarihi: 03 Temmuz 2018.
<http://www.aselsan.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/BistDuyurular/Sayfalar/kap1816.aspx>

Avant, Deborah D. 1994. *Political Institutions and Military Change: Lessons from Peripheral Wars*. New York: Cornell University Press.

Bellamy, Christopher. 1990. *The Evolution of Modern Land Warfare: Theory and Practice*. New York: Routledge.

Balestrieri, Steve. 2017. "Air Force Combat Controllers the "Under the Radar" Special Operators" Erişim Tarihi: 27 Nisan 2017.
<http://specialoperations.com/30783/air-force-combat-controllers-radar-special-operators/>

Bengo, Yacov ve Segal Giora. 2015. "The Post-Operational Level Age: The Operational Focus Approach, Part 2." *Infinity Journal*, 4(4): 3-10

Benitez, Mike. 2017. "Taking Airpower for Granted: A Smart Bomb Story." Erişim tarihi: 08 Haziran 2018. <https://warontherocks.com/2017/08/taking-airpower-for-granted-a-smart-bomb-story/>

Biddle, Stephen. 1996. "Victory Misunderstood What the Gulf War Tells Us About the Future of Conflict." *International Security*. 21(2): 139-179

Biddle, Stephen. 1998. "The Past as Prologue: Assessing Theories of Future Warfare." *Security Studies*. 8(1): 1-74.

Biddle, Stephen. 2002. *Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*, Pennsylvania: U.S. Army War College.

Biddle, Stephen. 2004. *Military Power Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*. New Jersey: Princeton University Press.

Biddle, Stephen. 2006. "Airpower, and Modern Warfare The Afghan Model in Afghanistan and Iraq." *International Security*. 30(3): 161–176,

Biddle, Stephen. 2007. "Toppling The Taliban in Afghanistan." *Understanding Victory and Defeat in Contemporary War* içinde, derleyen Jan Angstrom ve Isabelle Duyvesteyn, 187-205. Londra: Frank Cass.

Biddle, Stephen. 2007. "Speed Kills? Reassessing the Role of Speed, Precision, and Situation Awareness in the Fall of Saddam." *Journal of Strategic Studies*. 30(1): 3-46.

Biddle, Stephen ve Friedman Jeffrey A. 2008. *The 2006 Lebanon Campaign and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*. Pennsylvania: Strategic Studies Institute.

Bila, Fikret. 2007. *Komutanlar Cephesi*, İstanbul: Detay Yayıncılık.

Bila, Fikret. 2016. *İdeolojik Kodlarıyla Kağıt Üstündeki PKK*, İstanbul: Doğan Kitap.

Bishop, Ryan ve Clancey, Gregory. 2004. "The City-as-Target, or Perpetuation and Death." *Cities, War, and Terrorism: Towards an Urban Geopolitics* içinde derleyen Stephen Graham, 54-74. Oxford: Blackwell.

Black, Jeremy.2009. *Savaş ve Dünya*. Çeviren Yeliz Özkan. Ankara: Dost Kitapevi.

Blasko, Dennis J. 2011. "Technology Determines Tactics: The Relationship between Technology and Doctrine in Chinese Military Thinking." *Journal of Strategic Studies*. 34(3): 355-381.

Boston, Scott. 2017. *Dara Massicot, The Russian Way of Warfare A Primer*. California: RAND.

Boot, Max. 2003. "The New American Way of War." *Foreign Affairs*, 82(4): 41-58.

Max, Boot. 2014. *Görünmeyen Ordular Gerilla Tarihi*. Çeviren Fethi Aytuna. İstanbul: Inkılap Kitapevi.

Bowden, Mark. 1999. *Black Hawk Down: A Story of Modern War*, New York: Signet.

Bowden, Mark. 2012. *The Finish: The Killing of Osama Bin Laden*, New York:Atlantic Monthly Press.

Brown, Harold. 1981. *ABD Savunma Bakanlığı 1982 Yılı Bütçe Raporu*, Washington.

Cantener, Ömer Faruk ve Tümlü, Fatih. 2016. “PKK Terör Örgütünün Eylemlerinin Güvenlik Güçleri Zayıtı Açısından Analizi.” *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. 26(1): 1-22

Carter, Ashton B., Lettre, Marcel ve Smith, Shane. 2000. “Keeping the Technological Edge.” *Keeping the Edge Managing Defense for the Future* içinde derleyen Ashton B. Carter ve John P. White, 129-164. New Hampshire: Puritan Press

Cebrowski, Arthur K. ve Garska, John H. 1998. “Network-Centric Warfare: Its Origin and Future.” *US Naval Institute Proceedings Magazine*. Erişim tarihi: 07 Haziran 2018. <http://www.iwar.org.uk/rma/resources/ncw/network-centric-warfare.htm>

Cebrowski, Arthur K. 2003. *Military Transformation A Strategic Approach*, Washington: Office of Force Transformation.

CNN Türk 2011, “4 Predator İncirlik'te.” Erişim tarihi: 05 Temmuz 2018. <https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/11/15/4.predator.incirlikte/636781.0/index.html>

CNN Türk 2018a, “Afrin Kahramanları Anlatıyor 1. Bölüm.” Erişim tarihi: 04 Ekim 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=TGt2vCYrIrc>

CNN Türk 2018b. “Afrin Kahramanları Anlatıyor 2. Bölüm.” Erişim tarihi: 04 Ekim 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=0-oT5tnYIk4>

Cockburn, Patrick. 2011. “NATO in Libya has Failed to learn Costly Lessons of Afghanistan.” *Independent*, 24 Haziran. Erişim tarihi: 08 Haziran 2018. <http://www.independent.co.uk/Voices/commentators/patrick-cockburn-nato-in-libya-has-failed-to-learn-costly-lessons-of-afghanistan-2319539.html>

Cohen, Eliot A. 1984. “Constraints on America's Conduct of Small Wars.” *International Security*. 9(2):151-181.

Cohen, Eliot A. 1994. "The Mystique of Air Power." *Foreign Affairs*, 73(1): 109-124

Cohen, Eliot A. 1996. "A Revolution in Warfare." *Foreign Affairs*, 75(2): 37-54.

Collins Jeffrey ve Futter Andrew. 2015. "Reassessing the Revolution in Military Affairs Transformation, Evolution and Lessons Learnt" *Reassessing the Revolution in Military Affairs Transformation, Evolution and Lessons Learnt* içinde, derleyen Jeffrey Collins ve Andrew Futter, 1-15

Cordesman, Anthony H. 2014. The Real Revolution in Military Affairs. Erişim tarihi: 12 Mart 2018. <https://www.csis.org/analysis/real-revolution-military-affairs>

Corum, James S. 2008. "On Airpower, Land Power, and Counterinsurgency: Getting Doctrine Right." *Joint Forces Quarterly*. 49: 93-97.

Coward, Martin. 2009. *Urbicide The Politics of Urban Destruction*, Oxford: Routledge.

Crevelde, Martin van, Brower, Kenneth S., ve Canby Steven L. 2001. *Air Power and Maneuver Warfare*, Alabama: Airwar College

Crevelde, Martin Van. 2001. *The Age of Airpower*. New York: Public Affairs.

Clausewitz, Carl von. 1999. *Savaş Üzerine*. Çeviren H. Fahri Çeliker. İstanbul:Özne Yayınları.

Cordesman, Anthony H. 2006. *Preliminary "Lessons" of the Israeli-Hezbollah War*. Washington:Center for Strategic and International Studies.

Crooke, Alastair ve Perry, Mark. 2006. "How Hezbollah Defeated Israel, Part 1: Winning the Intelligence War." *Asia Times*. Erişim tarihi: 12 Mart 2018. <http://www.conflictsforum.org/2006/how-hezbollah-defeated-israel/>

Crooke, Alastair ve Perry, Mark. 2006. "How Hezbollah Defeated Israel, Part 2: Winning the Ground War." *Asia Times*. Erişim tarihi: 12 Mart 2018.

<http://www.conflictsforum.org/2006/how-hezbollah-defeated-israel-2/>

Czege, Huba Wass de ve Echevarria, J. Antulio. 1999. "Landpower and Future Strategy: Insights from the Army after Next." *Joint Forces Quarterly*. 21:62-69

Deptula, David. 2001. *Effects Based Operations: Change in the Nature of Warfare*. Virginia: Aerospace Education Foundation

Deptula, David. 2009. "ABD Savunma Bakanlığı'nda verilen basın bilgilendirmesi." 23 Temmuz. Erişim tarihi: 09 Haziran 2018.

<http://archive.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=4451>

Deptula, David. 2015. *The Combat Cloud: A Vision of 21st Century Warfare*, Washington: Association of Old Crows.

DHA. 2018, "TSK'ya Dört Yeni Komando Tugayı." Erişim tarihi: 15 Ağustos 2018. https://www.dha.com.tr/yurt/tskya-dort-yeni-komando-tugayi/haber-1594294?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

Douhet, Giulio. 1983. *The Command of the Air*. Çeviren: Dino Ferrari. Washington: Office of Air Force History.

Dudzinsky, S. J. ve Digby, James. 2016. *The Strategic and Tactical Implications of New Weapon Technologies*. California: RAND.

Dunlap, Charles. 2007. "Air-Minded Considerations for Joint Counterinsurgency Doctrine." *Air and Space Power Journal*. 21(4): 63-74,

Echevarria, Antulio J. 2000. "Interdependent Maneuver for the 21st Century." *Joint Forces Quarterly*. 26: 11-19.

Echevarria, Antulio, J. 2001. *Rapid Decisive Operations*. Pennsylvania: U.S. Army War College.

Echevarria, Antulio J. 2002. Clausewitz's Center of Gravity: Changing Our Warfighting Doctrine-Again!, Pennsylvania: USAWC Strategic Studies Institute.

Eikelboom, Jouke L. H. 2014. "Moving toward Counterinsurgency." *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 123-136. Alabama: Air University Press.

Entwistle, Tom. 2002. "Task Force Enduring Look. Subject: Operation Enduring Freedom Preliminary Lessons." Brifing Notları. Ekim 2002.

Erlanger, Steven ve Opper, Richard A. 2006. "A Disciplined Hezbollah Surprises Israel With its Training, Tactics and Weapons." *New York Times*. Erişim tarihi: 12 Mart 2018. <http://www.nytimes.com/2006/08/07/world/middleeast/07hezbollah.html>

Exum, Andrew. 2006. *Hizballah at War A Military Assessment Policy Focus, No:63*, Washington Institute for Near East Policy.

Farrell, Theo. 2010. "Improving in War: Military Adaptation and the British in Helmand Province, Afghanistan, 2006–2009." *Journal of Strategic Studies*. 33(4): 567-594

Fehrenbach, Theodore R.. 1963.*This Kind of War The Classic Korean War History*. New York: Macmillan.

Theo Farrell, Sten Rynning, NATO's Transformation Gaps: Transatlantic Differences and the War in Afghanistan, *The Journal of Strategic Studies*, C.33, S.5, (2010)

Field Manual 100-5 Operations. 1993. Washington: Headquarters Department of the Army.

Field Manual 3-0 C 1Operations. 2008. Washington: Headquarters Department of the ARMY.

Field Manual 3-24 - Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5. 2007. Chicago: University of Chicago Press.

Field Manual 3-97.6 Mountain Operations. 2000. Washington: Headquarters Department of the ARMY.

Fontenot, Gregory, Degen, E. J. ve Tohn, David. 2004. *On Point: The United States Army in Operation Iraqi Freedom*. Kansas: Combat Studies Institute Press.

Foreign Affairs Monitor. Erişim tarihi: 03 Mart 2018

<http://www.foreignaffairsmonitor.org/the-second-lebanon-war-a-timeline/>

Forsyth, Maurice H. 2014. "Airpower as a Second Thought." *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 107-122. Alabama: Air University Press.

Freedman, Lawrence. 1998. *The Revolution in Strategic Affairs*. Adelphi Paper No: 318. London: International Institute for Strategic Studies.

Freedman, Lawrence. 2013. "The Counterrevolution in Strategic Affairs." *The Modern American Military* içinde, derleyen David M . Kennedy, 13-40. Oxford: Oxford University Press.

Friedman, Jeffrey A. 2011. "Manpower and Counterinsurgency: Empirical Foundations for Theory and Doctrine." *Security Studies*. 20(4): 556-591.

Friedman, Brett. 2014. "Blurred Lines: The Myth of Guerrilla Tactics." *Infinity*. 3(4):24-27

Grau, Lester W. 2000. "Technology and the Second Chechen Campaign: Not All New and Not That Much in The Second Chechen War" Erişim tarihi: 02 Kasım 2018. <https://tr.scribd.com/document/80311686/L-W-Grau-Technology-and-the-Second-Chechen-Campaign-Not-All-New-and-Not-That-Much>

Grau, Lester W. 2000. "Technology and the Second Chechen Campaign: Not All New and Not That Much in The Second Chechen War." Erişim tarihi: 05 Kasım

2018. <https://tr.scribd.com/document/80311686/L-W-Grau-Technology-and-the-Second-Chechen-Campaign-Not-All-New-and-Not-That-Much>

Grau, Lester W. 2001. "Russian Urban Tactics: Lessons from the Battle for Grozny." *Strategic Forum No.38*, Washington: National Defence University.

Grau, Lester W. ve Falivene, Jason. 2006."Mountain Combat: Hard to Move, Hard to Shoot, even Harder to Communicate." *The Journal of Slavic Military Studies*, 19(3): 619-625

Gray, Colin. 2002. *Strategy for Chaos Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History*. Oregon:Frank Cass.

Ernesto "Che" Guevara,. 1961. *Guerrilla Warfare*.

Hammes, Thomas, X. 2004. *Sling and Stone On War in the 21st Century*, Minneapolis: Zenith Press.

Faint, Charles ve Harris, Michael. 2012. "F3EAD: Ops/Intel Fusion? Feeds? The SOF Targeting Process." *Small Wars Journal*. Erişim tarihi: 01 Nisan 2018. [http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/f3ead-opsintel-fusion-“feeds”-the-sof-targeting-process,](http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/f3ead-opsintel-fusion-“feeds”-the-sof-targeting-process)

Hassan, Hassan. "Insurgents Again: The Islamic State's Calculated Reversion to Attrition in the Syria-Iraq Border Region and Beyond." *CTC Sentinel*. 10(11): 1-8,

Hazlett, James. 1995. "Just-in-Time Warfare" *Dominant Battlespace Knowledge* içinde, derleyen Martin C. Libicki ve Stuart E. Johnson, 54-61. Washington: National Defense University Press.

Hedstrom, Marvin A. 2001. "Limited War in the Precision Engagement Era: The Balance Between Dominant Maneuver and Precision Engagement." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College.

Holland, William L. 2014. "The US-NATO Military Dichotomy." *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 57-68. Alabama: Air University Press.

Hoog, Stephen L. 2014. "Airpower over Afghanistan: Observation and Adaptation for the COIN Fight." *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 235-258. Alabama: Air University Press.

House, Jonathan M. 1984. *Toward Combined Arms Warfare: A Survey of 20th Century Tactics, Doctrine, and Organization*. Kansas: Combat Studies Institute.

Huntington, Samuel. 1957. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Massachusetts: Belknap Press.

Hürriyet. 2009. "Komando Tugaylarının Yüzde 70'i Profesyonel Asker Oldu." Erişim tarihi: 01 Kasım 2018. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/komando-tugaylarinin-yuzde-70-i-profesyonel-asker-oldu-12556699>

Hürriyet. 2016a. "PKK'nın Değişen Taktiklerine Karşı Yeni Strateji." Erişim tarihi: 01 Kasım 2018. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pkknin-degislen-taktiklerine-karsi-yeni-strateji-40094019>

Hürriyet. 2016b. "Özel Harekatçı Sayısı 40 Bine Çıkıyor." Erişim tarihi: 01 Kasım 2018. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozel-harekatci-sayisi-40-bine-cikiyor-40071325>

Hürriyet. 2018. "1083 Rakımlı Tepede 10 Saat." Erişim tarihi: 02 Nisan 2018. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/1083-rakimli-tepede-10-saat-40760082>

Jarkowsky, Jeffrey. 2002. *"Boots on the Ground" – Will U.S. Landpower be Decisive in Future Conflicts?* Pennsylvania: U.S. Army War College.

Johnson, David E. 2007. *Learning Large Lessons The Evolving Roles of Ground Power and Air Power in the Post-Cold War Era*, California: RAND.

Ignatieff, Michael. 2000. "The New American Way of War" *The New York Review of Books*. 47 (12). Erişim tarihi: 07 Haziran 2018.

<http://www.nybooks.com/articles/2000/07/20/the-new-american-way-of-war>

Jacobs, Jody, Johnson, David E., Comanor, Katherine, Jamison, Lewis, Joe, Leland ve Vaughan, David 2009. *Enhancing Fires and Maneuver Capability through Greater Air-Ground Joint Interdependence*. California: RAND,

Jiddu, Ghassan Bin. 2006. "Interview with Hezbollah Secretary General Hasan Nasrallah." 20 Temmuz Erişim tarihi: 12 Nisan 2018.

<http://www.informationclearinghouse.info/article14152.htm>,

Jewish Virtual Library. 2006. "Second Lebanon War: Background & Overview (July 12 - August 14, 2006)." Erişim tarihi: 02 Kasım 2018.

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-second-lebanon-war>

Jewish Virtual Library. 2008. "Winograd Commission: IDF Response to the Final Report" Erişim tarihi: 10 Haziran 2018. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/idf-response-to-the-winograd-commission-final-report-january-2008>

Johnson, David E. 2010. *Military Capabilities for Hybrid War Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza*, California: RAND.

Joint Publication 3-06 Doctrine for Joint Urban Operations. 2002. Washington: Joint Chiefs of Staff.

Joint Publication 3-09.3 Close Air Support. 2014. Washington: Joint Chiefs of Staff.

Joint Publication 3-0 Joint Operations. 2017. Washington: Joint Chiefs of Staff.

Kaldor, Mary. 2006. "The "New War" in Iraq." *Theoria: A Journal of Social and Political Theory* (109): 1-27.

Kasapoğlu, Can ve Ülgen, Sinan. 2018. "Turkey's Operation Olive Branch Enters A New Phase" Erişim tarihi: 05 Temmuz 2018. <http://edam.org.tr/en/turkeys-operation-olive-branch-enters-a-new-phase/>

Kent, Glenn A. ve Ochmanek, David. 1998. *Defining the Role of Airpower in Joint Missions*. California: RAND.

Kilcullan, David. 2009. *Accidental Guerilla Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford: Oxford University Press.

Kilcullan, David. 2013. *Out of the Mountains The Coming Age of the Urban Guerrilla*. Oxford: University Press, Oxford.

King, Anthony. 2013. *The Combat Soldier Infantry Tactics and Cohesion in the Twentieth and Twenty-First Centuries*, Oxford: Oxford University Press.

Kiras, James D. 2006. *Special Operations and Strategy from World War II to the War on Terrorism*. Oxford: Routledge.

Knights, Michael ve Mello, Alexander. 2017. Defeat by Annihilation: Mobility and Attrition in the Islamic State's Defense of Mosul, *CTC Sentinel*. 10(7):1-7

Kokpit Aero. 2017, "ANKA Sayısı Arttırılıyor." 07 Temmuz. Erişim tarihi: 03 Temmuz 2018. http://www.kokpit.aero/tsk-egm-42-yeni-anka?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

Kokpit Aero. 2018a, "TSK'nın 4'üncü İHA Birliği Şırnak/Cizre'de Kuruldu" 28 Ağustos. Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018. <http://www.kokpit.aero/iha-birligi>.

Kokpit Aero. 2018b, "TUSAŞ Bir Günde 3 T129 Birden Teslim Etti" 16 Ekim. Erişim tarihi: 16 Ekim 2018. <http://www.kokpit.aero/bir-gunde-tusas-3-t129>

Kovich, Andrew S. 2006. *USAF Relevance in the 21st Century: A First Quarter Team in a Four Quarter Game*, Alabama: Air University Press.

Krause, Merrick E. 2003. "Decision Dominance:Exploiting Transformational Asymmetries." *Defense Horizons* (23). Erişim tarihi: 08 Haziran 2918.
<http://www.files.ethz.ch/isn/135151/DH23.pdf>

Krepinevich, Andrew ve Watts, Barry. 2015. *The Last Warrior*. New York: Basic Books.

Krepinevich, Andrew. 1994. "Cavalry to Computer the Pattern of Military Revolutions." *National Interest* (37). Erişim tarihi: 07 Haziran 2018
<http://nationalinterest.org/article/cavalry-to-computer-the-pattern-of-military-revolutions-848>,

Krulak, Carles C. 1999. "The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War." *Marines Magazine* 83(1). Erişim tarihi:15 Mayıs 2018
http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/usmc/strategic_corporal.htm

Lambeth, Benjamin S. 1996. "Russia's Air War in Chechnya." *Studies in Conflict & Terrorism*, 19(4): 365-388

Lambeth, Benjamin S. 2015. *Airpower Against Terror America's Conduct of Operation Enduring Freedom* . California: RAND

Larsen, Christopher E. 2005. *Light Infantry Tactics for Small Teams*, Indiana:House.

Levinson, Rob. 2007. "What Do We Do Next Time? Fighting America's Wars after Iraq." *Air and Space Power Journal*, 21(4): 28-30

Levy, Bert. 1964. *Guerilla Warfare*. Colorado: Paladin Press.

Libicki, Martin C. 1995. "DBK and its Consequences." *Dominant Battlespace Knowledge* içinde, derleyen Martin C. Libicki ve Stuart E. Johnson, 5-19.
Washington: National Defense University Press.

Lieber, Keir A. 2000. "Grasping the Technological Peace The Offense-Defense Balance and International Security." *International Security*. 25(2):71–104.

Lind, William S., Nightengale, Keith, Schmitt, John F., Sutton, Joseph W. ve Wilson, Gary I. 1989. "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation." *Marine Corps Gazette*, 73(10): 22-26

Lind, William S. 1985. *Maneuver Warfare Handbook*. Colorado: Westview Press.

Lind, William S. 200. "Understanding Fourth Generation Warfare." *Military Review*. 84(5): 12-16

Link, Charles D. 2002. "The Role of the US Air Force in the Employment of Air Power" *The Future of Air Power in the Aftermath of the Gulf War* içinde, derleyen Richard H. Shultz, Jr. ve Robert L. Pfaltzgraff, Jr. 83-87. Alabama: Air University Press.

Luttwak, Edward N. 2002. "Air Power in US Military Strategy" *The Future of Air Power in the Aftermath of the Gulf War* içinde, derleyen Richard H. Shultz, Jr. ve Robert L. Pfaltzgraff, Jr. 17-38. Alabama: Air University Press.

Luttwak, Edward N. 1996. "A Post-Heroic Military Policy." *Foreign Affairs*. 75(4).

Mahnken, Thomas G. 29008. *Technology and the American Way of War since 1945*, New York: Columbia University Press.

Makovsky, David ve White, Jeffrey. 2006. "Lessons And Implications Of The Israeli-Hizballah War: A Preliminary Assessment." *The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus* (60).

Manthorpe, William H. J. 1996. "The Emerging Joint System of Systems: A Systems Engineering Challenge and Opportunity for APL." *Johns Hopkins APL Technical Digest*, 17(3):.305-313

Marcus, Raphael D. 2015. "The Israeli Revolution in Military Affairs and the Road to the 2006 Lebanon War" *Reassessing the Revolution in Military Affairs Transformation, Evolution and Lessons Learnt* içinde, derleyen Jeffrey Collins ve Andrew Futter, 92-111.

Marrero, Abe F. 2009. "The Tactics of Operation Cast Lead." *Back to Basics A Study of the Second Lebanon War and Operation Cast Lead* içinde, derleyen Scott C. Farquhar, 83-102. Kansas: US Army Combined Arms Center Combat Studies Institute Press.

Martinage, Robert. 2014. *Toward a New Offset Strategy Exploiting U.S. Long-term Advantages to Restore U.S. Global Power Projection Capability*, Washington: Center for Strategic and Budgetary Assessments,

Matthews, Matt M. 2008. *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War*, Kansas: U.S. Army Combined Arms Center Combat Studies Institute Press.

Linn, Brian McAllister. 2013. "The U.S. Armed Force's View of War." *American Military* içinde, derleyen David M. Kennedy, 41-58. Oxford: Oxford University Press.

Marine Corps Operating Concept. 2016. *How an Expeditionary Force Operates in the 21st Century*. Washington: United States Marine Corps.

McCabe, Thomas R. 1999. "The Counterrevolution in Military Affairs" Erişim tarihi: 06 Temmuz 2018. <http://www.iwar.org.uk/rma/resources/airchronicles/mccabe2.htm>

Meilinger, Philip S. 1995. *10 Propositions Regarding Air Power*. Washington: Air Force History and Museums Program.

Mellies, Penny L. 2009. " Hamas and Hezbollah: A Comparison of Tactics" *Back to Basics A Study of the Second Lebanon War and Operation Cast Lead* içinde, derleyen Scott C. Farquhar, 45-82. Kansas: US Army Combined Arms Center Combat Studies Institute Press.

Mets, David R. 2001. *The Long Search for a Surgical Strike Precision Munitions and the Revolution in Military Affairs*, CADRE Paper No.12, Alabama: Air University Press

Meulman, Frederik H. 2014. "From Saint-Mihiel (1918) to Afghanistan" *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 69-106. Alabama: Air University Press.

Miksche, Ferdinand Otto. 1942. *Attark: A Study of Blitzkrieg Tactics*. New York: Random House.

Milliyet. 2008. "10 bin Askerle K1ş Temizliği." Erişim tarihi: 02 Kasım 2018
<http://www.milliyet.com.tr/---bin-askerle-kis-temizligi/guncel/haberdetayarsiv/23.02.2008/262348/default.htm>

Milliyet. 2017. "Fırat Kalkanı Harekatının 216 Günlük Bilançosu." Erişim tarihi: 02 Kasım 2018
<http://www.milliyet.com.tr/firat-kalkani-harekatinin-216-gundem-2423279/>

Milliyet. 2016. "Sur'da Operasyonlar Sona Erdi." Erişim tarihi: 02 Kasım 2018
<http://www.milliyet.com.tr/sur-da-operasyonlar-sona-erdi-gundem-2206903/>
(ET:27.08.2018)

Mueller, Karl P. 2010. *Air Power*. California: RAND.

Murray, Williamson ve Knox, MacGregor. 2001. "Thinking About Revolutions in Warfare" *The Dynamics of Military Revolution 1300–2050* içinde, derleyen MacGregor Knox ve Williamson Murray, 1-14. Cambridge: Cambridge University Press.

Murray, Williamson. 1997. "Thinking About Revolutions in Military Affairs." *Joint Force Quarterly* (16):69-76

NTV. 2012, “İsrail’den Alman İHA’lar İade Edilecek”, Erişim tarihi: 02 Kasım 2018. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/israilden-alinan-ihalar-iade-edilecek,22yOw8BxIkSnkvcmFHXRfw>

NTV. 2018. “TSK'daki SİHA Sayısı Artacak.” Erişim tarihi: 14 Temmuz 2018. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tskdaki-siha-sayisi-artacak,rnWpULmRtE-zfzvdFviEnQ>

Ogarkov, Nikolai V. 1984. “The Defense of Socialism: Experience of History and the Present Day.” *Red Star*.

Owens, William. 2011. “Seek and Destroy: The Forgotten Strategy for Countering Armed Rebellion.” *Infinity Journal*, 1(2):12-15.

Owens, William. 1995a. “The Emerging System of Systems.” *US Naval Institute Proceedings Magazine* 121(5):35-39.

Owens, William. 1995b. “Introduction.” *Dominant Battlespace Knowledge* içinde, derleyen Martin C. Libicki ve Stuart E. Johnson, ii-viii. Washington: National Defense University Press.

Owens, William ve Offley, Edward. 2000. *Lifting the Fog of War*. Baltimore: The John Hopkins University Press.

Özcan, Nihat Ali. 1999. *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Özcan, Mehmet. 2012. *Terörün Matruşkası KCK*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Özdağ, Ümit. 2008. *Türk Ordusu'nun Kuzey Irak Operasyonları*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Pamukoğlu, Osman. 2004. *Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Pape, Robert A. 2004. "The True Worth of Air Power." *Foreign Affairs* 83(2):116-130

Pape, Robert A. 1997a. "The Limits of Precision-Guided Air Power." *Security Studies*, 7(2): 93-114.

Pape, Robert A. 1997b. "The Air Force Strikes Back: A Reply to Barry Watts and John Warden." *Security Studies* 7(2):191-214.

Parker, Geoffrey. 1976. "The Military Revolution 1560-1660-A Myth?" *Journal of Modern History*, (48): 195-214.

Parker, Geoffrey. 1988. *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West*, Cambridge: Cambridge University Press.

Peck, Allen G. 2014. "Airpower: The Theater Perspective" *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 19-38. Alabama: Air University Press.

Perry, William. 1991. "Desert Storm and Deterrence." *Foreign Affairs*. 70(4): 66-82

Petraeus, David ve O'Hanlon, Michael. 2016. "America's Awesome Military." *Brookings Institution*. Erişim tarihi: 07 Ocak 2018.
<https://www.brookings.edu/research/americas-awesome-military/>

Pirnie, Bruce R., Vick, Alan, Grissom, Adam, Mueller, Karl P. ve Orletsky, David T. 2005. *Beyond Close Air Support Forging a New Air-Ground Partnership*. California: RAND.

Quinlivan, James T.. 1995. "Force Requirements in Stability Operations." *Parameters*. 59-69.

Raymond, A. Dwight. 1992. *Firepower, Maneuver, and the Operational Level of War A Monograph*, Kansas: Infantry School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College

Reilly, Henry J. 1940. "Blitzkrieg." *Foreign Affairs* 18(2): 254-265

Reuters, 2008. "Turkey Withdraws Troops from Northern Iraq." Erişim tarihi: 05 Haziran 2018 https://www.reuters.com/article/idUSL29251001._CH_.2400

Richardson, James. 2008. "Preparing Warfighters for the Urban Stage." *Darpa 50 Years of Bridging the Gap* içinde 162-169. Florida: Faircount Mediagroup.

Rogers, Clifford J. 1993. "The Military Revolutions of the Hundred Years War." *The Journal of Military History*, (57) Erişim tarihi: 07 Haziran 2018.

<http://deremilitari.org/2014/06/the-military-revolutions-of-the-hundred-years-war/>

Rumsfeld, Donald H. 2002. "Transforming the Military." *Foreign Affairs* 81(3): 20-32.

Sandıklı, Atilla. 2012. "Şemdinli'de Ne Oldu?" Erişim tarihi: 12 Mayıs 2018. http://www.bilgesam.org/incele/1204/-semdinli'de-ne-oldu-/#.WqvYKiN_qt9

Sarizeybek, Erdal. 2006. *Şemdinli'de Sınırı Aşmak*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Sarizeybek, Erdal. 2018. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2018

<https://www.youtube.com/watch?v=nROKj-M2Ssg> 9.10.2008

savunmasanayi.org. 2018, "Batraktar TB-2." Erişim tarihi: 03 Temmuz 2018.

<https://www.savunmasanayi.org/bayraktar-tb-2/>

savunmasanayiST.com. 2018. Erişim tarihi: 05 Kasım 2018.

<http://savunmasanayist.com/2018/11/03/6-adet-bayraktar-tb-2-siha-daha-tskyay-teslim-edildi/>

Scales, Robert H. Jr. 1990. *Firepower in Limited War*, Washington: National Defense University Press.

Scales, Robert H. Jr. 1993. *United States Army in the Gulf War Certain Victory*. Washington: Office of the Chief of Staff United States Army.

Scales, Robert H. Jr. 2001. *Future Warfare Anthology*. Washington: U.S. ARMY War College Strategic Studies Institute.

Selvi, Abdulkadir. 2012. "Predatore İstihbaratı Biz Verdik." 19 Mayıs Erişim tarihi: 03 Kasım 2018 <https://www.yenisafak.com/yazarlar/abdulkadirsarvi/predatore-istihbarati-biz-verdik-32460>

Shankerjan, Thom. 2002. "A Nation Challenged: Battlefield; Conduct of War is Redefined by Success of Special Forces." Erişim tarihi: 08 Haziran 2018. <http://www.nytimes.com/2002/01/21/world/nation-challenged-battlefield-conduct-war-redefined-success-special-forces.html>

Singh, Ajay. 1998. "The Revolution in Military Affairs: 4-Dimensional Warfare." *Strategic Analysis* 22(2):169-179,

SOCOM, 2017. *Fact Book*. Erişim tarihi: 03 Kasım 2018. http://pentagonus.ru/_ld/16/1617_USSOCOM_Fact_Bo.pdf

Sputnik. 2017. "8 Bin Türk Askeri Suriye'ye Girecek İddiası" Erişim tarihi: 02 Kasım 2018 <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201701051026635141-turk-askeri-suriye/>

Sputnik. 2018. "Fotoğraflarla Zeytin Dalı Harekatı." Erişim tarihi: 02 Kasım 2018 <https://tr.sputniknews.com/foto/201801221031907992-zeytin-dali-harekatı-tsk-oso-fotoğraf/>

Stone, John. 2004. "Politics, Technology and the Revolution in Military Affairs." *Journal of Strategic Studies* 27(3):.408-427

Strachan, Hew. 2013. *The Direction Of War Contemporary Strategy in Historical Perspective*. New York: Cambridge University Press.

Sullivan, Gordon R. ve Dubik, James M. 1993. *Land Warfare In The 21st Century* Washington: U.S. Army War College Strategic Studies Institute

Sullivan, Charles S. 2014. "Game-Changing Strategies for Counterinsurgency and Complex Joint Operations" *The Air Commanders Perspectives Airpower in Afghanistan 2005-10* içinde, derleyen Dag Henriksen, 157-234. Alabama: Air University Press.

Sünnetçi, İbrahim. 2009. "İHA'lar ve Türkiye'nin İnsansız Havadan İstihbarat Çalışmaları." *Savunma ve Havacılık Dergisi*, (132):75-80

Thompson, Michael J. "Military Revolutions and Revolutions in Military Affairs: Accurate Descriptions of Change or Intellectual Constructs?" *Strata*, s.88-108. Erişim tarihi: 07 Haziran 2018. http://artsites.uottawa.ca/strata/doc/strata3_082-108.pdf

Thomson, Bob. 2007. "Tactical Air Control: The Job Explained." *The Telegraph*, 24 Ağustos. Erişim tarihi: 03 Kasım 2018. <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1561152/Tactical-air-control-the-job-explained.html>

Tomes, Robert R. 2007. *US Defense Strategy from Vietnam to Operation Iraqi Freedom*, Oxford: Routledge.

Tooke, Lamar. 2000. "Blending Maneuver and Attrition." *Military Review The Professional Journal of the U.S. Army*, 90(2):.7-13,

TRT Haber. 2018. "TSK Envanterindeki İHA sayısı 52 oldu." Erişim tarihi: 03 Temmuz 2018. http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/tsk-envanterindeki-ih-sayisi-52-oldu-359484.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

TRT. 2013. “Tekno HD”Erişim tarihi: 03 Kasım 2018.

<https://www.youtube.com/watch?v=ScorhAk1XDM>

USMC. 1999. *Urban Warfare Study: City Case Studies Compilation*. Virginia: Marine Corps Intelligence Activity (MCIA) Publication.

Van Evera, Stephen. 1998. “Offense, Defense, and the Causes of War.” *International Security*. 22(4): 5-43

Vatan. 2018. “8 Şehit Verdiğimiz Hain Pusu ile İlgili Tüm Detayları Yaralı Kurtulan Gazi Anlattı” Erişim tarihi: 17 Mart 2018.

http://www.gazetevatan.com/8-sehit-verdigimiz-hain-pusu-ile-ilgili-tum-detaylari-yarali-kurt-1147737-gundem/?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

Vickers, Michael G. ve Martinage, Robert C. 2004. *The Revolution in War*. Washington: Center for Strategic and Budgetary Assessments.

Warden, John A. 1995. “The Enemy As A System.” *Airpower Journal*, 9(1):40-55

Warden, John A. 2002. “Employing Air Power in the Twenty-first Century.” *The Future of Air Power in the Aftermath of the Gulf War* içinde, derleyen Richard H. Shultz, Jr. ve Robert L. Pfaltzgraff, Jr. 57-83. Alabama: Air University Press.

Watman, Kenneth H. ve Raymer, Daniel P. 1994. *Airpower in US Light Combat Operations*, California:RAND.

Watts, Barry D. 2011. *The Maturing Revolution in Military Affairs*. Washington: Center for Strategic and Budgetary Assessments.

Watts, Barry D. 2013. *The Evolution Of Precision Strike*. Washington: Center for Strategic and Budgetary Assessments.

Webb, Brandon. 2011. “Combat Controllers Overview” Erişim tarihi: 08 Haziran 2018. <http://specialoperations.com/803/combat-controllers/>

Wills, Craig. 2016. *Airpower, Afghanistan, and the Future of Warfare An Alternative View, CADRE Paper No. 25*. Alabama: Air University Press.

Vestel Savunma, 2018. “Kars Tatbikati’nda Yine Karayel Esti...” Erişim tarihi: 02 Kasım 2018 <http://vestelsavunma.com/tr/haberler/106/kars-tatbikati-nda-yine-karayel-esti>

Yazıcı, Nevin. 2016. *PKK'nın Hakkari Projesi 1984-2013*, Ankara: Alibi Yayıncılık.

Youtube,.2018. “Afrin'de 8 Şehit Verdiğimiz Saldırıda Yaralanan Askerden Kahramanlık Hikayesi” Erişim tarihi: 17 Mart 2018.
<https://www.youtube.com/watch?v=kNe3B9ifN2Y>

Ynetnews. 2008. “Judge Winograd Reveals War Committee's Findings.” Erişim tarihi: 10 Haziran 2018. <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3500810,00.html>.

Zenko, Micah. 2011. “A Brief History: One Century of Military Airpower.” *The Atlantic*. 03 Kasım Erişim tarihi: 07 Haziran 2018.
<https://www.theatlantic.com/international/archive/2011/11/a-brief-history-one-century-of-military-airpower/247822/>

EKLER

EK-1: KONVANSİYONEL SALDIRILAR

TARİH	YER	KAYIP SAYISI
15.08.1984	Şemdinli	0
25.10.1985	Serin	9
04.08.1991	Samanlı	9
10.09.1991	Çobanpınar	6
07.10.1991	Çayırli	11
25.10.1991	Çayırli	18
26.05.1992	Üzümlü	15
22.06.1992	Perihan	6
20.07.1992	Sivritepe	10
30.08.1992	Alan	17
13.09.1992	Aktütün	23
29.09.1992	Derecik	33
01.08.1993	Serbest	10
03.08.1993	Gölgelik Tepe	8
23.10.1993	Kavaklı	8
26.10.1993	Üzümlü	10
19.11.1993	Pirinçeken	10
12.12.1993	Üzümlü	7
19.07.1994	Serbest	12
26.07.1994	Kısıklı	5
05.08.1994	Umurlu	5
13.08.1994	Ördekli	5
07.10.1994	Pirinçeken	8
24.11.1994	Hakantepe	4
29.05.1995	Durak	7
16.06.1995	Ortaklar	15
21.06.1995	Pirinçeken	11
12.07.1995	Yeşiltaş	4
26.07.1996	Çayırli	16
15.07.1998	Kamışli	17
02.08.1998	Kato	15
21.10.2007	Dağlıca	12
03.10.2008	Aktütün	17
19.06.2010	Gediktepe	11
20.07.2010	Hantepe	7
19.10.2011	Kekliktepe	21
19.06.2012	Dağlıca	9
04.08.2012	Geçimli	8

Açıklama: Konvansiyonel çatışma tanımının kavramsallaştırılmasında, Biddle ve Friedman'ın kullandığı ölçütler esas alınmıştır. Bu ölçütler; "çatışma süresinin artması", "çatışmaya katılan unsurların birbirlerine olan yakınlığı" ve "çatışmalar süresince karşı saldırı düzenlenmesi" olarak belirlenmiştir. Bu ölçütler; "alan hakimiyetinin sağlanması", "müşterek hareket düzenlenmesi" (combined arms) ve "ateş gücü ile manevranın eşgüdümü" niyetini yansıtmaktadır. Konvansiyonel yaklaşımda, gerilla yönteminin aksine kuvvet belli noktalarda yoğunlaşmakta, operasyonel seviyede ateş gücü, manevra, korunma, muhabere ve lojistik gibi alanlarda daha detaylı planlamalar gerekmektedir (Biddle ve Friedman 2006).

Vaka çalışması olarak, terör örgütü PKK'nın Hakkari sınırları içerisinde gerçekleştirdiği konvansiyonel saldırılar seçilmiştir. Bunun nedeni, bu bölgede çok sayıda konvansiyonel saldırı gerçekleştirilmesi ve gerçekleştirilen saldırılar hakkında yeterli veri bulunmasıdır. Hakkari bölgesinde gerçekleştirilen konvansiyonel saldırılar hakkındaki veriler toplanırken, Pamukoğlu ve Yazıcı'nın Hakkari il sınırları içerisinde gerçekleştirilen PKK eylemleri hakkında yaptıkları çalışmalardan yararlanılmıştır (Pamukoğlu 2004) (Yazıcı 2016). Söz konusu kaynaklarda yer alan eylemler tek tek incelenmiş ve Biddle ve Friedman'ın kullandığı konvansiyonel çatışma kavramsallaştırılmasına uyanlar seçilmiştir. Bu kriterlere ek olarak, konvansiyonel tarzda olduğu değerlendirilen saldırılarda TSK'nın verdiği kayıp sayısı da tespit edilmiştir. Kayıp sayısının, çatışmanın süresinin uzunluğu ve PKK'nın kullandığı manevra ve ateş gücü unsurlarının sayısı ile doğru orantılı olduğu değerlendirilmektedir.

Konvansiyonel Saldırı: Terör örgütü PKK'ya mensup kalabalık gruplarca, Hakkari il sınırları içerisinde bulunan bir üs bölgesini ele geçirmek ve bu alanda geçici süreyle alan hakimiyeti kurmak amacıyla, ateş gücü ve manevra unsurlarının eşgüdümü içerisinde gerçekleştirilen silahlı saldırılar.

Tarih: Saldırının başladığı tarih.

Yer: Saldırının gerçekleştirildiği üs bölgesinin adı.

Kayıp Sayısı: Saldırı sırasında TSK'nın verdiği kayıp sayısı.

EK-2: GÜNDÜZ GERÇEKLEŞTİRİLEN EYLEMLER

SAYI	TARİH	YER
1	16.08.2011	Çukurca
2	02.08.2012	Siirt
3	14.09.2012	Şemdinli
4	02.11.2012	Lice
5	02.07.2015	Silvan
6	02.07.2015	Silvan
7	14.07.2015	Doğubeyazıt
8	29.07.2015	Kulp
9	03.08.2015	Silvan
10	19.08.2015	Siirt
11	30.08.2015	Muş
12	06.09.2015	Yüksekova
13	08.09.2015	Iğdır
14	13.09.2015	Şırnak
15	15.09.2015	Muş
16	Kasım 2015	Çukurca
17	18.02.2016	Kocaköy
18	04.03.2016	Çukurca
19	30.04.2016	Çukurca
20	02.05.2016	Şemdinli
21	11.05.2016	Şırnak
22	13.05.2016	Çukurca
23	18.06.2016	Şemdinli
24	20.05.2016	Mardin
25	24.05.2016	Çaldıran
26	25.05.2016	Mardin
27	29.05.2016	Yüksekova
28	10.06.2016	Şemdinli
29	11.06.2016	Şırnak
30	13.06.2016	Uludere
31	15.06.2016	Şemdinli
32	16.06.2016	Uludere
33	02.07.2016	Kulp
34	08.07.2016	Şemdinli
35	10.07.2016	Şemdinli
36	25.07.2016	Derik
37	26.07.2016	Silvan
38	28.07.2016	Şemdinli
39	29.07.2016	Bismil
40	05.08.2016	Şemdinli
41	09.08.2016	Yüksekova
42	10.08.2016	Uludere
43	19.08.2016	Van
44	23.08.2016	Şemdinli
45	24.08.2016	Lice
46	26.08.2016	Cizre

SAYI	TARİH	YER
47	05.09.2016	Çukurca
48	06.09.2016	Şırnak
49	14.09.2016	Şırnak
50	24.09.2016	Şemdinli
51	25.09.2016	Çukurca
52	26.09.2016	Şırnak
53	03.10.2016	Yüksekova
54	04.10.2016	Lice
55	07.10.2016	Şırnak
56	09.10.2016	Şemdinli
57	14.10.2016	Mardin
58	31.10.2016	Yüksekova
59	25.02.2017	Mardin
60	15.03.2017	Çukurca
61	16.03.2017	Mardin
62	10.04.2017	Yüksekova
63	20.04.2017	Çukurca
64	10.05.2017	Tendürek
65	13.05.2017	Çukurca
66	15.05.2017	Uludere
67	24.05.2017	Çukurca
68	26.05.2017	Batman
69	11.06.2017	Çukurca
70	14.06.2017	Şemdinli
71	19.06.2017	Çukurca
72	25.06.2017	Çukurca
73	27.06.2017	Şırnak
74	10.07.2017	Çukurca
75	13.07.2017	Şemdinli
76	26.07.2017	Siirt
77	05.08.2017	Şemdinli
78	09.08.2017	Şırnak
79	16.08.2017	Şırnak
80	21.08.2017	Hakkari
81	24.08.2017	Yüksekova
82	25.08.2017	Çukurca
83	03.09.2017	Çukurca
84	10.09.2017	Şemdinli
85	10.09.2017	Şemdinli
86	13.09.2017	Çukurca
87	20.09.2017	Çukurca
88	23.09.2017	Şemdinli
89	25.09.2017	Şemdinli
90	26.09.2017	Şemdinli
91	06.10.2017	Çukurca
92	11.10.2017	Çukurca
93	15.10.2017	Çukurca

SAYI	TARİH	YER
94	18.10.2017	Çukurca
95	19.10.2017	Yüksekova
96	29.10.2017	Çukurca
97	08.11.2018	Silopi
98	17.11.2017	Çukurca
99	23.11.2017	Silopi
100	29.11.2017	Şemdinli
101	01.12.2017	Şemdinli
102	25.12.2017	Şemdinli
103	28.12.2017	Çukurca
104	28.12.2017	Çukurca
105	14.01.2018	Çukurca
106	21.01.2018	Afrin
107	22.01.2018	Çukurca
108	22.01.2018	Afrin
109	25.01.2018	Afrin
110	31.01.2018	Doğubeyazıt
111	01.02.2018	Şemdinli
112	03.02.2018	Afrin
113	04.02.2018	Afrin
114	04.02.2018	Afrin
115	05.02.2018	Afrin
116	06.02.2018	Çukurca
117	07.02.2018	Afrin
118	07.02.2018	Afrin
119	08.02.2018	Afrin
120	08.02.2018	Afrin
121	09.02.2018	Afrin
122	10.02.2018	Afrin
123	13.02.2018	Afrin
124	21.02.2018	Afrin
125	22.02.2018	Afrin
126	22.02.2018	Afrin
127	23.02.2018	Afrin
128	25.02.2018	Afrin
129	25.02.2018	Afrin
130	26.02.2018	Afrin
131	27.02.2018	Afrin
132	01.03.2018	Afrin
133	01.03.2018	Afrin
134	01.03.2018	Afrin
135	02.03.2018	Afrin
136	03.03.2018	Afrin
137	06.03.2018	Çukurca
138	07.03.2018	Afrin
139	11.03.2018	Afrin
140	12.03.2018	Doğubeyazıt

SAYI	TARİH	YER
141	14.03.2018	Afrin
142	15.03.2018	Afrin
143	18.03.2018	Şırnak
144	30.03.2018	Şırnak
145	14.04.2018	Doğubeyazıt
146	16.04.2018	Şırnak
147	18.04.2018	Afrin
148	19.04.2018	Afrin
149	21.04.2018	Afrin
150	25.04.2018	Barzan
151	27.04.2018	Bradost
152	28.04.2018	Çukurca
153	13.05.2018	Barzan
154	20.05.2018	Doğubeyazıt
155	21.05.2018	Şemdinli
156	21.05.2018	Bradost
157	03.06.2018	Şemdinli
158	05.06.2018	Şırnak
159	12.06.2018	Çukurca
160	14.06.2018	Çukurca
161	20.06.2018	Yüksekova
162	25.06.2018	Çukurca
163	30.06.2018	Barzan
164	07.07.2018	Bradost
165	10.07.2018	Bradost
166	23.07.2018	Şemdinli
167	09.08.2018	Çukurca
168	17.08.2018	Barzan
169	03.09.2018	Çukurca
170	08.09.2018	Çukurca
171	11.09.2018	Iğdır
172	04.10.2018	Batman
173	09.10.2018	Çukurca
174	20.10.2018	Çukurca
175	22.10.2018	Sidekan

Açıklama: Terör örgütü PKK'nın gerçekleştirdiği eylemlerin zamanı konusunda her hangi bir çalışma bulunmaması nedeniyle, tablodaki bilgiler PKK paralelinde yayın yapan Fırat Haber Ajansı (ANF)'nda yer alan eylem videoları incelenerek toplanmıştır. Eylem yöntemi hususunda herhangi bir sınıflandırmaya gidilmemiştir. Gece/gündüz gerçekleştirilen saldırıların karşılaştırılması neticesinde, PKK'nın saldırı kalıpları hakkında istatistiki bir sonuca ulaşılması amaçlanmıştır.

Tarih: Saldırının gerçekleştirildiği tarih.

Yer: Saldırının gerçekleştirildiği bölge.

EK-3: GECE GERÇEKLEŞTİRİLEN EYLEMLER

SAYI	TARİH	YER
1	06.09.2015	Yüksekova
2	11.04.2016	Hani
3	01.05.2016	Dicle
4	08.07.2016	Şemdinli
5	12.05.2017	Çukurca
6	02.11.2017	Şemdinli
7	30.03.2018	Siirt

Açıklama: Terör örgütü PKK'nın gerçekleştirdiği eylemlerin zamanı konusunda her hangi bir çalışma bulunmaması nedeniyle, tablodaki bilgiler PKK paralelinde yayın yapan Fırat Haber Ajansı (ANF)'nda yer alan eylem videoları incelenerek toplanmıştır. Eylem yöntemi hususunda herhangi bir sınıflandırmaya gidilmemiştir. Gece/gündüz gerçekleştirilen saldırıların karşılaştırılması neticesinde, PKK'nın saldırı kalıpları hakkında istatistiki bir sonuca ulaşılması amaçlanmıştır.

Tarih: Saldırının gerçekleştirildiği tarih.

Yer: Saldırının gerçekleştirildiği bölge.